

Lagutskottets betänkande

1978/79:9

med anledning av propositionen 1978/79:12 om underhåll till barn och frånskilda, m. m. jämte motioner

Ärendet

I propositionen 1978/79:12 har regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i giftermålsbalken,
3. lag om ändring i ärvdabalken,
4. lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s. 1),
5. lag om ändring i barnavårdslagen (1960:97),
6. lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott
7. lag om ändring i lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag,
8. lag om ändring i införsellagen (1968:621),
9. lag om ändring i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag,
10. lag om ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden och
11. lag om ändring i lagen (1962:512) om indrivning i Sverige av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Över lagförslagen under 1–9 har lagrådets yttrande inhämtats.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisas till vad utskottet anför på s. 46–47.

I ärendet behandlar utskottet vidare dels de med anledning av propositionen väckta motionerna 1978/79:29–38, dels de under allmänna motions-tiden vid föregående riksmöte väckta motionerna 1977/78:995, 997 och 1010. Motionsyrkandena redovisas nedan på s. 41–43.

Lagutskottet har inhämtat socialutskottets yttrande över de i propositionen framlagda förslagen till lag om ändring i barnavårdslagen och lag om ändring i lagen om bidragsförskott jämte motionen 1978/79:29 såvitt avser yrkandena 1–4 och 6, motionerna 1978/79:31 och 34, motionen 1978/79:36 såvitt avser yrkandena 2 och 5 samt motionen 1978/79:37. Socialutskottets yttrande fogas till betänkandet som bilaga 1.

Över motionen 1977/78:997 har på utskottets begäran remissyttranden avgivits av riksåklagaren, hovrätten över Skåne och Blekinge, Svenska kommunförbundet, Stockholms överförmyndarnämnd, Sveriges domareför-

bund och Föreningen Sveriges överförmyndare. En sammanställning av remissvaren finns i bilaga 2.

Utskottet har vid besök i Västmanlands län inhämtat synpunkter på de i propositionen framlagda lagförslagen från företrädare för Västerås tingsrätt, allmänna advokatbyrån i Västerås, Sala advokatbyrå, Västmanlands läns allmänna försäkringskassa, Västmanlands läns landstings familjerådgivningsbyrå och socialförvaltningen i Västerås.

Företrädare för justitiedepartementet, riksförsäkringsverket, föreningen Familj och Rätt samt för föreningen Nike har vidare inför utskottet redovisat sina synpunkter på de föreliggande förslagen. Skrivelser i ärendet har inkommit från bl. a. Familj och Rätt, Nike samt samrådsgruppen inom RAFA-utredningen.

1 Förslag till Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

dels att i 6 kap. 7 och 8 §§ ordet "ansökan" skall bytas ut mot "talan",

dels att i 6 kap. 9 § ordet "anmälan" skall bytas ut mot "talan",

dels att 6 kap. 12 §, 7 kap., 15 kap. 12 § och 20 kap. 9 och 11 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i 6 kap. skall införas en ny paragraf, 10 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

10 a §

Står barn under vårdnad av särskilt förordnad förmyndare, kan rätten besluta att vårdnaden skall överföras till föräldrarna eller till en av dem, om det är skäligt med hänsyn till barnets bästa.

Fråga om att överföra vårdnaden till förälder prövas på talan av förälder eller barnavårdsnämnden.

12 §

Fråga rörande vårdnad om barn upptages av rätten i den ort där vårdnadshavare har sitt hemvist. *Vad nu sagts utgör dock ej hinder att upptaga fråga om vårdnad i samband med äktenskapsmål.*

Finns ej behörig domstol enligt vad som sägs i första stycket, upptages vårdnadsfrågan av Stockholms tingsrätt.

Fråga rörande vårdnad om barn upptages av rätten i den ort där vårdnadshavare har sitt hemvist. *Sådan fråga kan upptagas även i samband med äktenskapsmål. Finns ej behörig domstol enligt vad som nu har sagts upptages vårdnadsfrågan av Stockholms tingsrätt.*

Fråga om vårdnad som avses i 7–9 §§, 10 a § samt 11 § handlägges i den ordning som är föreskriven för tvistemål. Står barnet under vårdnad av föräldrarna eller en av dem och äro föräldrarna ense i saken, kunna de dock anhängiggöra frågan genom ansökan.

Är fråga om vårdnad anhängiggjord i behörig ordning, kan utan

¹ Balken omtryckt 1976:612.

Nuvarande lydelse

1 §

Föräldrarna vare skyldiga att vidkännas kostnaden för barnets uppehälle och utbildning, om ej barnet har egna tillgångar.

Underhållsskyldigheten upphör ej innan barnet erhållit den utbildning som med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag må finnas tillbörlig och ej i något fall förrän barnet fyllt sexton år.

2 § första stycket

I kostnaden för barnets underhåll skall var och en av föräldrarna taga del efter sin förmåga.

2 § andra stycket

Fader eller moder, som ej har vårdnaden om barnet, skall betala underhållsbidrag. Äro föräldrarna gifta med varandra men tillkommer vårdnaden om barnet endast den ene av dem och leva de ej åtskilda, gäller dock 5 kap. giftermålsbalken.

Föreslagen lydelse

stämning i vårdnadsålet yrkas underhållsbidrag för barnet.

Dom i vårdnads mål får meddelas utan huvudförhandling, om parterna äro ense i saken.

7 kap.

Om underhållsskyldighet

1 §

Föräldrarna skall svara för underhåll åt barnet efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga. När föräldrarnas underhållsskyldighet bestäms skall hänsyn tas till barnets egna inkomster och tillgångar samt till barnets sociala förmåner under beaktande av vad som följer av föreskrifterna om dessa.

Underhållsskyldigheten upphör när barnet fyller arton år. Går barnet i skolan vid denna tidpunkt eller återupptas skolgången innan barnet fyller nitton år, är föräldrarna dock intill dess barnet fyller tjuogoett år underhållsskyldiga så länge skolgången pågår. Till skolgång räknas studier i grundskolan eller gymnasieskolan och annan jämförlig grundutbildning.

I kostnaderna för barnets underhåll skall föräldrarna sinsemellan ta del var och en efter sin förmåga.

2 §

Förälder skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet, om föräldern

1. inte har vårdnaden om barnet och inte heller varaktigt bor tillsammans med barnet, eller

2. har vårdnaden om barnet gemensamt med den andra föräldern men barnet varaktigt bor tillsammans

*Nuvarande lydelse**7 § tredje stycket*

Avtal *angående* underhållsbidrag till barn kan slutas även före barnets födelse.

Är barnet, sedan dess rätt till underhåll enligt 1 § upphört, i följd av sjukdom eller annan dylik orsak ur stånd att själv försörja sig, vare föräldrarna i mån av förmåga skyldiga att giva barnet skäligt underhåll.

Enahanda underhållsskyldighet åligger barnet emot fader eller moder, som av sjukdom eller annan dylik orsak är ur stånd att själv försörja sig.

Föreslagen lydelse

med endast den andra föräldern.

Underhållsbidrag fastställs genom dom eller avtal.

Vårdnadshavaren får företräda barnet i frågor om underhållsbidrag, även om vårdnadshavaren inte har uppnått myndig ålder. Också särskilt förordnad förmyndare har rätt att företräda barnet. Avtal om underhållsbidrag kan slutas även före barnets födelse.

3 §

När underhållsbidrag bestäms enligt 2 § får den bidragsskyldige förbehålla sig ett belopp för eget eller annans underhåll enligt andra – fjärde styckena.

Förbehållsbelopp för den bidragsskyldiges eget underhåll innefattar alla vanliga levnadskostnader. Bostadskostnaden beräknas för sig efter vad som är skäligt. De andra levnadskostnaderna beräknas med ledning av ett normalbelopp. För år räknat utgör normalbeloppet 120 procent av gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Om det finns särskilda skäl får ett belopp förbehållas för underhåll åt make som den bidragsskyldige varaktigt bor tillsammans med. Med make

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

jämställs annan som den bidragsskyldige varaktigt bor tillsammans med, om de har barn gemensamt. Förbehållsbeloppet bestäms enligt andra stycket. Normalbeloppet utgör dock 60 procent av basbeloppet.

Oberoende av vad som annars gäller om en förälders underhållsskyldighet mot två eller flera barn får den bidragsskyldige för underhåll åt varje hemmavarande eget barn förbehålla sig ett belopp som, tillsammans med vad som utges till barnet av den andra föräldern eller för dennas räkning, för år utgör 40 procent av gällande basbelopp. Rätten kan dock bestämma ett annat förbehållsbelopp om det förordas av omständigheterna i det särskilda fallet.

4 §

Har förälder som enligt 2 § skall betala underhållsbidrag haft barnet hos sig under en sammanhängande tid av minst fem hela dygn, får föräldern vid fullgörande av sin bidragsskyldighet tillgodoräkna sig ett avdrag för varje helt dygn av barnets vistelse med 1/40 av det underhållsbidrag som räknat för kalendermånad gäller under tiden för vistelsen. Sådant avdrag får dock inte göras på underhållsbidrag som belöper på senare tid än sex månader från utgången av den kalendermånad då vistelsen upphörde.

Föreligger särskilda skäl kan rätten förordna om andra villkor för avdragsrätten än som anges i första stycket. Mot parts bestridande får sådant förordnande dock inte meddelas för tiden innan talan har väckts.

Rätt till avdrag föreligger ej i fall då underhållsbidraget har fastställts med beaktande av att den bidragsskyldiga

Nuvarande lydelse

4 §

Har make under sin vårdnad barn som ej är även andra makens barn, är andra maken jämte honom skyldig att efter sin förmåga bidra till barnets underhåll, så länge äktenskapet består.

Vad nu sagts medför ej ändring i den underhållsskyldighet som må åläggas den andre av barnets föräldrar.

6 §

Betalning av underhållsbidrag skall erläggas i förskott för kalendermånad, om ej på grund av särskilda omständigheter annorlunda bestäms av rätten eller genom avtal som i 7 § andra stycket sägs. Förskottsbetalning utöver vad nu sagts medför ej befrielse från att gälda underhållsbidrag för den tid sådan betalning avser.

Föreslagen lydelse

föräldern i väsentlig mån följgör sin underhållsskyldighet genom att ha barnet hos sig.

5 §²

Den som varaktigt bor tillsammans med annans barn och med förälder som har vårdnaden om barnet är underhållsskyldig mot barnet, om han eller hon är gift med föräldern eller har eget barn tillsammans med föräldern. Om det finns särskilda skäl, kvarstår underhållsskyldigheten även sedan barnet har flyttat hemifrån.

Underhållsskyldigheten bestäms på samma sätt som för förälder enligt 1 § men gäller ej till den del barnet kan få underhåll från den förälder som den underhållsskyldige ej bor tillsammans med.

6 §

Om annan än den som enligt 2 § har att betala underhållsbidrag försummar sin underhållsskyldighet, kan rätten ålägga den försumlige att betala underhållsbidrag till barnet.

7 §

Underhållsbidrag betalas i förskott för kalendermånad.

Avtal om att underhållsbidrag för framtiden skall betalas med ett engångsbelopp eller för längre perioder än tre månader är giltigt endast om avtalet är skriftligt och bevittnat av två

² Förutvarande 7 kap. 5 § upphävd genom 1971:870.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

personer. Är barnet under arton år skall avtalet dessutom vara godkänt av barnavårdsnämnden i kommun där barnet eller dess vårdnadshavare är varaktigt bosatt eller, om ingen av dem är varaktigt bosatt i riket, av barnavårdsnämnden i Stockholm.

Rätten får bestämma annat betalningssätt än som anges i första stycket, om det finns särskilda skäl.

Underhållsbidrag i form av ett engångsbelopp skall betalas till barnavårdsnämnden om barnet är under arton år. I fråga om sådan betalning tillämpas 4 kap. 6 § andra stycket andra meningen.

Betalning i strid mot denna paragraf medför inte befrielse från skyldigheten att betala underhållsbidrag på föreskrivet sätt.

8 §

Talan om att underhållsbidrag skall fastställas får inte bifallas för längre tid tillbaka än tre år före den dag då talan väcktes, om inte den bidragsskyldige medger det.

9 §

Rätten att kräva ut fastställt underhållsbidrag går förlorad tre år efter den ursprungligen gällande förfallodagen, om inte annat följer av andra eller tredje stycket.

Har utmätning för underhållsbidraget skett före den tidpunkt som anges i första stycket eller har den bidragsskyldige blivit försatt i konkurs på grund av ansökan som har gjorts före denna tidpunkt, får betalning för fordringen tas ut ur den utmäta egendomen eller erhållas i konkursen även därefter.

Har före den tidpunkt som anges i första stycket ansökan gjorts om

*Nuvarande lydelse**7 § första och andra styckena*

Avtal angående fullgörande för framtiden av underhållsskyldighet som ovan sägs utgör ej hinder för den underhållsberättigade att göra gällande rätt till högre underhållsbidrag.

Gäller avtalet underhåll enligt 1 § till barn vars föräldrar varken vid dess födelse voro eller därefter ha varit gifta med varandra, är det dock bindande för den underhållsberättigade, om avtalet slutits genom skriftlig, av två personer bevitnad handling och godkänts av barnavårdsnämnden. Vårdnadshavare får sluta avtal som nu har angetts, även om vårdnadshavaren ej har uppnått myndig ålder. Innefattar avtalet åtagande att till barnets underhåll utge visst belopp en gång för alla, skall beloppet betalas till barnavårdsnämnden, och skall med beloppet så förfaras som i 4 kap. 6 § sägs med avseende på där nämnt engångsbelopp.

Föreslagen lydelse

förordnande av god man enligt ackordslagen (1970:847), får underhållsbidraget krävas ut inom tre månader från det att verkan av godmansförordnandet förföll eller, när förhandling om offentligt ackord har följt, ackordsfrågan avgjordes. Kommer ackord till stånd, får fordringen krävas ut inom tre månader från det att ackordet skulle ha fullgjorts. Har utmätning för underhållsbidraget eller konkursansökan gjorts inom tid som nu har angetts, gäller vad som föreskrivs i andra stycket.

Avtal i strid mot denna paragraf är ogiltigt.

10 §

Nuvarande lydelse

8 §

Utan hinder av vad genom dom eller genom avtal, som enligt 7 § är bindande jämväl för den underhållsberättigade, blivit bestämt om underhållsbidrag äger rätten annorlunda förordna därom, när ändrade förhållanden påkalla det. Under samma förutsättning må ock avtal om underhållsbidrag, som enligt 7 § icke är bindande för den underhållsberättigade, på talan av den underhållsskyldige jämkas av rätten. Är underhåll som avses i 1 § fastställt att utgå till dess barnet nått viss ålder, vare det ej hinder att göra gällande rätt till bidrag för tid därefter, ändå att fall ej är för handen som nyss är sagt.

Talan som avses i första stycket må ej föras i fråga om avtal, varigenom underhållsskyldig, i den ordning som stadgas i 7 § andra stycket, åtagit sig att till fullgörande av underhållsskyldighet som där avses utgiva visst belopp en gång för alla.

9 §

Är avtal, som makar med avseende å förestående äktenskapskillnad slutit om underhåll till barn, uppenbart obilligt för ena maken, må avtalet på hans talan av rätten jämkas. Har talan ej väckts inom ett år från det äktenskapskillnaden meddelades, är rätten till talan förlorad.

Föreslagen lydelse

Dom eller avtal om underhåll kan jämkas av rätten, om ändring i förhållandena föranleder det. För tiden innan talan har väckts får jämkning dock mot parts bestridande göras endast på så sätt att obetalda bidrag sätts ned eller tas bort.

Avtal om underhåll kan också jämkas av rätten, om avtalet är oskäligt med hänsyn till omständigheterna vid dess tillkomst och förhållandena i övrigt. Beslut om att erhållna bidrag skall betalas tillbaka får dock meddelas endast om det finns särskilda skäl.

Har fastställt underhållsbidrag, som utges fortlöpande, under en tid av sex år inte ändrats till beloppet på annat sätt än som avses i 1 § lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag, kan rätten för tiden efter det att talan har väckts ompröva vad som har bestämts om underhållet, utan att anledning till jämkning enligt första

*Nuvarande lydelse**2 § tredje stycket*

Det åligger barnavårdsnämnd, som enligt 2 kap. 1 § skall sörja för att faderskapet till barn *fastställs*, att *tillse* att barnet tillförsäkras underhåll.

10 § första-tredje styckena

Talan om underhåll till barn *upptages* av rätten i den ort där svaranden har sitt hemvist. Sådan fråga kan väckas även i samband med mål *rörande* fastställande av faderskapet till barn.

Första stycket utgör ej hinder att upptaga fråga om underhåll i samband med äktenskapsmål.

Finns ej behörig domstol enligt vad som sägs i första eller andra stycket, upptages målet av Stockholms tingsrätt.

Föreslagen lydelse
eller andra stycket behöver åberopas.

Dom eller avtal om underhållsbidrag för tid intill dess barnet har nått en viss ålder utgör inte hinder att pröva frågan om bidrag för tiden därefter.

11 §

Barnavårdsnämnd, som enligt 2 kap. 1 § skall sörja för att faderskapet till barn fastställs, skall se till att barnet tillförsäkras underhåll.

12 §

Talan om underhåll till barn *upptas* av rätten i den ort där svaranden har sitt hemvist. Sådan fråga kan väckas även i samband med mål *om* fastställande av faderskapet till barn, *äktenskapsmål eller mål om vårdnaden om barn.*

Finns ej behörig domstol enligt första stycket, upptas målet av Stockholms tingsrätt.

13 §

TVå eller flera mål om skyldighet för någon att utge underhållsbidrag till barn får handläggas i en rättegång, om det är till nytta för utredningen eller prövningen. I sådant fall får domstol som enligt 12 § är behörig att uppta ett av målen utan hinder av nämnda paragraf uppta även det eller de andra, om talan i målen väcks vid domstolen och det är lämpligt att målen handläggs där.

Rätten kan besluta att åter särskilja mål som har förenats enligt första stycket.

*Nuvarande lydelse**10 § fjärde stycket*

Har rätten att avgöra vilken av flera män som är *fader till barnet*, får talan om underhållsbidrag ej prövas slutligt innan faderskapsfrågan har avgjorts genom dom som vunnit laga kraft.

11 §

I mål om underhåll till barn *får vårdnadshavare föra talan för barnet, även om vårdnadshavaren ej har uppnått myndig ålder. Är särskild förmyndare förordnad för barnet, har han samma rätt att föra talan för barnet. Även barnavårdsnämnd som enligt 2 § tredje stycket skall tillse att barnet tillförsäkras underhåll får föra sådan talan. Var och en som kan föra talan för barnet skall beredas tillfälle att yttra sig i målet.*

Underhållsbidrag får bestämmas till olika belopp för särskilda delar av underhållstiden.

Underhåll till barn får ej mot den underhållsskyldiges bestridande bestämmas för tid efter det barnet fyllt *aderton* år, innan det kan *tillförlitligen* bedömas *hurvida* underhållsskyldighet föreligger därefter.

12 §

I mål om underhåll till barn kan rätten för tiden intill dess laga kraft ägande dom eller beslut föreligger förordna om underhållet efter vad som *finner* skäligt. Skyldighet att utge bidrag får dock *ej* åläggas någon, om *icke* sannolika skäl *föreligga att han är bidragsskyldig*. Har fråga om underhåll väckts i samband med mål om fastställande av faderskap till barn, får förordnande som nu nämnts ej meddelas, om flera män *äro* instämnda i målet.

Föreslagen lydelse

Har rätten att avgöra vilken av flera män som är *far till ett barn*, får talan om underhållsbidrag ej prövas slutligt innan faderskapsfrågan har avgjorts genom dom som vunnit laga kraft.

14 §

I mål om underhåll till barn *har barnavårdsnämnd som enligt 11 § skall tillse att barnet tillförsäkras underhåll rätt att föra talan för barnet. Var och en som kan föra talan för barnet skall beredas tillfälle att yttra sig i målet.*

Underhåll till barn får ej mot den underhållsskyldiges bestridande bestämmas för tid efter det barnet fyllt *arton* år, innan det kan *tillförlitligt* bedömas *om* underhållsskyldighet föreligger därefter.

15 §

I mål om underhåll till barn kan rätten för tiden intill dess laga kraft ägande dom eller beslut föreligger förordna om underhållet efter vad som *är* skäligt. Skyldighet att utge bidrag får dock åläggas någon *endast om det finns* sannolika skäl *för att bidragsskyldighet föreligger*. Har fråga om underhåll väckts i samband med mål om fastställande av faderskap till barn, får förordnande som nu nämnts ej meddelas, om flera män *är* instämnda i målet.

Nuvarande lydelse

Förordnande enligt första stycket kan på yrkande meddelas utan huvudförhandling. Innan förordnande meddelas, skall motparten beredas tillfälle att yttra sig över yrkandet. Har förordnande meddelats, prövar rätten när målet avgöres, om åtgärden skall bestå.

Förordnande som nu nämnts går i verkställighet lika med laga kraft ägande dom men kan när som helst återkallas av rätten.

13 §

Har någon genom skriftlig, av två personer bevitnad handling åtagit sig att till barn för vilket faderskapet skall fastställas utge underhållsbidrag för tid intill dess resultatet av blodundersökning om faderskapet föreligger, gäller i fråga om verkställighet på grund av handlingen vad som är föreskrivet om verkställighet på grund av förbindelse att utge underhåll enligt denna balk.

Beträffande åtagande enligt första stycket skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad som i lag eller annan författning är föreskrivet för fall då rätten enligt 12 § har meddelat förordnande om underhållsbidrag till barn.

Om rätt att i vissa fall få ersättning av allmänna medel för utgivna underhållsbidrag *finnas* särskilda bestämmelser.

14 §

Har viss man enligt 1 kap. 1 § ansetts som barns *fader* och fastställs att annan man är *fader* till barnet, har den förstnämnde endast om särskilda skäl *föreligga* rätt till ersättning av den andre för kostnader som han har haft för barnets försörjning.

Föreslagen lydelse

16 §

Beträffande åtagande enligt första stycket skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad som i lag eller annan författning är föreskrivet för fall då rätten enligt 15 § har meddelat förordnande om underhållsbidrag till barn.

Om rätt att i vissa fall få ersättning av allmänna medel för utgivna underhållsbidrag *finns* särskilda bestämmelser.

17 §

Har viss man enligt 1 kap. 1 § ansetts som barns *far* och fastställs att annan man är *far* till barnet, har den förstnämnde endast om särskilda skäl *föreligger* rätt till ersättning av den andre för kostnader som han har haft för barnets försörjning.

15 kap.

12 §

Förvärvar omyndig värdehandling som avses i 8 §, eller äger omyndig eljest att av annan utfå sådan värdehandling, må den som skall utgiva handlingen fullgöra sin förpliktelse genom att i den omyndiges namn nedsätta handlingen i öppet förvar hos bank, såvida ej den omyndige äger att själv förvalta handlingen. Förpliktelse att utgiva penningbelopp må också fullgöras hos bank, ändå att den ej grundas å nedsatt värdehandling; och skola medlen av banken insättas för den omyndiges räkning enligt vad om betalning, som uppbares å nedsatt värdehandling, är särskilt stadgat.

Nuvarande lydelse

Äger omyndig att av dödsbo utfå värdehandling eller penningar på grund av giftorätt, arv eller testamente *eller såsom underhåll enligt 8 kap. ärvdabalken*, vare boutredningsman eller testamentsexekutor pliktig att, såframt ej värdet är ringa eller överförmyndaren eljest medgiver undantag, nedsätta värdehandlingen eller inbetala medlen hos bank enligt vad i första stycket stadgas. Vad nu sagts om skyldighet att inbetala penningmedel hos bank skall ock gälla, där någon, som här i riket driver försäkringsrörelse, skall utgiva försäkringsbelopp, som tillkommer omyndig, och fråga ej är om försäkringsbelopp, som den omyndige äger att själv förvalta. I fråga om pension, livränta eller annan på grund av försäkring utgående periodisk förmån gäller att inbetalning hos bank skall ske i den mån förmånen för kalenderår överstiger ett belopp motsvarande två gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällt vid årets början.

I andra fall än som avses i andra stycket äge överförmyndaren genom meddelande till den som skall utgiva värdehandling eller penningar förordna, att nedsättning eller inbetalning skall ske hos bank.

Den som nedsätter värdehandling eller inbetalar penningar hos bank enligt vad i denna paragraf är stadgat vare pliktig att ofördröjligen underrätta förmyndaren därom.

20 kap.

9 §

I fråga om mål eller ärende, där barnavårdsnämnd eller överförmyndare har rätt att föra talan, skall 20 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken äga motsvarande tillämpning.

Första stycket gäller ej mål om fastställande av faderskap eller underhåll till barn.

Föreslagen lydelse

Äger omyndig att av dödsbo utfå värdehandling eller penningar på grund av giftorätt, arv eller testamente, vare boutredningsman eller testamentsexekutor pliktig att, såframt ej värdet är ringa eller överförmyndaren eljest medgiver undantag, nedsätta värdehandlingen eller inbetala medlen hos bank enligt vad i första stycket stadgas. Vad nu sagts om skyldighet att inbetala penningmedel hos bank skall ock gälla, där någon, som här i riket driver försäkringsrörelse, skall utgiva försäkringsbelopp, som tillkommer omyndig, och fråga ej är om försäkringsbelopp, som den omyndige äger att själv förvalta. I fråga om pension, livränta eller annan på grund av försäkring utgående periodisk förmån gäller att inbetalning hos bank skall ske i den mån förmånen för kalenderår överstiger ett belopp motsvarande två gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällt vid årets början.

Första stycket gäller ej mål om fastställande av faderskap, *vardnad om* eller underhåll till barn.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*11 §³

Mot beslut som underrätt har meddelat under rättegången i fråga, som avses i 6 kap. 13 §, 7 kap. 12 §, 10 kap. 14 §, 11 kap. 15 eller 16 § eller 18 kap. 14 §, skall talan föras särskilt.

Mot beslut som underrätt har meddelat under rättegången i fråga, som avses i 6 kap. 13 §, 7 kap. 15 §, 10 kap. 14 §, 11 kap. 15 eller 16 § eller 18 kap. 14 §, skall talan föras särskilt.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft,

såvitt avser 6 kap. 7-9, 10 a och 12 §§ samt 20 kap. 9 § den 1 januari 1979,

såvitt avser 7 kap. 4 § den 1 januari 1980, och

i övrigt den 1 juli 1979.

Vad som föreskrivs i 7 kap. 12 § i nya lydelsen om att fråga om underhåll till barn kan väckas i samband med mål om vårdnaden om barn skall tillämpas redan fr. o. m. den 1 januari 1979.

Bestämmelserna i 7 kap. 4 § i äldre lydelse upphör att gälla vid utgången av juni 1979.

2. Fråga om vårdnad som har väckts före ikraftträdandet handläggs enligt äldre bestämmelser.

3. Är mål om underhåll anhängigt vid ikraftträdandet, prövas målet enligt äldre bestämmelser.

4. Talan om underhållsbidrag som har väckts före utgången av år 1979 får utan hinder av 7 kap. 8 § i dess nya lydelse bifallas för längre tid tillbaka än tre år före den dag då talan väcktes, i den mån inte fordran på bidraget skulle ha preskriberats enligt äldre bestämmelser.

5. Bidragsskyldighet som har bestämts enligt äldre bestämmelser skall bestå enligt vad som följer av domen eller avtalet.

6. Bidragsskyldighet som har bestämts enligt äldre bestämmelser skall fullgöras enligt de nya bestämmelserna. Rätten att kräva ut underhållsbidrag som har förfallit till betalning går dock inte förlorad före utgången av år 1979, om den inte skulle ha gått förlorad dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

7. För bidragsskyldighet som har bestämts enligt äldre bestämmelser gäller i fråga om jämkning och omprövning de nya bestämmelserna.

Har någon enligt 7 kap. 7 § andra stycket i dess äldre lydelse slutit avtal om att betala engångsbelopp till barnet, får talan om jämkning enligt 7 kap. 10 § första stycket i dess nya lydelse dock inte föras i fråga om avtalet.

Omprövning enligt 7 kap. 10 § tredje stycket i nya lydelsen kan påkallas tidigast den 1 juli 1982.

Underhållsberättigad som enligt 7 kap. 7 § i dess äldre lydelse är oförhindrad att göra gällande rätt till högre underhållsbidrag får utan hinder

³ Senaste lydelse 1976:1118.

Nuvarande lydelse

av de nya bestämmelserna väcka talan om sådant bidrag intill utgången av år 1979.

8. Bestämmelserna i 15 kap. 12 § andra stycket i äldre lydelse tillämpas fortfarande om arvlåtaren har avlidit före ikraftträdandet.

9. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i den nya lagen, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

*Förelagen lydelse***2 Förslag till****Lag om ändring i giftermålsbalken**

Härigenom föreskrivs i fråga om giftermålsbalken¹
dels att 7 kap. 3–5 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 5 kap., 11 kap. 1 och 14–16 §§, 13 kap. 10 § samt 15 kap. 11, 24, 25 och 31 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i 11 kap. skall införas en ny paragraf, 14 a §, av nedan angivna lydelse.

5 kap.

**Allmänna bestämmelser
om makars rättsförhållanden**

1 §

Man och hustru äro skyldiga varandra trohet och bistånd; *de hava att i samråd verka för familjens bästa.*

Man och hustru *är* skyldiga varandra trohet och bistånd. *De skall gemensamt vårda hem och barn och i samråd verka för familjens bästa.*

2 §

Makarna äro pliktiga att, var efter sin förmåga, genom tillskott av penningar, verksamhet i hemmet eller annorledes bidra till att bereda familjen det underhåll, som med avseende å makarnas villkor må anses tillbörligt. Till familjens underhåll skall räknas vad som erfordras för den gemensamma hushållningen och barnens uppfostran samt för tillgodoseende av vardera makens särskilda behov.

Makarna skall, var och en efter sin förmåga, bidra till det underhåll som behövs för att tillgodose deras gemensamma och personliga behov. De skall fördela utgifter och sysslor mellan sig.

Om underhåll till barn finns bestämmelser i föräldrabalken.

¹ Balken omtryckt 1973:645.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Lämnar vad ena maken enligt 2 § har att tillskjuta icke tillgång till bestri-
dande av utgifterna för hans särskilda
behov och de utgifter, han eljest med
hänsyn till makarnas levnadsförhål-
landen enligt sed har att ombesörja för
familjens underhåll, vare andra ma-
ken pliktig att i lämpliga poster tillhan-
dahålla honom erforderliga penning-
medel. Rätt till sådant bidrag till-
komme dock ej make, som visar oför-
måga att handhava medel eller av
annan särskild orsak icke bör äga
ombesörja utgifterna.

Om det som make skall bidra med
inte räcker till för makens personliga
behov eller för de betalningar som den
maken annars ombesörjer för famil-
jens underhåll, skall den andra maken
skjuta till de pengar som behövs.

4 §

Vad med tillämpning av 2 och 3 §§
av ena maken överlämnats till den
andre för tillgodoseende av hans
särskilda behov vare hans egendom.

Vad make med tillämpning av 2
och 3 §§ har lämnat till den andra
maken för dennes personliga behov är
mottagarens egendom.

5 §

Gör make sig skyldig till uppenbar
försummelse av sin underhållsplikt,
varde han, om andra maken det yrkar,
avrätten förpliktad att till denne utgiva
bidrag till de utgifter för familjens
underhåll, vilkas ombesörjande enligt
sed ankommer på honom eller rätten
med hänsyn till omständigheterna
finner skäligen böra anförtros hon-
om.

Försummar make sin underhålls-
skyldighet kan rätten ålägga den
försumlige att betala underhållsbidrag
till den andra maken.

6 §

Har ena maken under ett kalen-
derår för familjens tillbörliga under-
håll haft utgifter, som uppenbarligen
överstiga vad enligt 2 § ålegat honom
för underhållet tillskjuta, äge han, om
ej annat avtalats eller med hänsyn till
omständigheterna får antagas vara
avsett, av andra maken utfä ersättning
för vad av sagda utgifter må anses

Nuvarande lydelse
belöpa på denne.

Talan om ersättning må ej väckas, sedan ett år förflutit efter kalenderårets utgång.

Rätt till ersättning må ej göras gällande av annan än den ersättningsberättigade själv, ej heller i den ersättningskyldiges konkurs.

7 §

Lever makar på grund av söndring åtskilda, skall make ändå bidra till andra makens underhåll enligt de grunder som anges i 2 §.

Om bidrag till barnens underhåll i fall, som avses i första stycket, stadgas i föräldrabalken.

Föreslagen lydelse

6 §

Om makarna inte varaktigt bor tillsammans, skall make betala underhållsbidrag till den andra maken enligt de grunder som anges i 2 §.

7 §

Talan om att underhållsbidrag skall fastställas får inte bifallas för längre tid tillbaka än tre år före den dag då talan väcktes, om inte den bidragsskyldige medger det.

8 §

Rätten att kräva ut fastställt underhållsbidrag går förlorad tre år efter den ursprungligen gällande förfallodagen, om inte annat följer av andra eller tredje stycket.

Har utmätning för underhållsbidraget skett före den tidpunkt som anges i första stycket eller har den bidragsskyldige blivit försatt i konkurs på grund av ansökan som har gjorts före denna tidpunkt, får betalning för fordringen tas ut ur den utmäta egendomen eller erhållas i konkursen även därefter.

Har före den tidpunkt som anges i första stycket ansökan gjorts om förordnande av god man enligt ackordslagen (1970:847), får underhållsbidraget krävas ut inom tre

Nuvarande lydelse

Utan hinder av vad rätten beslutit om bidrag, som i 5 eller 7 § sägs, äge rätten på endera makens yrkande annorlunda förordna därom, när ändrade förhållanden påkalla det.

10 §³

Avtal i fråga, som avses i 2, 3, 7 eller 8 §, må på ena makens yrkande av rätten jämkas, om avtalet finnes uppenbart obilligt eller ändrade förhållanden påkalla det.

11 §

Makarna vare pliktiga giva varandra de upplysningar rörande sina ekonomiska förhållanden, som erfordras för bedömning av varderas underhållsskyldighet.

² Senaste lydelse 1976:613.

³ Senaste lydelse 1976:613.

Föreslagen lydelse

månader från det att verkan av godmansförordnandet förföll eller, när förhandling om offentligt ackord har följt, ackordsfrågan avgjordes. Kommer ackord till stånd, får fordringen krävas ut inom tre månader från det att ackordet skulle ha fullgjorts. Har utmätning för underhållsbidraget eller konkursansökan gjorts inom tid som nu har angetts, gäller vad som föreskrivs i andra stycket.

Avtal i strid mot denna paragraf är ogiltigt.

9 §²

Dom eller avtal om underhåll kan jämkas av rätten, om ändring i förhållandena föranleder det. För tiden innan talan har väckts får jämkning dock mot parts bestridande göras endast på så sätt att obetalda bidrag sätts ned eller tas bort.

Avtal om underhåll kan också jämkas av rätten, om avtalet är oskäligt med hänsyn till omständigheterna vid dess tillkomst och förhållandena i övrigt. Beslut om att erhållna bidrag skall betalas tillbaka får dock meddelas endast om det finns särskilda skäl.

10 §

Makarna är skyldiga att lämna varandra de upplysningar om sina ekonomiska förhållanden som behövs för att de skall kunna bedöma varandras underhållsskyldighet.

Nuvarande lydelse

8 §

I fall, som avses i 7 §, må, såvitt det med hänsyn till vardera makens levnadsförhållanden och omständigheterna i övrigt finnes skäligt, make förpliktas att till nyttjande lämna andra maken lösören, vilka vid sammanlevnadens hävande ingingo i let för makarnas gemensamma be-
 gagnande avsedda bohaget eller ut-
 gjorde andra makens arbetsredskap. Har ena maken tillhörig egendom sålunda lämnats den andre till nytt-
 jande, skall avtal, som ägaren må med tredje man träffa angående egen-
 domen, ej lända till inskränkning i andra makens nyttjanderätt.

En var av makarna äge att för den dagliga hushållningen eller barnens uppfostran med förpliktande verkan jämväl för den andra maken ingå sådana rättshandlingar, som sedvanligen företagas för dessa ändamål. Rättshandlingen skall anses vara ingången i syfte att förplikta jämväl andra maken, såvida ej annat framgår av omständigheterna.

Rättshandling, varom i första stycket sägs, vare ej förpliktande för andra maken, om den, med vilken rättshandlingen slöts, insåg eller bort inse, att det, som anskaffades genom rättshandlingen, ej var erforderligt.

Vad sålunda är stadgat skall ej äga tillämpning, om makarna på grund av söndring leva åtskilda.

Föreslagen lydelse

11 §

I fall som avses i 6 § kan make förpliktas att lämna lösören till den andra maken för att användas av denne, om det är skäligt med hänsyn till makarnas levnadsförhållanden och omständigheterna i övrigt. Skyldig-
 heten omfattar dock endast lösören som ingick i makarnas bohag när sammanlevnaden upphörde och var avsedda att användas av makarna gemensamt eller som då var den andra makens arbetsredskap. Om egendom som tillhör den ena maken sålunda har lämnats till den andra, medför avtal mellan ägaren och tredje man om egendomen inte någon inskränkning i den andra makens nyttjanderätt.

Bestämmelserna i 9 § om jämkning av avtal om underhållsbidrag gäller även avtal i fråga som avses i första stycket.

12 §

Var och en av makarna får med förpliktande verkan även för den andra maken ingå sådana rättshandlingar för den dagliga hushållningen eller barnens uppfostran som enligt sedvana företas för dessa ändamål. Rättshandlingen skall anses vara ingången i syfte att förplikta även den andra maken, om inte annat framgår av omständigheterna.

Rättshandling som avses i första stycket förpliktar dock inte den andra maken, om tredje man insåg eller bort inse att det som anskaffades inte behövdes.

Vad som sägs i första stycket om makes behörighet gäller ej, om sammanlevnaden mellan makarna har upphört.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §⁴

Missbrukar make den honom enligt 12 § tillkommande behörighet, må han kunna på yrkande av andra maken av rätten förklaras behörigheten förlustig.

Sådant beslut varde av rätten upphävt, om makarna enas därom eller förändrade förhållanden visas hava inträtt.

Om rättens beslut, som i denna paragraf avses, skall ofördröjligen genom rättens försorg anmälan göras till äktenskapsregistret samt kungörelse införas i Post- och Inrikes Tidningar och ortstidning.

Missbrukar make sin behörighet enligt 12 §, kan rätten på yrkande av den andra maken besluta att behörigheten skall upphöra.

Sådant beslut kan hävas av rätten om makarna är överens om det eller om ändring i förhållandena föranleder det.

Rätten skall genast anmäla beslut som avses i denna paragraf till äktenskapsregistret och kungöra det i Post- och Inrikes Tidningar och ortstidning.

14 §

Är ena maken för bortovaro eller sjukdom ur stånd att själv ombesörja sina angelägenheter; har han ej nämnt fullmäktig, och är ej heller förmyndare eller god man för honom förordnad, äge andra maken företräda honom, när angelägenhet yppar sig, som ej utan olägenhet kan uppskjutas, uppbära avkastningen av hans egendom och annan hans inkomst samt, om det för anskaffande av medel till familjens underhåll oundgängligen tarvas, pantsätta eller avyttra honom tillhörig egendom. Ej må i något fall fast egendom avyttras eller intecknas eller i sådan egendom upplåten rättighet inskrivas, med mindre rätten, efter inhämtande av yttrande från hans närmaste fränder, som vistas i riket, medgiver det.

Vad nu är stadgat äge ej tillämpning, om makarna på grund av söndring leva åtskilda.

Kan den ena maken på grund av sjukdom eller bortavaro inte själv sköta sina angelägenheter och fattas medel för familjens underhåll, får den andra maken i behövlig omfattning lyfta den sjuke eller bortavarande makens inkomst och avkastningen av den makens egendom samt kvittera ut banktillgodohavanden och andra penningmedel. Vad som har sagts nu om makes behörighet gäller dock ej, om sammanlevnaden mellan makarna har upphört eller om fullmäktig, förmyndare eller god man finns för den sjuke eller bortavarande maken.

Rättshandling som avses i första stycket är bindande för den sjuke eller bortavarande maken även om medlen inte behövdes för familjens underhåll, såvida tredje man varken insåg eller borde ha insett att behovet ej förelåg.

⁴ Senaste lydelse 1977:655.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

Om makes släktnamn är särskilt stadgat.

Om makes släktnamn finns särskilda bestämmelser.

7 kap.

3 §

Häftar hustrun jämte mannen för gäld, som båda makarna eller endera gjort genom rättshandling av den i 5 kap. 12 § avsedda beskaffenhet, och vill borgenären söka hustrun för gälden, skall han anhängiggöra sin talan inom två år från förfallodagen eller, om gälden skall betalas vid anfordran, från dess uppkomst; försittes denna tid, vare rätt till talan mot henne förlorad.

Varder hustrun försatt i konkurs, vare hon ej pliktig att för dessförinnan gjord gäld av beskaffenhet, som i första stycket avses, ansvara med egendom, som hon under konkursen eller därefter förvärvar.

4 §

Har bodelning verkställts i anledning av boskillnad eller äktenskapets upplösning, svarar hustrun för gäld, som avses i 3 § och som uppkommit före boskillnadsansökningen eller, om äktenskapet upplösts genom mannens död utan att talan om äktenskapsskillnad då var anhängig, före dödsfallet eller, om äktenskapet upplösts i annat fall, före ansökningen om äktenskapsskillnad, endast intill värdet av dels den enskilda egendom hon ägde vid den tillämpliga tidpunkten, dels den egendom som tillades henne vid bodelningen. Vad nu sagts skall i tillämpliga delar gälla även för det fall att bodelning ej skall äga rum i anledning av äktenskapets upplösning.

Häftade egendom, som i första

Nuvarande lydelse

stycket sägs, på grund av inteckning eller eljest särskilt för annan gäld än där avses, varde motsvarande del av egendomens värde ej medräknad.

5 §

Vad i 3 och 4 §§ är stadgat skall ej äga tillämpning, om hustrun iklätt sig vidsträcktare betalningsansvar.

Föreslagen lydelse

11 kap.

1 §

Är makar ense om att äktenskapet skall upplösas, har de rätt till äktenskapsskillnad. Har make barn under sexton år som står under hans vårdnad, skall äktenskapsskillnaden dock föregås av betänketid.

Är makarna ense om att äktenskapet skall upplösas, har de rätt till äktenskapsskillnad. Äktenskapsskillnaden skall föregås av betänketid, om makarna begär det eller om make varaktigt bor tillsammans med eget barn under sexton år som står under den makens vårdnad.

14 § första stycket

Om ena maken efter äktenskapsskillnaden är i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll, kan rätten ålägga andra maken att utge sådant bidrag efter vad som är skäligt med hänsyn till hans förmåga och övriga omständigheter. Vid prövningen skall beaktas att make kan ha särskilt behov av bidrag för tiden närmast efter äktenskapsskillnaden.

14 §

Efter äktenskapsskillnad svarar varje make för sin försörjning.

Är make under en övergångstid i behov av bidrag till sitt underhåll, har maken rätt att få underhållsbidrag av den andra maken efter vad som är skäligt med hänsyn till den makens förmåga och övriga omständigheter.

Har make svårigheter att försörja sig själv efter upplösning av ett långvarigt äktenskap eller finns det synnerliga skäl har maken rätt till underhållsbidrag för längre tid än som anges i andra stycket.

14 § andra stycket

Bidraget kan, om den underhållsskyldiges förmögenhetsförhållanden och omständigheterna i övrigt föranleder det, bestämmas till visst belopp att utges en gång för alla. Är bidraget bestämt att utgå på särskilda tider och ingår den underhållsberättigade nytt äktenskap, skall bidrag ej vidare utgå.

14 a §

Underhållsbidrag efter äktenskapsskillnad utges fortlöpande. Om det finns särskilda skäl kan rätten dock bestämma att bidraget skall erläggas med ett engångsbelopp.

Nuvarande lydelse

Utan hinder av vad som genom rättsens beslut eller genom avtal blivit bestämt om bidrag till fränskild makes underhåll kan rätten på endera makens yrkande förordna på annat sätt därom, när ändrade förhållanden påkallar det. Endast om synnerliga skäl föreligger får dock underhållsbidrag utdömas, om sådant bidrag icke tidigare skolat utgå, eller höjas utöver det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt.

Första stycket äger ej tillämpning, om någon förpliktats eller åtagit sig att till fränskild makes underhåll utge visst belopp en gång för alla.

Är avtal, som makar med avseende på förestående äktenskapsskillnad träffat om bodelning eller vad därmed äger samband eller om bidrag till makes underhåll, uppenbart obilligt för ena maken, skall det på hans talan jämkas av rätten. Har talan ej väckts inom ett år från det äktenskapsskillnaden meddelades, är rätten till talan förlorad.

Föreslagen lydelse

Bestämmelserna i 5 kap. 7 och 8 §§ skall tillämpas även i fråga om underhåll efter äktenskapsskillnad.

15 §⁵

Bestämmelserna i 5 kap. 9 § om jämkning tillämpas även i fråga om underhåll efter äktenskapsskillnad. Endast om synnerliga skäl föreligger får dock på grund av ändring i förhållandena underhållsbidrag höjas utöver det högsta belopp till vilket bidraget tidigare har varit bestämt. Dom eller avtal om underhållsbidrag i form av ett engångsbelopp får ej mot parts bestridande jämkas på grund av ändring i förhållandena.

16 §

Är avtal, som makar med avseende på förestående äktenskapsskillnad träffat om bodelning eller vad som har samband därmed, uppenbart obilligt för ena maken, skall det på den makens talan jämkas av rätten. Har talan ej väckts inom ett år från det äktenskapsskillnaden meddelades, är rätten till talan förlorad.

13 kap.

10 §

Till betalning förfallet underhållsbidrag, som make jämlikt 11 kap. 14 § har att en gång för alla utge till andra maken, skall vid bodelningen utgå av vad därvid tillkommer andra

Till betalning förfallet underhållsbidrag, som make jämlikt 11 kap. 14 a § första stycket har att en gång för alla utge till andra maken, skall vid bodelningen utgå av vad därvid

⁵ Senaste lydelse 1976:613. Ändringen innebär bl. a. att andra stycket upphävs.

Nuvarande lydelse

maken utöver egendom till täckning av denne åvilande gäld.

Föreslagen lydelse

tillkommer andra maken utöver egendom till täckning av denne åvilande gäld.

15 kap.

11 §

I mål om äktenskapsskillnad skall rätten, på yrkande av endera maken, för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna om sammanlevnadens hävande och om förbud för makarna vid vite av längelse i högst ett år eller böter att besöka varandra. Rätten kan också för samma tid förordna efter vad som finnes skäligt om bidrag av ena maken till den andras underhåll.

Vid förordnande om sammanlevnadens hävande kan rätten bestämma, vilken av makarna som skall få sitta kvar i hemmet. Dömes till äktenskapsskillnad, skall sådan bestämmelse gälla till dess bodelning sker. Make som berättigats att sitta kvar i hemmet får inneha och nyttja de andra maken tillhöriga lösören som ingår i bohaget, såvida ej rätten beträffande viss egendom förordnar annorlunda. Om den nyttjanderätt som sålunda kan tillkomma make gäller vad i 5 kap. 8 § sägs.

Förordnande enligt första eller andra stycket får meddelas utan huvudförhandling. Innan förordnande meddelas, skall tillfälle att yttra sig över yrkandet beredas andra maken. Har förordnande meddelats, skall rätten när målet avgöres pröva, om åtgärden skall bestå. Förordnande om sammanlevnadens hävande och om besöksförbud skall bestå, om make begär det.

Beslut enligt denna paragraf skall verkställas lika med laga kraft ägande dom men kan när som helst återkallas av rätten. Beslut om sammanlevnadens hävande och om besöksförbud får dock ej återkallas, om make motsätter sig det.

24 §

Har make yrkat åläggande för andra maken att utgiva underhållsbidrag enligt 5 kap. 5 eller 7 § eller, efter det till äktenskapsskillnad blivit dömt, enligt 11 kap. 14 §, eller har make påkallat jämkning i vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om sådant bidrag, kan rätten

Har make yrkat åläggande för andra maken att utgiva underhållsbidrag enligt 5 kap. 5 eller 6 § eller, efter det till äktenskapsskillnad blivit dömt, enligt 11 kap. 14 §, eller har make påkallat jämkning i vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om sådant bidrag, kan rätten

Nuvarande lydelse

på yrkande för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna därom efter vad som finnes skäligt.

Föreslagen lydelse

på yrkande för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna därom efter vad som finnes skäligt.

25 §

Har make yrkat att enligt 5 kap. 8 § av andra maken till nyttjande erhålla nödiga lösören eller påkallat jämkning av avtal i sådan fråga, äge rätten, på yrkande, meddela förordnande därom för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger.

Har make yrkat att enligt 5 kap. 11 § av andra maken till nyttjande erhålla nödiga lösören eller påkallat jämkning av avtal i sådan fråga, äge rätten, på yrkande, meddela förordnande därom för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger.

31 §⁶

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, på okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man som sägs i 18 kap. föräldrabalken. Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller andra handlingar i målet ej kan delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig och särskilda skäl föreligger att förordna god man. Gode mannen skall samråda med part för vilken han förordnats i den mån det kan ske.

I fråga om ersättning till god man som avses i första stycket skall gälla vad i 20 kap. 19 § föräldrabalken stadgas angående ersättning åt rättegångsbiträde.

I fråga om ersättning till god man som avses i första stycket skall gälla vad i 10 kap. 13 § föräldrabalken stadgas angående ersättning åt rättegångsbiträde.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.
2. Har någon genom sådan rättshandling som avses i 5 kap. 14 § i äldre lydelse före den 1 juli 1979 förpliktat sin make får rättshandlingen göras gällande enligt äldre bestämmelser. De upphävda bestämmelserna i 7 kap. 3–5 §§ gäller alltjämt i fråga om skuld som har uppkommit före ikraftträdandet. Vad som sägs i 5 kap. 14 § andra stycket i dess nya lydelse tillämpas endast i fråga om rättshandling som har företagits efter ikraftträdandet.
3. Är mål om underhåll anhängigt vid ikraftträdandet, prövas målet enligt äldre bestämmelser.
4. Talan om underhållsbidrag som har väckts före utgången av år 1979 får utan hinder av 5 kap. 7 § och 11 kap. 14 a § andra stycket i nya lydelsen bifallas för längre tid tillbaka än tre år före den dag då talan väcktes, i den mån inte fordran på bidraget skulle ha preskriberats enligt äldre bestämmelser.

⁶ Senaste lydelse 1973:944.

5. Talan om underhållsbidrag enligt 5 kap. 5 § i den nya lydelsen får ej avse tid före utgången av år 1977.

6. Bidragsskyldighet som har bestämts enligt äldre bestämmelser skall bestå enligt vad som följer av domen eller avtalet. Vad som är föreskrivet i 11 kap. 14 § andra stycket i dess äldre lydelse om att bidrag skall upphöra att utgå, om den underhållsberättigade ingår nytt äktenskap, skall fortfarande gälla i fråga om bidrag som har bestämts före ikraftträdandet.

7. Bidragsskyldighet som har bestämts enligt äldre bestämmelser skall fullgöras enligt de nya bestämmelserna. Rätten att kräva ut underhållsbidrag som har förfallit till betalning går dock inte förlorad före utgången av år 1979, om den inte skulle ha gått förlorad dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

8. För bidragsskyldighet som har bestämts enligt äldre bestämmelser gäller i fråga om jämkning de nya bestämmelserna.

9. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i den nya lagen, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

3 Förslag till Lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 6 § och 8 kap. ärvdabalken skall upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. De upphävda bestämmelserna skall dock fortfarande tillämpas om arvlåtaren har avlidit före ikraftträdandet.

Vid tillämpningen av 8 kap. 10 § ärvdabalken enligt punkt 4 av övergångsbestämmelserna till lagen (1969:621) om ändring i ärvdabalken gäller fortfarande 7 kap. 6 § ärvdabalken.

4 Förslag till Lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s. 1)

Härigenom föreskrivs att 54 a § utsökningslagen (1877:31 s. 1) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Förelagten lydelse

54 a §¹

<p>På grund av skriftlig, av två personer bevitnad förbindelse får utmätning äga rum för bidrag, som någon enligt förbindelsen skolat</p>	<p>På grund av skriftlig, av två personer bevitnad förbindelse får utmätning äga rum för bidrag, som någon enligt förbindelsen skolat</p>
---	---

¹ Senaste lydelse 1976:615. Ändringen innebär bl. a. att andra stycket upphävs.

Nuvarande lydelse

utgiva till fullgörande av underhållsskyldighet jämlikt giftermåls- eller föräldrabalken eller skolat erlægga till barnavårdsnämnd såsom ersättning för barns vård jämlikt barnavårdslagen. Beträffande underhållsbidrag till make skall dock vad nu sagts ej äga tillämpning, med mindre makarna under den tid bidraget avser levde och alltiämt leva åtskilda på grund av söndring eller efter hemskillnad.

Har bidrag som avses i 1 mom. förfallit till betalning tidigare än tre år innan ansökan gjordes, får utmätning på grund av förbindelsen ej ske, om gäldenären påstår att bidraget guldits och invändningen ej kan med hänsyn till omständigheterna i övrigt lämnas utan avseende.

Är talan om förbindelsen anhängig vid domstol, äger denna förordna, att utmätning på grund av förbindelsen tills vidare ej får äga rum.

Den som vill erhålla utmätning skall ingiva förbindelsen i huvudskrift till utmätningssmannen.

Föreslagen lydelse

utgiva till fullgörande av underhållsskyldighet jämlikt giftermåls- eller föräldrabalken eller skolat erlægga till barnavårdsnämnd såsom ersättning för barns vård jämlikt barnavårdslagen (1960:97). Beträffande underhållsbidrag som skall utgivas till gäldenärens make, för makens egen del eller för makarnas barn skall dock vad nu sagts äga tillämpning endast om makarna under den tid bidraget avser ej varaktigt bodde tillsammans och alltiämt ej göra det.

Den som vill erhålla utmätning skall ingiva förbindelsen i huvudskrift eller, om utmätningssmannen anser det tillräckligt, i bestyrkt avskrift.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. Bestämmelserna i 2 mom. i paragrafens äldre lydelse gäller dock fortfarande intill utgången av år 1979.

5 Förslag till Lag om ändring i barnavårdslagen (1960:97)

Härigenom föreskrivs att 7 § barnavårdslagen (1960:97)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §²

I fråga om barnavårdsnämnd tillämpas bestämmelserna i 3 kap. 2 §, 3 § första stycket, 4 §, 5 § första och tredje styckena, 6–8 §§, 9 § första stycket och 10–12 §§ kommunallagen (1977:179) på motsvarande sätt.

Uppdrag, som avses i 3 kap. 12 § andra stycket kommunallagen (1977:179), får ej omfatta befogenhet att

1. utdöma förelagt vite,
2. vidtaga åtgärd enligt 26 § 2, 3 eller 4 eller enligt 29 eller 30 § eller göra framställning om intagning i ungdomsvårdsskola,
3. meddela beslut som avses i 46 § andra stycket, tillstånd eller förhandsbesked som avses i 47 § eller förbud som avses i 50 eller 51 § eller
4. fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Uppdrag som avses i 3 kap. 12 § andra stycket kommunallagen (1977:179) får, såvitt gäller föräldrabalken, omfatta endast befogenhet att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 1 kap. 4 §, 2 kap. 1, 4–6, 8 och 9 §§, 3 kap. 5, 6 och 8 §§ samt 7 kap. 2, 7 och 11 §§ nämnda balk. Uppdrag att fullgöra uppgift som anges i 2 kap. 9 § föräldrabalken får dock ej omfatta befogenhet att besluta att icke påbörja utredning eller att lägga ned påbörjad utredning. Uppdrag att fullgöra uppgift som anges i 7 kap. 7 § föräldrabalken får ej omfatta befogenhet att godkänna avtal som innefattar åtagande att utge engångsbelopp.

Uppdrag som avses i 3 kap. 12 § andra stycket kommunallagen (1977:179) får, såvitt gäller föräldrabalken, omfatta endast befogenhet att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 1 kap. 4 §, 2 kap. 1, 4–6, 8 och 9 §§, 3 kap. 5, 6 och 8 §§ samt 7 kap. 7, 11 och 14 §§ nämnda balk. Uppdrag att fullgöra uppgift som anges i 2 kap. 9 § föräldrabalken får dock ej omfatta befogenhet att besluta att icke påbörja utredning eller att lägga ned påbörjad utredning. Uppdrag att fullgöra uppgift som anges i 7 kap. 7 § föräldrabalken får ej omfatta befogenhet att godkänna avtal som innefattar åtagande att utge engångsbelopp.

Nämndens protokoll behöver ej, utöver vad som följer av 14 § tredje och fjärde styckena denna lag, upptaga annat än uppgift om närvarande ledamöter, beslutet i varje ärende och uppgift om reservation.

Utän hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:290) tillämpas bestämmelserna i 4 och 5 §§ nämnda lag i samtliga ärenden hos barnavårdsnämnd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.

¹ Lagen omtryckt 1971:1038.

² Senaste lydelse 1977:1037.

6 Förslag till Lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:143) om bidragsförskott¹ dels att 1, 2, 4, 7, 15 och 18 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 4 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Tillkommer vårdnaden om barn, som är svensk medborgare och bosatt i riket, endast en av föräldrarna eller står barnet icke under föräldrarnas vårdnad, utgår enligt vad nedan stadgas av allmänna medel bidragsförskott till barnet i förhållande till fader eller moder, som ej har vårdnaden om barnet.

Bidragsförskott utgår även till här i riket bosatt barn som icke är svensk medborgare om vårdnadshavaren är bosatt i riket och antingen barnet eller vårdnadshavaren sedan minst sex månader vistas i riket.

Fader eller moder, som ej har vårdnaden om barnet, benämnes i denna lag underhållsskyldig.

I enlighet med vad som föreskrivs i denna lag lämnas bidragsförskott av allmänna medel till barn som är bosatt här i landet. Är barnet inte svensk medborgare, tillämpas dock lagen endast om också barnets vårdnadshavare är bosatt här i landet och antingen denne eller barnet vistas här sedan minst sex månader.

Om ingen av föräldrarna eller endast en av dem har vårdnaden om barnet, lämnas bidragsförskott i förhållande till förälder som inte har vårdnaden, såvida denne inte varaktigt bor tillsammans med barnet. Om båda föräldrarna har vårdnaden om barnet gemensamt men barnet varaktigt bor tillsammans med endast en av dem, lämnas bidragsförskott i förhållande till den andra föräldern.

Förälder i förhållande till vilken bidragsförskott lämnas enligt andra stycket kallas i lagen underhållsskyldig. Vad som sägs i lagen om vårdnadshavare gäller, i fall då barnet står under båda föräldrarnas vårdnad, den av föräldrarna som varaktigt bor tillsammans med barnet.

2 §

Bidragsförskott utgår icke därest

a) barnet bor tillsammans med den

Bidragsförskott lämnas ej, om

a) vårdnadshavaren uppenbarligen

¹ Lagen omtryckt 1976:277.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

underhållsskyldige;

utan giltigt skäl underlåter att vidtaga eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag eller faderskap till barnet fastställt;

b) det föreligger grundad anledning antaga att den underhållsskyldige i vederbörlig ordning betalar fastställt underhållsbidrag icke understigande vad som skulle utgå i bidragsförskott enligt 4 § första och andra styckena;

c) det finnes uppenbart att den underhållsskyldige annorledes sört eller sörjer för att barnet erhåller motsvarande underhåll;

d) vårdnadshavaren uppenbarligen utan giltigt skäl underlåter att vidtaga eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag eller faderskap till barnet fastställt.

d) barnet av annat skäl uppenbarligen saknar behov av bidragsförskott.

4 §

Bidragsförskott utgör för år räknat fyrtio procent av det basbelopp som enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring har fastställts för månaden före den som bidragsförskottet avser.

Skall bidragsförskott utgå i förhållande till såväl fader som moder eller är barnet berättigat till barnpension enligt 8 kap. 5 § lagen om allmän försäkring, utgör dock bidragsförskottet trettio procent av det basbelopp som anges i första stycket, i förra fallet i förhållande till varje underhållsskyldig.

Föreligger grundad anledning antaga att fastställt underhållsbidrag betalas i vederbörlig ordning, utgör bidragsförskottet skillnaden mellan förskottsbelopp enligt första eller andra stycket samt underhållsbidragets belopp.

Bidragsförskott utgår ej med högre belopp än underhållsbidraget, därest vårdnadshavaren uppenbarligen utan giltigt skäl underlåter att vidtaga eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidraget höjt.

Om det underhållsbidrag som har blivit fastställt uppenbarligen understiger vad den underhållsskyldige bör erlægga i bidrag, lämnas inte bidragsförskott enligt första eller andra stycket med högre belopp än underhållsbidraget. I fall som avses i tredje stycket lämnas inget bidragsförskott.

4 a §

Har när underhållsbidrag skall fastställas beaktats att den underhållsskyldige i väsentlig mån fullgör sin underhållsskyldighet genom att ha barnet hos sig, minskas bidragsför-

Nuvarande lydelse

Sedan bidragsförskott sökts skall, under förutsättning att den underhållsskyldiges vistelseort är känd eller kan utrönas, omedelbart till honom avsändas meddelande om ansökningen med föreläggande att, därest han har något att anföra i anledning av ansökningen, inom viss kort tid muntligen eller skriftligen yttra sig. I meddelandet skall tillika lämnas underrättelse om stadgandena i 2 § a), b) och c) samt 4 § tredje stycket.

När försäkringskassan meddelat beslut i ärendet, skall sökande och vårdnadshavare skriftligen underrättas om beslutet. Beslutet skall skriftligen delgivas den underhållsskyldige. Har ansökan om bidragsförskott ej bifallits eller bifallits endast till viss del, skall beslutet delgivas även sökanden och vårdnadshavaren. Har förskott beviljats, skall därvid underrättelse lämnas sökanden och vårdnadshavaren om stadgandena i 12 och 13 §§ samt, i annat fall än som avses i 4 § tredje stycket, den underhållsskyldige om

Föreslagen lydelse

skottet med belopp som svarar mot den del av underhållsskyldigheten som fullgörs på detta sätt.

Har den underhållsskyldige rätt till avdrag på underhållsbidraget enligt 7 kap. 4 § föräldrabalken därför att han har haft barnet hos sig och skall avdraget beaktas enligt 15 § vid återkrav av bidragsförskott, minskas kommande bidragsförskott med belopp som skall beaktas vid återkravet.

7 §

Sedan bidragsförskott sökts skall, under förutsättning att den underhållsskyldiges vistelseort är känd eller kan utrönas, omedelbart till honom avsändas meddelande om ansökningen med föreläggande att, därest han har något att anföra i anledning av ansökningen, inom viss kort tid muntligen eller skriftligen yttra sig. I meddelandet skall tillika lämnas underrättelse om stadgandena i 1 § första och andra styckena, 2 § b), c) och d) samt 4 § tredje stycket.

När försäkringskassan meddelat beslut i ärendet, skall sökande och vårdnadshavare skriftligen underrättas om beslutet. Beslutet skall skriftligen delgivas den underhållsskyldige. Har ansökan om bidragsförskott ej bifallits eller bifallits endast till viss del, skall beslutet delgivas även sökanden och vårdnadshavaren. Har förskott beviljats, skall därvid underrättelse lämnas sökanden och vårdnadshavaren om stadgandena i 12 och 13 §§ samt, i annat fall än som avses i 4 § tredje stycket, den underhållsskyldige om

Nuvarande lydelse

föreskrifterna i 2 § a), b) och c) samt 16 §.

Föreslagen lydelse

föreskrifterna i 2 § b), c) och d) samt 16 §.

15 §

I den mån bidragsförskott svarar mot fastställt underhållsbidrag inträder den försäkringskassa hos vilken den underhållsskyldige är inskriven eller skulle ha varit inskriven om han uppfyllt åldersvillkoret i 1 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i barnets rätt till underhållsbidrag gentemot den underhållsskyldige. Är den underhållsskyldige ej inskriven och skulle han ej heller under angiven förutsättning ha varit inskriven hos allmän försäkringskassa, inträder Stockholms läns allmänna försäkringskassa i barnets rätt.

I den mån bidragsförskott svarar mot fastställt underhållsbidrag inträder den försäkringskassa hos vilken den underhållsskyldige är inskriven eller skulle ha varit inskriven om han uppfyllt åldersvillkoret i 1 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring *intill belopp som har lämnats i bidragsförskott* i barnets rätt till underhållsbidrag gentemot den underhållsskyldige. Är den underhållsskyldige ej inskriven och skulle han ej heller under angiven förutsättning ha varit inskriven hos allmän försäkringskassa, inträder Stockholms läns allmänna försäkringskassa i barnets rätt.

Har den underhållsskyldige rätt till avdrag på underhållsbidraget enligt 7 kap. 4 § föräldrabalken därför att han har haft barnet hos sig, skall han, för att avdraget skall kunna beaktas vid återkrav av bidragsförskott enligt första stycket, anmäla detta till försäkringskassan inom tre månader från utgången av den kalendermånad då vistelsen upphörde. Den underhållsskyldige skall genom intyg av den andra föräldern eller, om sådant intyg inte kan erhållas, på annat sätt styrka att han har haft barnet hos sig under den tid som avdraget avser.

Oavsett vad som har bestämts genom dom eller avtal beaktas avdrag som avses i andra stycket endast om den underhållsskyldige har haft barnet hos sig under en sammanhängande tid av minst fem hela dygn.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

18 §

Försäkringskassa som avses i 15 § får besluta att återkrav gentemot den underhållsskyldige för det allmännas räkning skall eftergivnas. Eftergift får meddelas om det är *skäligt med hänsyn till att den underhållsskyldige varit sjuk, arbetslös, omhändertagen för vård eller haft stor försörjningsbörd*. Eftergift får också meddelas om det av annan anledning framstår som skäligt.

Försäkringskassa som avses i 15 § får besluta att återkrav gentemot den underhållsskyldige för det allmännas räkning skall eftergivnas *helt eller delvis*. Eftergift får meddelas om det är *påkallat av ändring i den underhållsskyldiges ekonomiska förhållanden*. Eftergift får också *i övrigt* meddelas om det framstår som skäligt *med hänsyn till den underhållsskyldiges personliga förhållanden* eller av annan *särskild* anledning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979 i fråga om 1, 2 och 4 §§, 4 a § första stycket, 7 och 18 §§ samt den 1 januari 1980 beträffande 4 a § andra stycket och 15 §.

7 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag**

Härigenom föreskrivs att 1 och 3 §§ lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Är någon skyldig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet på särskilda tider utge bidrag i svenskt mynt till make, förutvarande make, *barn, makes barn, fäder eller moder*, ändras bidragets belopp enligt denna lag med hänsyn till penningvärdets förändring.

Är någon skyldig att till fullgörande av lagstadgad *familjerättslig* underhållsskyldighet på särskilda tider utge bidrag i svenskt mynt till make, förutvarande make, *eget barn eller annans barn*, ändras bidragets belopp enligt denna lag med hänsyn till penningvärdets förändring.

Lagen äger ej tillämpning, om dom eller avtal varigenom bidraget bestämts innehåller föreskrift om att bidraget skall vid ändring i penningvärdet eller den bidragspliktiges inkomster utgå med ändrat belopp enligt grunder som anges i domen eller avtalet.

¹ Senaste lydelse 1971:891.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §²

Bidragsbelopp som höjts enligt 2 § samt bidragsbelopp som senast bestämts eller bestämmas efter utgången av år 1965 ändras i anslutning till basbeloppet enligt lagen *den 25 maj 1962 (nr 381)* om allmän försäkring. Ändring sker första gången den 1 april det år basbeloppet för april månad med minst fem procent över- eller underskrider basbeloppet för april 1966 och därefter den 1 april varje år basbeloppet för mars månad med minst fem procent över- eller underskrider det basbelopp som låg till grund för senaste ändring.

Bidragsbeloppet ändras med det procenttal med vilket basbeloppet ändrats. *Brutet procenttal* avrundas till närmast lägre hela procenttal. *Procenttalet* fastställs av myndighet, som *Konungen* bestämmer.

Bidrag, vars belopp efter ändringen slutar på öretal, utgår med närmast lägre krontal.

Denna lag träder i kraft såvitt avser 1 § den 1 juli 1979 och såvitt avser 3 § den 1 januari 1979.

Har underhållsbidrag bestämts till fader eller moder med stöd av 7 kap. 3 § föräldrabalken i dess lydelse intill den 1 juli 1979, skall bidragsbeloppet ändras enligt vad som i denna lag är föreskrivet om underhållsbidrag till make eller förutvarande make.

Bidragsbelopp som höjts enligt 2 § samt bidragsbelopp som senast bestämts eller bestämmas efter utgången av år 1965 ändras i anslutning till basbeloppet enligt lagen *(1962:381)* om allmän försäkring. Ändring sker första gången den 1 april det år basbeloppet för april månad med minst fem procent över- eller underskrider basbeloppet för april 1966 och därefter den 1 april varje år basbeloppet för mars månad med minst fem procent över- eller underskrider det basbelopp som låg till grund för senaste ändring. *Bidragsbelopp som år 1979 eller därefter bestämmas under tiden januari–mars ändras dock tidigast den 1 april året därpå.*

Bidragsbeloppet ändras med det procenttal med vilket basbeloppet ändrats. *Bidragsbelopp till eget eller annans barn ändras dock fr. o. m. den 1 april 1979 endast med ett procenttal som utgör sju tiondelar av det nämnda procenttalet. Är procenttal för ändring av bidragsbelopp brutet, avrundas det till närmast lägre hela procenttal. Procenttalen för ändring av bidragsbelopp fastställs av myndighet som regeringen bestämmer.*

² Senaste lydelse 1972:583.

8 Förslag till Lag om ändring i införsellagen (1968:621)

Härigenom föreskrivs i fråga om införsellagen (1968:621)

dels att 16 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 15 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 a §

Har gäldenären rätt till avdrag på underhållsbidrag enligt 7 kap. 4 § föräldrabalken, får belopp som på grund härav tillgodoräknas honom ej tagas i anspråk genom införsel för fordran som tillkommer annan än den underhållsberättigade eller någon som inträtt i dennes rätt.

16 §

Om underhållsbidrag som avses i 5 kap. 5 § giftermålsbalken överstiger vad som skäligen bör tillkomma familjen, får underhållsbidraget vid tillämpning av 15 § jämkas med hänsyn till annan fordran för vilken införsel samtidigt äger rum. Är det påkallat av särskilda skäl får jämkning ske även av annat underhållsbidrag, om detta uppenbart överstiger vad som skäligen fordras för den underhållsberättigades försörjning.

Bor gäldenären varaktigt tillsammans med sin make och överstiger underhållsbidrag till maken eller till makarnas barn vad som skäligen bör tillkomma den underhållsberättigade, får underhållsbidraget vid tillämpning av 15 § jämkas med hänsyn till annan fordran för vilken införsel samtidigt äger rum. Är det påkallat av särskilda skäl får jämkning ske även av annat underhållsbidrag, om detta uppenbart överstiger vad som skäligen fordras för den underhållsberättigades försörjning.

Första stycket äger motsvarande tillämpning, om skatteavdrag eller utmätning ej kan äga rum till följd av införsel för underhållsbidrag, som avses där.

Denna lag träder i kraft såvitt avser 15 a § den 1 januari 1980 och såvitt avser 16 § den 1 juli 1979.

9 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Den som på grund av förordnande enligt 7 kap. 12 § föräldrabalken i mål om fastställande av faderskap utgivit underhållsbidrag till barn har rätt att av allmänna medel återfå vad han utgivit, om domstolen genom dom eller beslut som vunnit laga kraft skilt målet från sig utan att mannen blivit underhållsskyldig.

Den som på grund av förordnande enligt 7 kap. 15 § föräldrabalken i mål om fastställande av faderskap utgivit underhållsbidrag till barn har rätt att av allmänna medel återfå vad han utgivit, om domstolen genom dom eller beslut som vunnit laga kraft skilt målet från sig utan att mannen blivit underhållsskyldig.

Vad som sägs i första stycket om rätt till ersättning av allmänna medel gäller också för det fall att underhållsbidrag utgivits på grund av att mannen i skriftlig, av två personer bevittnad handling, som godkänts av barnavårdsnämnden, åtagit sig att utge underhåll för tid, intill dess resultatet av blodundersökning om faderskapet föreligger, och blodundersökningen visar att han icke kan vara fader till barnet. Är hans faderskap enligt blodundersökningen osannolikt, har han rätt till ersättning för utgivna underhållsbidrag, såvida talan om faderskapet icke väckes mot honom inom sex månader från det utlåtandet över blodundersökningen förelåg. Oavsett resultatet av blodundersökningen föreligger rätt till ersättning, om han genom lagakraftvunnen dom frias från faderskapet eller om annan man på grund av lagakraftvunnen dom eller erkännande är att anse som fader till barnet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.

¹ Senaste lydelse 1976:625

10 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden**

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*6 §¹

Underrätt är vid handläggning av ärende domför med en lagfaren domare, om ej annat följer av vad som föreskrives nedan i denna paragraf.

Vid annan handläggning än som sägs i 3 eller 4 § skall rätten hava den sammansättning som anges i tredje stycket,

om ärendet är tvistigt,

om eljest särskild anledning föreligger därtill, eller

om ärendet angår

1. *samtycke till hävande av tjänste- eller arbetsavtal som barn ingått*, medgivande till äktenskap enligt 2 kap. 2 § giftermålsbalken eller till åtgärd beträffande makars egendom enligt 5 kap. 14 § eller 6 kap. 6 § nämnda balk eller förordnande angående sådan egendoms förvaltning i andra fall,

1. medgivande till äktenskap enligt 2 kap. 2 § giftermålsbalken eller till åtgärd beträffande makars egendom enligt 6 kap. 6 § nämnda balk eller förordnande angående sådan egendoms förvaltning i andra fall.

2. talan mot överförmyndares beslut,

3. nedsättning av bolags aktiekapital eller grundfond, tillstånd till vinstutdelning i bolag, skyldighet för bolag eller förening att träda i likvidation, förordnande eller entledigande av likvidator eller tillstånd till försäljning av egendom under likvidation eller till fusion,

4. förvaltning av stiftelse, eller

5. tillstånd till viss förvaltningsåtgärd i annat fall än som avses ovan i detta stycke.

I fall som avses i andra stycket skall rätten bestå av en lagfaren domare och nämnd, när ärendet skall prövas enligt giftermålsbalken eller föräldrabalken, samt eljest av minst tre och högst fyra lagfarna domare. Har nämnd säte i rätten äger 15 kap. 29 och 30 §§ giftermålsbalken motsvarande tillämpning.

Den här lag träder i kraft den 1 juli 1979.

¹ Senaste lydelse 1973:1155.

11 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1962:512) om indrivning i Sverige av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge**

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1962:512) om indrivning i Sverige av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Förslagen lydelse*

2 §

Framställning om erhållande av verkställighet göres hos myndighet i den fördragsslutande stat, där sökanden vistas, eller i den stat, där domen eller beslutet meddelades eller förbindelsen ingicks.

Vistas sökanden i Sverige, göres framställning direkt hos vederbörande utmätningsman.

Framställning, som gjorts *hos myndighet* i Danmark, Finland, Island eller Norge, skall översändas till vederbörande länsstyrelse här i riket eller, om ovisshet råder angående behörig länsstyrelse, till utrikesdepartementets rättsavdelning. *Behöriga att översända framställningen äro:*

i Danmark: överövrigheten (i Köpenhamn överpresidenten och eljest vederbörande amtman) eller, om ovisshet råder angående behörig överövrighet, justitieministeriet;

i Finland: vederbörande länsstyrelse eller, om ovisshet råder angående behörig länsstyrelse, ministeriet för utrikesärendena;

i Island: justitieministeriet; samt

i Norge: vederbörande fylkesman eller, om ovisshet råder angående behörig fylkesman, socialdepartementet, när fråga är om bidrag till barn utom äktenskap eller moder till sådant barn, och eljest justitiedepartementet.

Framställning, som gjorts i Danmark, Finland, Island eller Norge, skall *av behörig myndighet* översändas till vederbörande länsstyrelse här i riket eller, om ovisshet råder angående behörig länsstyrelse, till utrikesdepartementets rättsavdelning.

Myndighet, som i Danmark, Finland, Island eller Norge förskottsvis utbetalat bidrag, äger göra framställning om indrivning av bidraget direkt hos

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

svensk myndighet enligt vad i tredje stycket sägs.

Handling, som är avfattad på finska eller isländska språket, skall vara åtföljd av bestyrkt översättning i erforderliga delar till svenska, danska eller norska språket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1979.

Motionsyrkanden

I. Vid 1977/78 års riksmöte väckta fristående motioner

A. 1977/78:995 av Kerstin Andersson i Kumla m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning med utgångspunkt i den i motionen föreslagna huvudregeln om gemensam vårdnad av alla barn.

B. 1977/78:997 av Bernt Ekinge (fp) och Martin Olsson (c) vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av bestämmelserna i 20 kap. 9 § FB.

C. 1977/78:1010 av Jörn Svensson m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att snarast garantera att 1976 års beslut om gemensam vårdnad icke motarbetas utan förs ut i praktiken på ett sätt som stämmer med vad riksdagen i beslut och uttalande avsett.

II. Med anledning av propositionen väckta motioner

A. 1978/79:29 av Lennart Andersson m. fl. (s) vari hemställs

1. att riksdagen hos regeringen anholder om förslag till ett samhällsstöd till föräldrar med gemensam vårdnad i enlighet med vad som anförts i motionen.

2. att riksdagen ej antar den i propositionen föreslagna bestämmelsen i 2 § d) bidragsförskottslagen,

3. att riksdagen ej antar den i propositionen föreslagna bestämmelsen i 7 kap. 3 § föräldrabalken,

4. att riksdagen som motiv till den föreslagna lydelsen av 7 kap. 1 § föräldrabalken gör uttalanden om storleken av underhållsbidrag i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om fortlöpande förslag till ändringar av indexregleringen av underhållsbidrag,

6. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en fortlöpande prövning av skyldigheten att återbetala bidragsförskott i enlighet med vad som anförts i motionen.

B. 1978/79:30 av Jörn Svensson (vpk) vari hemställs att riksdagen beslutar om följande tillägg i det nya förslaget till lydelse av föräldrabalken 7:10:

”Den som för barnets talan skall ersätta motpartens rättegångskostnad om barnet blir förlorande part.”

C. 1978/79:31 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen beslutar att lydelsen i förslaget till formulering av föräldrabalkens 7 kap. 4 § första meningen ändras som nedan:

*Propositionens förslag**Motionärernas förslag*

4 §

Har förälder som enligt 2 § skall betala underhållsbidrag haft barnet hos sig under en *sammanhängande* tid av minst *fem* hela dygn, får föräldern vid fullgörande av sin bidragsskyldighet tillgodoräkna sig ett avdrag för varje helt dygn av barnets vistelse med *1/40* av det underhållsbidrag som räknat för kalendermånad gäller under tiden för vistelsen. Sådant avdrag får dock inte göras på underhållsbidrag som belöper på senare tid än sex månader från utgången av den kalendermånad då vistelsen upphörde.

Har förälder som enligt 2 § skall betala underhållsbidrag haft barnet hos sig under en *sammanlagd* tid av minst *tre* hela dygn *under en kalendermånad*, får föräldern vid fullgörande av sin bidragsskyldighet tillgodoräkna sig ett avdrag för varje helt dygn av barnets vistelse med *1/30* av det underhållsbidrag som räknat för kalendermånad gäller under tiden för vistelsen. *Med helt dygn avses 24 timmar räknat från tidpunkten då barnet mottages.* Sådant avdrag får dock inte göras på underhållsbidrag som belöper på senare tid än sex månader från utgången av den kalendermånad då vistelsen upphörde.

Föreligger särskilda skäl ----- talan har väckts.

Rätt till avdrag ----- ha barnet hos sig.

D. 1978/79:32 av Kerstin Andersson i Kumla m. fl. (s) vari hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär att det årligen utarbetas rimliga uppskattningar av barns faktiska levnadskostnader,

2. att riksdagen som motiv till den föreslagna lydelsen av 7 kap. 1 § föräldrabalken gör uttalanden om beräkning av underhållsbidrag till barn i enlighet med beräkningsgången i kalkylexemplet i denna motion.

E. 1978/79:33 av Anita Gradin (s) vari hemställs att riksdagen beslutar om kompletterande paragraf i föräldrabalken i enlighet med vad i motionen anförts.

F. 1978/79:34 av Olle Göransson (s) och Kerstin Andersson i Kumla (s) vari hemställs att riksdagen beslutar ändra lydelsen i föreslagna föräldrabalkens 7 kap. 4 § första mening till:

”Har förälder som enligt 2 § skall betala underhållsbidrag haft barnet hos sig under en sammanlagd tid av minst tre hela dygn under en kalendermånad, får föräldern vid fullgörande av sin bidragsskyldighet tillgodoräkna sig ett avdrag för varje helt dygn av barnets vistelse med $1/30$ av det underhållsbidrag som räknat för kalendermånad gäller under tiden för vistelsen. Med helt dygn avses 24 timmar räknat från tidpunkten då barnet mottages.”

G. 1978/79:35 av Inger Lindquist (m) och Håkan Winberg (m) vari hemställs att riksdagen beslutar att i den i propositionen föreslagna 14 a § i 11 kap. giftermålsbalken införa en bestämmelse motsvarande den som nu återfinns i samma kapitels 14 §, andra stycke, andra punkt.

H. 1978/79:36 av Martin Olsson m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen

1. beslutar om sådan ändring av det i propositionen 1978/79:12 framlagda förslaget till 7 kap. 3 § föräldrabalken att belopp även kan få förbehållas för barn som avses i 7 kap. 5 §,

2. beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om lämpligheten av att vid avdragsrätt för den underhållsskyldige enligt propositionens förslag till 7 kap. 4 § föräldrabalken avdraget på utgående bidragsförskott eller underhållsbidrag till den underhållsberättigade fördelas på en längre tidsperiod.

3. beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att utvecklingen följs i fråga om vilka konsekvenser den i propositionen föreslagna avdragsrätten enligt 7 kap. 4 § föräldrabalken kan få för underhållsskyldigas möjligheter att utöva umgängesrätten,

4. beslutar att hos regeringen anhålla om förslag till sådan ändring av föräldrabalken att i mål om fastställande eller jämkning av underhållsbidrag domstol får förordna att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad,

5. beslutar att 2 § punkten d förslaget till ändring av lagen (1964:143) om bidragsförskott endast skall gälla barn som står under vårdnad av bägge föräldrarna samt

6. beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att berörda myndigheter ges tillräckliga resurser för information inför de föreslagna reformernas ikraftträdande.

I. 1978/79:37 av Alf Wennerfors (m) vari hemställs att riksdagen beslutar att 7 kap. 4 § 1 stycket i förslaget till Lag om ändring i föräldrabalken skall erhålla följande lydelse:

”Har föräldrar som enligt 2 § skall betala underhållsbidrag haft barnet hos sig under en sammanlagd tid av minst tre hela dygn under en kalendermånad, får föräldern vid fullgörande av sin bidragsskyldighet tillgodoräkna sig ett avdrag för varje helt dygn av barnets vistelse med 1/30 av det underhållsbidrag som räknat för kalendermånad gäller under tiden för vistelsen. Med helt dygn avses 24 timmar räknat från tidpunkten då barnet mottages. Sådant avdrag får dock inte göras på underhållsbidrag som belöper på senare tid än sex månader från utgången av den kalendermånad då vistelsen upphörde.”

J. 1978/79:38 av Alf Wennerfors (m) vari hemställs att riksdagen beslutar att den som för barnets talan skall ersätta motpartens rättegångskostnad om barnet blir förlorande part.

Utskottet

Inledning

Den svenska familjerätten är sedan flera år tillbaka föremål för en fortlöpande reformering och modernisering. År 1969 uppdrogs åt familjelags-sakkunniga att se över den familjerättsliga lagstiftningen. På grundval av ett av de sakkunniga avgivet delbetänkande genomfördes år 1973 en partiell reform av i första hand äktenskapsrätten (prop. 1973:32, LU 1973:20). Bl. a. undergick skilsmässoreglerna en betydande omarbetning. De nya reglerna innebar att skilsmässosituationen avdramatiserades. Vidare genomfördes vissa ändringar i underhållsreglerna. Bl. a. markerades att domstolen skall beakta att make kan ha ett särskilt behov av bidrag under en omställningsperiod närmast efter skilsmässan. Reformen medförde även betydelsefulla ändringar i frågor om vårdnaden av barn vars föräldrar inte är eller varit gifta med varandra.

År 1976 beslöt riksdagen att också föräldrar som inte är gifta med varandra skall kunna få gemensam vårdnad om sina barn (prop. 1975/76:170, LU 1975/76:33, SFS 1976:612). Någon ändring i de grundläggande reglerna om underhållsbidrag och bidragsförskott kom dock inte till stånd. Medan propositionen var föremål för behandling i lagutskottet, tillsattes inom justitiedepartementet en arbetsgrupp som skulle pröva de frågor kring bidragsförskotten m. m. vilka anknuter till reglerna om underhållsbidrag. Arbetsgruppen skulle också i övrigt överväga frågor om ekonomiskt stöd i de situationer som kunde uppkomma vid delad bosättning och gemensam vårdnad. Utskottet framhöll i sitt betänkande vikten av att arbetsgruppen med skyndsamhet behandlade de frågor som uppdraget avsåg så att förslag snarast kunde föreläggas riksdagen, om möjligt i sådan tid att erforderliga reformer kunde genomföras redan i samband med ikraftträdandet av de nya vårdnadsreglerna. Med anledning av motioner tog utskottet upp till behandling även vissa frågor angående de allmänna reglerna om underhållsbidrag till barn. Utskottet konstaterade att gällande regelsystem i tillämpningen ofta kunde leda till betydande svårigheter för dem som har att utge bidrag. Enligt utskottet talade därför starka skäl för en reform på området. Utskottet förordade att en översyn av reglerna kom till stånd och att detta arbete skulle bedrivas skyndsamt. Vad utskottet sålunda anfört borde enligt utskottets mening ges regeringen till känna.

Riksdagen anslöt sig till utskottets uppfattning i denna del. Samtidigt biföll riksdagen också ett av utskottets minoritet (i reservation 13) framlagt förslag om ändring av bestämmelserna om jämkning av underhållsbidrag. Beslutet innebar att underhållsbidrag kan jämkas när ändrade förhållanden påkallar det, utan att ändringen behöver vara väsentlig.

Med anledning av riksdagens hemställan fick familjelagssakkunniga senare samma år i uppdrag att göra en skyndsamt översyn av reglerna om underhållsbidrag till barn.

Den ovannämnda arbetsgruppen avslutade sitt arbete under hösten 1976. Som ett resultat härav antog riksdagen våren 1977 ändrade regler för bostadsbidrag i syfte att ekonomiskt underlätta möjligheterna för föräldrar som inte försörjer sitt barn inom familjen att ha detta boende hos sig. Arbetsgruppens material om bidragsförskott och underhållsbidrag vid gemensam vårdnad överlämnades till familjelagssakkunniga, eftersom materialet hängde samman med de frågor som utreddes av de sakkunniga.

I juni 1977 avgav familjelagssakkunniga betänkandet (SOU 1977:37) Underhåll till barn och frånskilda. I betänkandet behandlades underhållsskyldigheten i dess helhet, således också reglerna om underhåll till make. De sakkunnigas förslag berörde också regleringen i lagen om bidragsförskott. Bl. a. föreslogs ett nytt system för återkrav från den underhållsskyldige av bidragsförskott som det allmänna har betalt ut till underhållsberättigat barn. Reformförslaget avsåg även lagen om ändring av vissa underhållsbidrag (den s. k. indexlagen). Familjelagssakkunnigas förslag har som helhet sett fått ett gynnsamt mottagande under remissbehandlingen och har lagts till grund för propositionens förslag. I fråga om de sakkunnigas förslag till nytt återkravssystem har bland remissinstanserna dock rått delade meningar, och förslaget har inte tagits med i propositionen.

Utskottet vill tillägga att sedan familjelagssakkunnigas betänkande framlagts tillkallade regeringen år 1977 en kommitté (S 1977:16) för översyn av samhällsstödet till ensamstående föräldrar. I direktiven framhålls att samhällsutvecklingen har ändrat förutsättningarna för existerande former av stöd till de särlevande föräldrarna och aktualiserat samhällsinsatser i delvis andra former. Kommittén har till uppgift att klarlägga vilka behov av särskilda stödåtgärder som numera finns för familjer, där föräldrarna lever åtskilda eller en förälder saknas, utöver de generellt verkande insatserna för alla barnfamiljer. Utgångspunkten bör vara att stödet skall riktas till barnen. Vidare bör syftet med samhällsstödet vara att barn till föräldrar som lever åtskilda och barn vars ena förälder saknas skall tillförsäkras levnadsvillkor som så långt möjligt är likvärdiga dem som tillkommer barn med sammanboende föräldrar. Kommittén skall bl. a. studera om de nuvarande särskilda stödformerna för ensamstående föräldrar är rätt utformade i förhållande till de särskilda stödbehoven hos denna grupp. Kommittén skall också uppmärksamma frågan om avvägningen mellan vårdnadshavarens och den underhållsskyldige förälderns försörjningsinsatser med hänsyn bl. a. till i vilken utsträckning de har utgifter för barnen samt deltar i vården och omsorgen om dem.

I det följande kommer utskottet efter en redogörelse för propositionens huvudsakliga innehåll att behandla propositionen i de delar som berörs av motionsyrkandena och i övrigt i den mån utskottet funnit anledning att närmare kommentera lagförslagen. Vidare behandlar utskottet vissa under allmänna motionstiden vid föregående riksmöte väckta motioner angående frågor som har samband med propositionens förslag.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås nya regler om den familjerättsliga underhållsskyldigheten. Reformen innefattar en fullständig revision av de civilrättsliga reglerna i föräldrabalken och giftermålsbalken men berör också annan lagstiftning. Ett huvudsyfte är att mildra underhållsbördan för underhållsskyldiga som har svag ekonomi. Ett annat syfte är att få till stånd en mer enhetlig bedömning av bidragsfrågorna.

Föräldrarnas underhållsskyldighet mot sina barn begränsas i princip till att gälla till dess barnet fyller 18 år. Om barnet då inte har avslutat gymnasiestudier eller annan grundutbildning, står underhållsskyldigheten likväl kvar så länge barnet studerar. Den upphör dock senast när barnet fyller 21 år.

Föräldrarnas underhållsplikt blir i fortsättningen aldrig ovillkorlig utan görs beroende av föräldrarnas ekonomiska förmåga och barnets behov. I lagen skrivs in en rätt för en förälder att förbehålla sig ett belopp för sitt eget underhåll när underhållsbidrag skall bestämmas till ett barn. Förbehållsbeloppet bestäms med ledning av ett normalbelopp för levnadskostnader. Normalbeloppet per år utgör 1,2 basbelopp enligt lagen om allmän försäkring (med basbelopp för december 1978 blir normalbeloppet 1 260 kr i månaden). Till detta kommer skälig kostnad för bostad. I vissa fall kan den underhållsskyldige förbehållas även belopp för hemmavarande makes eller samboendes underhåll. Också försörjningsskyldigheten mot egna barn som vistas hemma beaktas när bidraget skall beräknas.

Reglerna om förbehållsbelopp syftar till större enhetlighet i rättstillämpningen. Meningen är att de skall kompletteras med vissa centralt meddelade riktlinjer till barnavårdsnämnder och försäkringskassor om hur underhållsbidrag bör beräknas.

Indexhöjningarna av underhållsbidrag till barn dämpas. De årliga höjningarna begränsas i fortsättningen till 7/10 av höjningen av basbeloppet. En höjning som hittills skulle ha varit 10 % blir alltså endast 7 %. Vidare görs inte någon indexändring av sådana bidrag som har bestämts högst tre månader före en generell ändring.

En nyhet är att en förälder som är skyldig att betala underhållsbidrag får rätt till avdrag på bidraget, om han eller hon har haft barnet hos sig under en sammanhängande tid av minst fem hela dygn. Avdraget är 1/40 av underhållsbidraget för varje helt dygn som barnet vistas hos föräldern. Varar vistelsen en hel månad, blir avdraget alltså 3/4 av månadsbidraget. Om det finns särskilda skäl kan domstol bestämma andra villkor för denna avdragsrätt. Föräldrarna kan också själva avtala om andra villkor. Avdraget beaktas i princip även i fall då bidragsförskott utgår.

Preskriptionstiden för fordran på underhållsbidrag förkortas från tio till tre år. Det gäller både bidrag till barn och bidrag till make. Preskriptionsavbrott medges i princip inte.

Bestämmelserna om jämkning av domar och avtal om underhållsbidrag

har setts över. Bl. a. föreslås att man skall kunna få ett löpande underhållsbidrag omprövat efter sex år utan att behöva återropa någon ändring i förhållandena. Möjligheterna ökas att i en och samma rättegång få prövat en underhållsskyldigs underhållsansvar mot flera barn. Försäkringskassorna får lättare att meddela eftergift enligt bidragsförskottslagen av återkrav mot den bidragsskyldige för förskott som har lämnats barnet.

Föräldrar som har gemensam vårdnad om ett barn kan f. n. inte förpliktas att utge underhållsbidrag till barnet. Något bidragsförskott kan inte heller lämnas. För att inte institutet gemensam vårdnad i praktiken skall förbehållas föräldrar som är ekonomiskt oberoende och inte behöver samhällets stöd införs rätt till underhållsbidrag och bidragsförskott även i fall då föräldrar som har del i vårdnaden inte båda varaktigt bor tillsammans med barnet.

De nya reglerna om bidragsförskott vid gemensam vårdnad kan tänkas inbjuda till missbruk av bidragsförskottssystemet. För att förhindra att de nya reglerna ger större förmåner än som är befogat med hänsyn till syftet med reglerna införs en bestämmelse som gör det möjligt att vägra bidragsförskott, om barnet uppenbarligen saknar behov av bidragsförskott. Bestämmelsen har getts generell räckvidd och kan tillämpas även i andra fall när det inte finns någon anledning att samhället ingriper med stöd i form av bidragsförskott.

Handläggningen av vårdnadsfrågor vid domstol ändras. Bl. a. blir det möjligt att på ett enklare sätt behandla vårdnads- och underhållsfrågor när föräldrarna är överens.

Makes skyldighet att efter skilsmässa betala underhållsbidrag till andra maken begränsas i nära anslutning till den praxis som har utbildats vid domstolarna. Utgångspunkten är att var och en av makarna efter skilsmässan skall svara för sin egen försörjning. Underhållsbidrag kan dock förekomma under en övergångstid och, om det finns synnerliga skäl, även för en längre tid efter skilsmässan. Underhållsbidraget skall inte automatiskt upphöra vid omgifte.

Nuvarande lagregel om skyldighet för föräldrar att svara för underhåll till vuxet, sjukt barn upphävs. Detsamma gäller bestämmelsen om skyldighet för barn att underhålla föräldrar som på grund av sjukdom eller annan sådan orsak inte kan försörja sig. Även bestämmelserna om rätt för barn i vissa fall till underhållsbidrag ur kvarlåtenskap upphävs.

Huvuddelen av reformen föreslås träda i kraft den 1 juli 1979. De nya processuella reglerna om vårdnad m. m. träder dock i kraft redan den 1 januari 1979. Detsamma gäller förslaget om att indexändringarna av underhållsbidrag till barn skall dämpas. Främst av administrativa skäl kan rätten till avdrag på underhållsbidrag träda i kraft först den 1 januari 1980.

Gemensam vårdnad

Som utskottet inledningsvis anfört beslöt riksdagen år 1976 med verkan fr. o. m. den 1 januari 1977 att också föräldrar som inte är gifta med varandra skall kunna få gemensam vårdnad om sina barn. De nya vårdnadsreglerna innebär att den under äktenskapet gemensamma vårdnaden av barnen inte längre behöver upplösas vid en skilsmässa. Är föräldrarna överens om att de även efter skilsmässan vill utöva vårdnaden gemensamt, skall domstolen förordna härom, om det ej är uppenbart stridande mot barnens bästa. Även föräldrar som inte är eller har varit gifta med varandra kan numera få gemensam vårdnad om sina barn, oberoende av om föräldrarna bor tillsammans eller inte. En förutsättning är dock även här att föräldrarna är överens om att de vill utöva vårdnaden gemensamt och att domstolen inte finner att en gemensam vårdnad skulle uppenbart strida mot barnens bästa. I motsats till vad som gäller vid skilsmässa förekommer det vid separation av samboende föräldrar inte någon domstolsprövning av huruvida föräldrarnas gemensamma vårdnad skall bestå.

Någon ändring i de grundläggande reglerna om underhållsbidrag och bidragsförskott kom inte till stånd vid 1976 års reform. Detta innebär att underhållsbidrag enligt FB inte utgår, om föräldrarna gemensamt har vårdnaden om barnet. I sådant fall gäller endast den allmänna regeln i 7 kap. 2 § FB att var och en av föräldrarna efter sin förmåga skall ta del i kostnaden för barnets underhåll. Inte heller kan bidragsförskott utgå om föräldrarna utövar vårdnaden gemensamt.

I propositionen föreslås att förälder, som har vårdnaden om barn gemensamt med den andre föräldern, skall bli skyldig att betala underhållsbidrag till barnet under förutsättning att barnet varaktigt bor tillsammans med endast den andre föräldern. Vidare föreslås att 1 § lagen om bidragsförskott ändras så att bidragsförskott skall kunna utges till barnet i förhållande till den förälder som sålunda skall vara bidragsskyldig.

Frågor som rör den gemensamma vårdnaden har tagits upp i två under den allmänna motionstiden vid föregående riksmöte väckta motioner. I motionen 1977/78:995 (s) framhålls att målet för reformarbetet kring gemensam vårdnad av barn bör vara att gemensam vårdnad blir huvudregel. När de ekonomiska frågorna är lösta bör enligt motionärerna en sådan huvudregel kunna införas. Motionärerna understryker att huvudregeln inte innebär något tvång för föräldrarna att behålla gemensam vårdnad av barnen. Med stöd av det anförda hemställer motionärerna att riksdagen skall begära förslag till lagstiftning i enlighet med deras önskemål. I motionen 1977/78:1010 (vpk) hävdas att syftet med 1976 års vårdnadsreform kommit att saboteras av dem som har att ta befattning med vårdnadsfrågor. Enligt motionärerna har tjänstemännen inom socialförvaltningarna, på familjerådgivningsbyråer och allmänna advokatbyråer en negativ inställning till gemensam vårdnad och avråder föräldrar att träffa överenskommelser om sådan vårdnad. Motionä-

terna yrkar därför att riksdagen skall begära att 1976 års vårdnadsbeslut förs ut i praktiken på det sätt som var syftet med beslutet.

I samband med att utskottet 1976 behandlade propositionen med förslag till nya vårdnadsregler hade utskottet att ta ställning till två motioner med yrkanden om att gemensam vårdnad skulle bli en huvudregel (LU 1975/76:33 s. 87-88). Utskottet fann att flera skäl talade mot att gemensam vårdnad infördes som huvudregel. Bl. a. skulle införandet av en sådan regel, innan de ekonomiska frågorna lösts lagstiftningsvägen, kunna medföra allvarliga konsekvenser för föräldrar med låga inkomster och svag ekonomi. Utskottet uttryckte emellertid förhoppningen att utvecklingen skulle gå i den riktningen att föräldrar i stor utsträckning utnyttjade möjligheten till gemensam vårdnad. Utskottet avvisade därför inte tanken på att det i en framtid kunde finnas anledning att ånyo pröva frågan om gemensam vårdnad som huvudregel.

Med anledning av motioner fick utskottet åter ta ställning till frågan vid 1976/77 års riksmöte. I sitt av riksdagen godkända betänkande (LU 1976/77:26) anförde utskottet att motionsförslagen var föranledda av omsorgen om barnets bästa och därför i och för sig förtjänta att närmare övervägas. Eftersom reglerna om gemensam vårdnad endast hade varit i kraft tre månader, när utskottet behandlade motionerna, var erfarenheterna mycket begränsade. Det kunde därför enligt utskottets mening inte anses motiverat att redan då på nytt ta upp vårdnadsfrågorna till prövning. Utskottet förutsatte emellertid att regeringen med hänsyn till frågornas vikt skulle följa utvecklingen på området och ta de initiativ som kunde bli erforderliga.

När frågan om *gemensam vårdnad som huvudregel* nu åter väckts vill utskottet till en början erinra om att grunden för 1976 års vårdnadsreform varit omsorgen om barnets bästa. Möjligheten att låta den gemensamma vårdnaden bestå vid äktenskapsskillnad har införts för att barnets intresse av bevarande av nära och goda förbindelser med båda föräldrarna skall kunna tillgodoses. En ordning med gemensam rättslig vårdnad har vidare ansetts ägnad att minska riskerna för de svåra, känslomässiga konflikter som lätt uppstår i vårdnadsfrågor och som kan ha allvarliga konsekvenser för barnet. Också möjligheten för föräldrar, som inte har varit gifta med varandra, att ha gemensam vårdnad har införts i syfte att ge barn tryggare och mer harmoniska förhållanden. Det avgörande för frågan om gemensam vårdnad bör införas som huvudregel är enligt utskottets mening därför i första hand om en sådan bestämmelse kan anses vara till gagn för barnet.

Utskottet saknar närmare kännedom om i vilken utsträckning gemensam vårdnad som huvudregel kan förekomma i andra länders lagstiftning. Vid en av utskottet i år företagen studieresa till Australien inhämtade utskottet emellertid att den australiska "Family Law Act" av år 1975 innehåller en bestämmelse om gemensam vårdnad som huvudregel vid skilsmässa. Enligt vad som upplystes vid utskottets besök på en federal familjedomstol var erfarenheterna härav goda.

Propositionen innehåller inga närmare uppgifter om i vilken utsträckning föräldrar utnyttjat den nya möjligheten enligt FB att ha gemensam vårdnad av sina barn. Enligt departementschefen förefaller det dock som om möjligheten härtill kommit till användning endast i begränsad omfattning. Denna uppfattning överensstämmer med de upplysningar utskottet fått vid förfrågningar i samband med besök hos olika myndigheter. En anledning till den ringa användningen av gemensam vårdnad kan vara att frågorna om bidragsförskott m. m. inte löstes i samband med 1976 års reform. Genom att bestämmelserna om bostadsbidrag redan reformerats och reglerna om bidragsförskott nu ändras kommer emellertid i fortsättningen inga föräldrar att behöva avstå från gemensam vårdnad av ekonomiska skäl. Utskottet vill i likhet med vad utskottet gjorde i 1976 års lagstiftningsärende uttrycka en förhoppning att utvecklingen skall gå i den riktningen att föräldrar i allt större utsträckning utnyttjar möjligheten till gemensam vårdnad. Utskottet erinrar om att det ankommer på utredningen om barnens rätt (Ju 1977:08) att ägna reglerna om vårdnad särskild uppmärksamhet. Enligt vad utskottet inhämtat övervägs f. n. inom utredningen huruvida man bör införa gemensam vårdnad som huvudregel vid äktenskapsskillnad. Med hänsyn till det anförda anser utskottet att motionen 1977/78:995 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande påståendena i motionen 1977/78:1010 vill utskottet inte bestrida att det kan ha förekommit att föräldrar, som har sökt råd i frågor om gemensam vårdnad, blivit avrådade från att ansöka om sådan vårdnad. Anledningen härtill kan emellertid ha varit föräldrarnas ekonomiska situation och de bristande möjligheterna att enligt gällande lag få ekonomiskt stöd vid gemensam vårdnad. De upplysningar som utskottet fått vid den hearing i ärendet som hållits i Västerås med företrädare för socialförvaltningen, familjerådgivningsbyrån och advokatbyråerna ger inte belägg för att det hos tjänstemännen skulle finnas någon allmänt negativ inställning till institutet gemensam vårdnad. Utskottet avstyrker bifall till motionen.

I detta sammanhang vill utskottet framhålla att ett förordnande om gemensam vårdnad innebär att föräldrarna har att besluta gemensamt i en mängd frågor som rör barnet, t. ex. om barnets uppfostran, studier, vem som skall ha hand om den faktiska vården m. m. Förordnandet innebär däremot inte att den faktiska vården måste delas mellan föräldrarna. Utskottet har emellertid vid flera tillfällen uppmärksamats på att det har hänt att föräldrar uppfattat gemensam vårdnad som detsamma som delad faktisk vårdnad. Även i massmedia har det förekommit att man använt uttrycket delad vårdnad när man åsyftat gemensam vårdnad. Detta missförstånd har lett till att föräldrar delat upp den faktiska vården så att barnet med korta mellanrum vistas än i den ena förälderns och än i den andra förälderns bostad. Sådana upprepade förflyttningar av barnet kan som regel inte anses vara förenliga med barnets bästa och har enligt vad utskottet erfarit i några fall också lett till psykiska störningar hos barnet. Det är därför enligt utskottets mening

angeläget med en utökad och förbättrad information om reglerna beträffande gemensam vårdnad och om syftet med desamma.

Utskottet övergår därefter till att behandla propositionens förslag om *underhållsbidrag och bidragsförskott vid gemensam vårdnad*. I motionen 1978/79:29 (s) riktas kritik mot den föreslagna ordningen och yrkas (yrkandet 1) att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till ett samhällsstöd till föräldrar med gemensam vårdnad i enlighet med vad som anförs i motionen. Motionärerna anser att ett system med underhållsbidrag vid gemensam vårdnad strider mot den gemensamma vårdnadens idé. Grundtanken med den gemensamma vårdnaden är att föräldrarna skall ta del i det faktiska ansvaret för barnet. Detta motverkas enligt motionärerna av en uppdelning mellan föräldrarna av underhållsskyldigheten. Förslaget om underhållsbidrag vid gemensam vårdnad framstår som en konstruktion för att möjliggöra att få bidragsförskott. En lösning som på sikt bättre stämmer överens med tanken bakom vårdnadsreformen är enligt motionen att – oavsett var barnet för tillfället vistas – bidragsförskott på begäran av föräldrarna betalas ut till den av dem de bestämmer och att de blir solidariskt återbetalningsskyldiga på grundval av en på medeltalet av föräldrarnas inkomster beräknad underhållsskyldighet. En sådan reform torde emellertid inte rymmas inom det nuvarande bidragsförskottssystemet. Med hänsyn till angelägenheten av att rätten till bidragsförskott snarast införs för särlevande föräldrar med gemensam vårdnad vill motionärerna därför inte motsätta sig att förslaget i propositionen genomförs. I motionen framhålls emellertid att regeringen skyndsamt bör lägga fram förslag till samhällsstöd för föräldrar med gemensam vårdnad, vilket – utan att det bryter mot principerna för stödet till ensamstående föräldrar i övrigt – gör det möjligt för föräldrarna att dela det faktiska ansvaret för barnet.

Utskottet vill till en början erinra om att utskottet i 1976 års lagstiftningsärendet underströk det angelägna i att man fick till stånd en snar lösning på frågorna om bidragsförskott och ekonomiskt stöd i fall då föräldrar, som har gemensam vårdnad, inte sammanbor. Enligt utskottets mening utgjorde en tillfredsställande lösning av dessa frågor en förutsättning för att institutet gemensam vårdnad inte skulle förbehållas föräldrar som är ekonomiskt oberoende och inte behöver samhällets stöd. Mot bakgrund av det anförda finner utskottet viktigt att reglerna om bidragsförskott nu ändras så att inga föräldrar behöver avstå från gemensam vårdnad av ekonomiska skäl. Utskottet finner det även motiverat att regler om underhållsbidrag nu införs vid gemensam vårdnad. Utskottet tillstyrker propositionens förslag i aktuella delar.

Socialutskottet har på utskottets begäran avgivit yttrande över motionsförslaget (se bilaga 1). I likhet med motionärerna framhåller socialutskottet att reglerna om underhållsbidrag och bidragsförskott vid gemensam vårdnad synes mindre väl förenliga med tankegångarna bakom vårdnadsreformen. En viktig förutsättning för att föräldrar som inte är gifta med varandra skall

kunna utöva vårdnaden gemensamt är nämligen att de är ense om att dela vårdnadsansvaret. Enligt socialutskottet torde endast i undantagsfall föräldrar klara av att utöva vårdnaden gemensamt om de är oense i fråga om hur underhållsskyldigheten skall fullgöras och därför måste tillgripa utvägen att få underhållsbidrag fastställt.

Socialutskottet hänvisar till att det enligt direktiven för utredningen om en översyn av samhällsstödet till ensamstående föräldrar (se s. 45 ovan) ankommer på utredningen att pröva frågan hur samhällsstöd till föräldrar med gemensam vårdnad skall utformas. Socialutskottet anser att något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionens förslag därför inte är erforderligt. Lagutskottet ansluter sig till socialutskottets ställningstagande och avstyrker följaktligen bifall till motionen 1978/79:29 i förevarande del.

Underhållsskyldighet mot barn

Enligt reglerna i 7 kap. 1 § FB skall föräldrarna stå för kostnaderna för barnets uppehälle och utbildning i den mån barnet inte har egna tillgångar. Eftersom lagrummet inte nämner föräldrarnas förmåga som förutsättning för underhållsskyldigheten har denna ofta betecknats som ovillkorlig. Detta har ansetts kunna medföra att en betalningsoförmögen förälder skall åläggas bidragsplikt i de fall den andre föräldern saknar förmåga att ensam sörja för barnets underhåll.

I propositionen föreslås att underhållsskyldigheten inte längre skall vara ovillkorlig utan bero av föräldrarnas ekonomiska förhållanden. Den nya principen innebär inte bara att föräldrarna skall ha en viss ekonomisk bärkraft för att något underhåll över huvud taget skall utgå utan också att barnet kan göra anspråk på högre standard och därmed större underhåll ju bättre föräldrarnas ekonomi är. Vidare föreslås en uttrycklig regel om att omfattningen av underhållsplikten skall bestämmas med ledning av vad som är barnets behov. Lagtekniskt föreslås de nya reglerna komma till uttryck genom att i 7 kap. 1 § FB anges att föräldrarna skall svara för underhåll åt barnet efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga. Lagrummet kompletteras med en regel om att man skall ta hänsyn till barnets egna inkomster och tillgångar och till de sociala förmåner som barnet har rätt till när det gäller att bestämma underhållsskyldigheten. Vad gäller fördelningen av underhållsörden mellan föräldrarna skall enligt 1 § vidare gälla att föräldrarna sinsemellan skall ta del i kostnaderna för barnets underhåll var och en efter sin förmåga.

Principerna för föräldrars underhållsskyldighet har sin största betydelse när det gäller att bestämma underhållsbidrag. I propositionen föreslås att i 7 kap. 3 § FB införs vissa regler om beräkningen av underhållsbidrag, vilka ger ett mera konkret innehåll åt principen om att underhållsskyldigheten inte bör vara ovillkorlig utan lämna den underhållsskyldige ett visst ekonomiskt

utrymme att sörja för sin egen person och för sin familj. I övrigt avses det ankomma på domstolarna att liksom hittills bedöma underhållsfrågorna obundna av mera detaljerade bestämmelser. Vad gäller försäkringskassornas handläggning av ärenden angående återkrav av bidragsförskott och barnavårdsnämndernas medverkan vid upprättande av avtal om underhållsbidrag skall enligt propositionen vissa riktlinjer i underhållsfrågor utarbetas av riksförsäkringsverket och socialstyrelsen. Riktlinjerna blir inte bindande utan får enbart karaktär av råd.

De nya bestämmelserna i 7 kap. 3 § FB innebär att den underhållsskyldige alltid får förbehållas vissa belopp för sitt eget och andras underhåll. Förbehållsbeloppet för den underhållsskyldiges eget underhåll skall omfatta skäligena bostadskostnader och andra vanliga levnadskostnader. De sistnämnda kostnaderna skall beräknas med ledning av ett normalbelopp som utgör 120 % av basbeloppet, dvs. f. n. 1 260 kr. i månaden. Om särskilda skäl föreligger får den underhållsskyldige vidare förbehållas ett belopp för underhåll åt make eller samboende. Normalbeloppet utgör i sådant fall 60 % av basbeloppet. Slutligen får den underhållsskyldige även förbehålla sig ett belopp om 40 % av basbeloppet för underhåll av eget hemmavarande barn. Avräkning skall dock göras för vad som utges till barnet av den andre föräldern eller för dennes räkning, exempelvis i form av bidragsförskott. Om det föranleds av omständigheterna i det särskilda fallet kan rätten dock bestämma ett annat förbehållsbelopp för hemmavarande barn. Vad som återstår sedan de angivna förbehållsbeloppen dragits av från den underhållsskyldiges nettoinkomst (dvs. bruttoinkomsten minskad med skatter) får i princip tas i anspråk för täckande av barnets behov av underhållsbidrag.

Den i propositionen föreslagna ordningen för fastställande av underhållsbidrag innebär i praktiken att man först skall uppskatta barnets behov av underhåll till visst belopp. En beräkning görs härefter av varje förälders nettoinkomst efter skatt. Härifrån dras förbehållsbelopp för eget och ev. andra familjemedlemmars försörjning. Restbeloppen representerar de överskottsbelopp som föräldrarna rimligen bör kunna ta i anspråk för underhåll åt barnet. Underhållsbidraget erhålls sedan genom att det belopp som beräknats för barnets behov fördelas mellan föräldrarna i proportion till vars och ens överskottsbelopp.

I motionen 1978/79:29 (s) yrkas vissa ändringar i det föreslagna systemet för bedömning av den *underhållsskyldiges förmåga att betala underhållsbidrag*. Motionärerna hänvisar till att föreskrifterna i 7 kap. 3 § om förbehållsbelopp motiverats av önskemål om att bedömningen av underhållsfrågor skall präglas av större likformighet än f. n. Enligt motionärerna kan emellertid bestämmelserna inte tillämpas enligt sin lydelse eftersom de genom departementschefens motivuttalanden försetts med åtskilliga reservationer. Motionärerna vill inte godta att regler om förbehållsbelopp tas in i lagtext utan anser att erforderlig vägledning för domstolarna kan ges genom motivuttalanden i anslutning till 7 kap. 1 § FB. De framhåller vidare att de föreslagna

bestämmelserna om förbehållsbelopp inte i tillräcklig grad hindrar att betungande underhållsskulder uppkommer för de underhållsskyldiga som har den sämsta ekonomiska ställningen. De pekar härvid på att det föreslagna förbehållsbeloppet för den underhållsskyldiges egna levnadskostnader, 1,2 basbelopp, torde understiga vad som i dag tillämpas på åtskilliga håll när underhållsbidrag bestäms. Vidare anmärks att när det gäller förbehåll för underhåll av den underhållsskyldiges eget hemmavarande barn normalbeloppet är endast 0,4 basbelopp fastän normalkostnaden för ett barn i propositionen beräknas till 0,6 basbelopp. Enligt motionärerna leder en mera generös inställning till de underhållsskyldiga mycket sällan till en försämring för de bidragsberättigade barnen. Dessa har sin grundtrygghet garanterad genom bidragsförskotten, och i de fall förbehållsbeloppen kommer att ha störst betydelse torde det sällan eller aldrig vara aktuellt att bestämma underhållsbidrag som överstiger bidragsförskottet.

Enligt motionärerna bör bidragsförskottet utnyttjas som ett medel att utjämna underhållsördan för de sämst ställda. I motionen förordas att, såsom familjelagssakkunniga föreslagit, den underhållsskyldige bör få disponera vissa andelar av sin inkomst utöver förbehållsbeloppen för eget och andras underhåll. Det föreslås att – sedan förbehållsbeloppen avräknats från nettoinkomsten – i princip endast 50 % av överskottet skall kunna tas i anspråk för underhållsbidrag till ett barn. Är det fråga om underhållsskyldighet mot två barn skall 60 % av överskottet kunna utgå i underhållsbidrag och mot tre eller flera barn högst 65 %. Rätten att disponera vissa andelar av överskottet bör dock enligt motionärerna begränsas till fall då överskottet understiger fyra basbelopp. Överstiger överskottet nämnda gräns bör hela det överskjutande beloppet kunna tas i anspråk. Vidare föreslår motionärerna att förbehållsbeloppet för hemmavarande barn bestäms till 0,6 basbelopp.

Beträffande fördelningen av underhållsskyldigheten mellan föräldrarna ansluter sig motionärerna till den i propositionen förordade metoden. Barnets behov av underhåll bör således fördelas i förhållande till varje förälders disponibla inkomst.

På anförda skäl yrkas i motionen att riksdagen inte skall anta 7 kap. 3 § förslaget till ändring av FB och att riksdagen i stället som motiv till 7 kap. 1 § gör uttalanden om storleken av underhållsbidrag i enlighet med vad som anförs i motionen (yrkandena 3 och 4).

Som lagutskottet framhöll vid riksdagsbehandlingen av vårdnadsreformen 1976 kan det nuvarande regelsystemet beträffande underhållsbidrag i tillämpningen ofta leda till betydande svårigheter för dem som har att utge bidrag. Ofta har underhållsbidrag fastställts som visat sig överstiga den underhållsskyldiges ekonomiska bärkraft. Underhållsskyldigheten har särskilt för bidragsskyldiga med svag ekonomi orsakat att de i vissa fall befinner sig i en besvärlig ekonomisk och social situation. Även för de underhållsberättigade kan emellertid de ekonomiska förhållandena vara bekymmersamma. När det gäller barnfamiljerna ger samhället stöd i olika

former. Stödåtgärderna är delvis generella, delvis inriktade på att utjämna villkoren mellan familjer, där föräldrarna lever ihop, och ensamstående föräldrar som har hand om barn. Av central betydelse för den sistnämnda gruppen barnfamiljer är bidragsförskottet. Som inledningsvis redovisats pågår f. n. en översyn av bidragsförskottssystemet och andra former av samhällsstöd till ensamstående föräldrar.

Enligt utskottets mening är det angeläget att en reform av underhållsreglerna nu kommer till stånd som ger lättnad i underhållsbördan för dem som betalar underhållsbidrag. Att kräva ut underhåll av en förälder som inte förfogar över medel för mera än sina egna nödvändiga behov kan, som departementschefen framhåller, endast leda till att den underhållsskyldige antingen ådrar sig en underhållsskuld eller också får ta samhällets hjälp i anspråk för egen del. Barnets intresse får i detta fall tillgodoses genom de sociala stödformer, främst bidragsförskottet, som garanterar en minimistandard för barnet. Samtidigt är det dock angeläget att lagstiftningen utformas så att lättnaderna i underhållsbördan inte går ut över de bidragsberättigade och att de inte upplevs som orättvisa av de föräldrar som bor tillsammans med sina barn och gör ekonomiska uppoffringar för deras räkning.

Mot bakgrund av det anförda delar utskottet uppfattningen att FB fortfarande bör bygga på att föräldrar är underhållsskyldiga mot sina barn men att principen om underhållsskyldighetens ovillkorlighet bör överges till förmån för en regel om att underhållsskyldigheten skall vara beroende av föräldrarnas ekonomiska förmåga.

Den nya regeln får, som tidigare berörts, sin största praktiska betydelse när det gäller att bestämma underhållsbidrag. I likhet med departementschefen anser utskottet att det finns ett behov av att för sådana situationer ge den nya regeln ett mer konkret innehåll på det sättet att den underhållsskyldige förbehålls en viss del av sin inkomst för sin egen och sin familjs försörjning. Beträffande storleken av de belopp som bör förbehållas den underhållsskyldige vill utskottet framhålla att det föreslagna normalbeloppet om 1,2 basbelopp kan synas lågt med hänsyn till att det understiger vad som f. n. tillämpas på åtskilliga håll när underhållsbidrag bestäms. Å andra sidan ligger förbehållsbeloppet över beloppen för existensminimum i annan lagstiftning och över socialhjälpnivåerna. Enligt utskottets mening får det föreslagna normalbeloppet anses rimligt. Beträffande motionärernas förslag, att den underhållsskyldige utöver förbehållsbeloppen bör få behålla en viss andel av sitt överskott, vill utskottet framhålla att en sådan ordning skulle ge den bidragsbetalande en förmånligare ställning än den förälder som bor tillsammans med barnet. Tankegången kan illustreras med följande exempel. Om barnets behov av underhållsbidrag beräknas till 700 kr., den bidragskyldiges överskott till 800 kr. och den andre förälderns överskott till 200 kr. skall enligt regeringens förslag underhållsbidraget kunna bestämmas till 560 kr.

$(\frac{800}{800+200} \times 700 = 560)$. Om i enlighet med motionsförslaget endast hälften av

överskottet skall kunna tas i anspråk blir resultatet att underhållsbidraget skall utgå med 400 kr. Skillnaden mellan förslagen i propositionen och motionen är således att i det första fallet får den icke bidragsskyldige föräldern stå för 140 kr. av barnets kostnader, medan han eller hon i det andra fallet – med hänsyn tagen till bidragsförskottet – får betala 280 kr., dvs. 80 kr. mer än sitt överskott. Förslaget i motionen innebär således att i de fall då båda föräldrarna har svag ekonomi kommer en lättnad i underhållsbördan för den bidragsskyldige att gå ut över barnet och den förälder som har hand om barnet.

Beträffande motionärernas hänvisning till att familjelagssakkunniga i sitt betänkande framlagt förslag till en regel liknande den i motionen vill utskottet framhålla att detta förslag måste ses mot bakgrund av de sakkunnigas överväganden beträffande bidragsförskottssystemet. Enligt familjelagssakkunniga skulle försäkringskassan så länge bidragsförskott utgick kunna bestämma vad som skulle återkrävas av den underhållsskyldige oberoende av vad som gällde om underhållsbidrag enligt dom eller avtal. Procentregeln ingick i de förslag till riktlinjer för försäkringskassans återkravsverksamhet som de sakkunniga lade fram och avsågs formellt gälla endast kassan. I betänkandet (bil. 1 s. 165) framhöll de sakkunniga att kassans beslut skulle komma att sakna betydelse för barnet eftersom bidragsförskott utgick. Detta förhållande gjorde att den underhållsskyldiges förmåga att betala tillbaka bidragsförskott kunde bedömas enbart utifrån hans egna ekonomiska förutsättningar. I andra situationer, fortsatte de sakkunniga, såsom när det gällde att fastställa ett underhållsbidrag över bidragsförskottets nivå eller då det saknades lagliga förutsättningar för bidragsförskott, fanns det anledning att göra en mer nyanserad bedömning och att även beakta den andre förälderns förmåga att försörja barnet.

På grund av det anförda kan utskottet inte ställa sig bakom motionärernas förslag om att endast viss andel av överskottet skall kunna tas i anspråk för underhållsbidrag. Ställningstagandet innebär emellertid inte att utskottet skulle sakna förståelse för syftet med förslaget, nämligen att ytterligare lätta underhållsbördan för den som har det sämst ställt. Ett strikt iakttagande av regeln att hela överskottet kan tas i anspråk för underhållsbidrag leder otvivelaktigt till kraftiga tröskeeffekter vid inkomstökningar för personer som befinner sig i inkomstskiktet kring förbehållsbeloppet. Enligt utskottets mening är det angeläget att sådana effekter undviks. I de fall då den bidragsskyldiges disponibla inkomst inte i någon mera väsentlig mån överstiger förbehållsbeloppet bör den i propositionen förordade beräkningsmetoden därför modifieras, så att överskottet inte helt eller nästan helt går åt till underhållsbidrag. En något större del av överskottet bör kunna förbehållas den underhållsskyldige när överskottet inte överstiger bidragsförskottets nivå.

Reglerna i 7 kap. 1 § FB om fördelning av underhållsskyldigheten mellan föräldrarna i förhållande till deras ekonomiska bärkraft skall tillämpas också

när underhållsskyldighet föreligger mot flera barn. Som departementschefen framhåller bör utgångspunkten nämligen vara att barnen är likställda. Detta betyder dock inte att de kan ha anspråk på lika stort underhåll från en och samma förälder. Om barnen är halvsyskon kan den gemensamma föräldrarnas skyldighet att sörja för barnen vara olika beroende främst på skillnader i de andra föräldrarnas underhållsförmåga. Den gemensamme föräldrarnas överskott kan på så sätt komma att tas i anspråk för huvudsakligen det ena barnets underhåll. Reglerna om fördelning av underhållsskyldigheten gäller även då den bidragsskyldige föräldern bor ihop med eget barn. I fall då en förälder har hemmavarande barn och är skyldig att betala underhållsbidrag till barn som inte bor ihop med föräldern kan emellertid en strikt tillämpning av de allmänna fördelningsreglerna leda till att ingetdera barnets minimibehov av underhåll från den gemensamma föräldern kan tillgodoses. Fallet aktualiseras då samtliga berörda föräldrar har svag ekonomi. Med hänsyn till att det bidragsberättigade barnet har sin minimistandard garanterad genom bidragsförskottet bör den gemensamme föräldrarnas överskott i första hand kunna tas i anspråk för underhåll av det hemmavarande barnet om det barnets andre förälder saknar förmåga att bidra till underhållet och barnets minimibehov inte tillgodoses på annat sätt exempelvis genom bidragsförskott eller barnpension.

Beträffande storleken av det belopp som enligt propositionen skall förbehållas för det hemmavarande barnets underhåll, 0,4 basbelopp, vilket är samma belopp som bidragsförskottet, kan utskottet i och för sig dela motionärernas uppfattning att beloppet är lågt med hänsyn till vad ett barn i verkligheten kostar. Utskottet vill emellertid framhålla att regeln om förbehåll för hemmavarande barn är en garantiregel som skall tillämpas endast i fall då det hemmavarande barnet inte får sitt minimibehov täckt vid en tillämpning av de allmänna fördelningsreglerna. Som ovan berörts kan dessa leda till att den bidragsskyldige får disponera ett större belopp för det hemmavarande barnet än 0,4 basbelopp. Garantiregeln aktualiseras först när den bidragsskyldige ensam eller i huvudsak ensam skall svara för barnens underhåll och hans överskott inte räcker till för att vartdera barnet skall få ett underhåll upp till bidragsförskottets nivå. Om förbehållsbeloppet i enlighet med motionärernas förslag bestämdes till 0,6 basbelopp skulle detta innebära att det hemmavarande barnet gynnades i förhållande till det bidragsberättigade, vilket för sitt underhåll är hänvisat till bidragsförskottet, 0,4 basbelopp. En sådan ordning står i strid med grundsatsen att barnen skall behandlas lika. Det kan också framhållas att lagen ger domstolen möjlighet att bestämma ett högre förbehållsbelopp om omständigheterna i det särskilda fallet föranleder det. Utskottet erinrar vidare om vad utskottet i det föregående uttalat, nämligen att hela den underhållsskyldiges överskott inte bör tas i anspråk för underhållsbidrag.

På grund av det anförda kan utskottet inte heller ställa sig bakom förslaget i motionen 29 om en höjning av förbehållsbeloppet för hemmavarande eget

barn. Vad slutligen gäller det genom motionen aktualiserade spörsmålet om den lagtekniska utformningen av reglerna om förbehållsbelopp vill utskottet erinra om att praxis i underhållsfrågor f. n. synes vara mycket skiftande. Som departementschefen framhåller är det angeläget att försöka få till stånd en större likformighet i bedömningen. I remissyttrandena har också allmänt vitsordats behovet av fastare normer för beräkningen av underhållsbidrag. Som motionärerna påpekar kan naturligtvis motivuttalandena i anslutning till en mera allmänt hållen regel om underhåll ge samma vägledning som uttryckliga lagbestämmelser. Mera detaljerade normer kan självfallet inte heller tas in i lagstiftningen. När det som nu är fallet gäller att ge ett konkret innehåll till den nya principen om att underhållsskyldigheten inte skall vara ovillkorlig anser dock utskottet att den i propositionen förordade lösningen är att föredra. De nya reglerna får otvivelaktigt större genomslagskraft om deras huvudsakliga innebörd klart framgår av lagtexten. Med hänsyn till att bestämmelserna i FB inte bara riktar sig till domstolar och andra myndigheter utan också skall tillämpas av enskilda framstår det som särskilt angeläget att reglerna utformas så att de främjar enhetlighet i tillämpningen. Utskottet anser det också viktigt att nivån på normalbeloppen fastställs av riksdagen. Enligt utskottets mening talar således övervägande skäl för regeringens förslag.

I enlighet med vad utskottet ovan anfört avstyrker utskottet bifall till motionen 29, yrkandena 3 och 4.

Som tidigare berörts skall enligt 7 kap. 1 § i dess nya lydelse underhållsskyldigheten bestämmas med hänsyn till bl. a. *barnets behov av underhåll*.

I motionen 1978/79:32 (s) framhålls att förslagen i propositionen bör ses som ett steg i reformarbetet men att det är angeläget att man strävar efter ett system för bedömning av underhållsskyldighet som kan upplevas som rättvist av båda föräldrarna. Enligt motionärerna måste varje resonemang om underhållsbidrag utgå från rimliga uppskattningar av vad barn faktiskt kostar. Motionärerna kritiserar nuvarande ordning för fastställande av underhållsbidrag och anför att vårdnadshavarens ekonomiska bärkraft inte beaktas i tillbörlig utsträckning. Enligt motionärerna kan man emellertid i avsaknad av precisa uppgifter om barnkostnaderna inte heller fördela kostnadsansvaret mellan föräldrarna. I motionen framhålls att utgångspunkten för avgöranden i underhållsfrågor måste vara barnets levnadskostnader med påslag för eventuella vårdkostnader och med avdrag för barnbidrag och vårdnadshavarens skattereduktion. Vidare måste omfattningen av umgängesrätten tillmätas avgörande betydelse. Först sedan en beräkning skett av kostnaderna kan underhållsördan fördelas mellan föräldrarna i förhållande till deras ekonomiska omständigheter. I motionen anförs ett exempel på en kalkyl beträffande storleken av underhållsbidrag. Motionärerna anser att erforderligt siffermaterial enklast kan tillhandahållas genom att socialstyrelsen i samarbete med statistiska centralbyrån årligen utarbetar rimliga uppskattningar av barns faktiska levnadskostnader. Motionärerna yrkar att riksdagen

hos regeringen begär att det årligen utarbetas rimliga uppskattningar av barns faktiska levnadskostnader (yrkandet 1) samt att riksdagen som motiv till 7 kap. 1 § FB gör uttalanden om beräkning av underhållsbidrag till barn i enlighet med beräkningssgången i kalkylexemplet i motionen (yrkandet 2).

Utskottet vill för sin del framhålla att det självfallet är angeläget att underhållsbidrag bestäms med utgångspunkt i kostnaderna för barnet. Som närmare utvecklas i propositionen (s. 102 och 103) innebär också de föreslagna reglerna att barnets behov av underhåll först skall uppskattas till visst belopp. I likhet med departementschefen anser utskottet att i beloppet endast bör räknas in verkliga utgifter för barnet. Omständigheterna i det enskilda fallet blir härvid avgörande. Som departementschefen framhåller får man emellertid i stor utsträckning falla tillbaka på schablonbelopp. Utskottet delar därför motionärernas uppfattning om angelägenheten av att det utarbetas rimliga uppskattningar av barns faktiska levnadskostnader. Som förutskickats i propositionen har konsumentverket nyligen utgivit en informationsbroschyr med sammanställning över de kostnader som normalt ingår i en hushållsbudget (Hushållets kostnader. En hjälprea för din ekonomi). Av sammanställningen kan man utläsa de faktiska kostnaderna för hushållsmedlemmar, bl. a. för barn i olika åldrar. I propositionen anges att konsumentverket avser att beakta kostnadsutvecklingen genom halvårsvisa justeringar med ledning av konsumentprisindex. Enligt utskottets mening bör innehållet i broschyren kunna bli till god vägledning när underhållsbidrag skall bestämmas. Utskottet vill också framhålla att vissa riktvärden för barnkostnader bör kunna anges i de råd för beräkning av underhållsbidrag som skall utarbetas av socialstyrelsen och riks försäkringsverket.

Som framgår av det anförda är således motionärernas önskemål i denna del uppfyllt. Även motionärernas yrkande om beräkning av underhållsbidrag tillgodoses i väsentlig mån genom förslagen i propositionen. Som tidigare berörts skall nämligen – sedan barnets behov av underhåll bestämts – en beräkning ske av varje förälders nettoinkomst efter skatt. Härvid skall hänsyn i förekommande fall tas till skattereduktion och förvärvsavdrag. Från nettoinkomsten görs avdrag för förbehållsbelopp. Restbeloppen för varje förälder utgör det överskott som kan tas i anspråk för underhåll av barnet. Underhållsbidraget erhålls därefter genom att det belopp som beräknats för barnets behov fördelas proportionellt mellan föräldrarna efter deras överskottsbelopp. Beträffande umgängesrättens inverkan på storleken av underhållsbidraget vill utskottet också erinra om att den underhållsskyldige enligt förslagen i propositionen skall få rätt att göra avdrag på underhållsbidraget för kostnader han eller hon har för barnet i samband med utövande av umgängesrätten.

Med det anförda anser utskottet motionen besvarad.

I propositionen föreslås att den nuvarande underhållsskyldigheten gentemot även andra barn i familjen än de egna skall bestå i huvudsak oförändrad. Underhållsskyldigheten föreslås dock gälla inte bara makes utan

även annan sammanboendes barn om parterna har barn tillsammans (7 kap. 5 § förslaget till ändring i FB). *Underhållsskyldigheten mot styvbarn* skall liksom hittills blott vara subsidiär, dvs. gälla endast i den mån barnet inte får underhåll från den bidragsskyldige föräldern.

I motionen 1978/79:36 (c) framhålls att en konsekvens av underhållsskyldigheten mot styvbarn bör vara att förbehåll enligt 7 kap. 3 § FB bör få göras även för underhåll av styvbarn och inte bara för underhåll av eget hemmavarande barn. Motionärerna yrkar därför att förslaget till 7 kap. 3 § FB ändras så att belopp även kan förbehållas för underhåll åt barn som avses i 7 kap. 5 § (yrkandet 1).

Utskottet vill till en början framhålla att styvbarn i det övervägande antalet fall får sitt behov av underhåll tillgodosett genom underhållsbidrag eller bidragsförskott. En utvidgning av tillämpningsområdet för 7 kap. 3 § FB i enlighet med motionsförslaget skulle därför i allmänhet sakna praktisk betydelse. I undantagsfall kan emellertid omständigheterna vara sådana att underhållsbidrag eller bidragsförskott inte utgår. Sålunda kan bidragsförskott ha vägrats av den anledningen att vårdnadshavaren inte velat medverka till faderskapets fastställande. Inte heller utgår bidragsförskott till ensamstående adoptanter. Lever adoptanten eller vårdnadshavaren tillsammans med annan person är barnet för sin försörjning uteslutande hänvisat till vad de kan bidra med. Reglerna om underhållsskyldighet gentemot styvbarn bygger på principen att alla barn i en och samma familjebildning skall ha samma standard. Enligt utskottets mening leder denna princip till att styvbarn lika väl som den underhållsskyldiges egna hemmavarande barn bör garanteras en viss minimistandard genom att den underhållsskyldige får förbehålla sig visst belopp för deras underhåll.

Utskottet tillstyrker på anförda skäl bifall till motionen 36 i aktuell del och föreslår att 7 kap. 3 § fjärde stycket ändras så att uttrycket hemmavarande eget barn ändras till hemmavarande barn. Genom att i lagrummet anges att förbehåll för underhåll av barn får ske oberoende av vad som annars gäller om en förälders underhållsskyldighet mot två eller flera barn framgår att endast hemmavarande eget barn och hemmavarande styvbarn som avses i 7 kap. 5 § FB berörs. Barnbarn, fosterbarn och styvbarn som flyttat hemifrån eller mot vilket underhållsskyldighet inte föreligger berörs ej. Utskottet vill vidare framhålla att förbehåll för styvbarns underhåll självfallet bara får ske när vad som utges till barnet av den förälder med vilken den underhållsskyldige sammanlever och av barnets andre förälder eller för dennes räkning inte tillhoppa uppgår till förbehållsbeloppet. Bestämmelsen om att en avräkning på förbehållsbeloppet skall ske för vad som utges av den andre föräldern eller för dennes räkning kommer nämligen i styvbarnsfallen att gälla båda föräldrarna. Om det föranleds av omständigheterna i det särskilda fallet kan dock rätten liksom beträffande den underhållsskyldiges eget barn bestämma annat förbehållsbelopp för styvbarnet.

I motionen 1978/79:33 (s) tas upp en fråga om *underhåll till barn som i adoptionssyfte förs till Sverige* från utlandet. Motionären framhåller att blivande adoptivföräldrar åtar sig ett moraliskt ansvar för barnets person och underhåll. Genom att ta ett barn till Sverige får de också en förpliktelse gentemot barnets hemland att fullfölja adoptionen. Även det svenska samhället tar på sig ett ansvar för de utländska barn som förs hit i adoptionssyfte genom att samhället medverkar i de internationella adoptionsärendena.

Enligt motionären har de blivande adoptivbarnen en mycket osäker rättslig ställning under tiden fram till dess adoptionen genomförts. Motionären framhåller att det förekommit att makar gemensamt tagit hit barn från utlandet för att adoptera det och sedan skilt sig innan adoptionen blivit klar. Gällande regler om underhållsbidrag är inte tillämpliga i sådana fall, och högsta domstolen har också i följd härav i en år 1977 meddelad dom ogillat talan mot en frånskild make om underhållsbidrag till utländskt barn som förts hit i adoptionssyfte.

Motionären föreslår att FB ändras så att barn av utländsk härkomst som av makar förts hit i adoptionssyfte blir jämställda med barn i äktenskap i fall då föräldrarna begär äktenskapsskillnad före adoptionens genomförande och så att dessa barn följaktligen blir berättigade till underhållsbidrag.

Utskottet vill för sin del erinra om att det under senare år blivit allt vanligare att utländska barn adopteras av svenskar. År 1976 kom sålunda 1 820 utländska barn till Sverige för adoption. I allmänhet tas barnen hit innan adoptionen är klar och de vistas hos de blivande adoptivföräldrarna som fosterbarn fram till dess att adoptionen genomförs. I många fall tar det lång tid från det barnen kommer hit till dess svensk domstol kan pröva en ansökan om adoption eller adoptionsbeslut meddelas i barnets hemland och beslutet blir giltigt här i landet.

Beträffande utländska barn som vistas här som fosterbarn gäller bestämmelserna i barnavårdslagen. I övrigt saknas emellertid bestämmelser angående sådana barn. Reglerna i FB blir inte tillämpliga förrän adoptionen genomförts, vilket innebär att någon underhållsskyldighet inte åvilar fosterföräldrarna. Oklart är vidare vad som gäller beträffande den rättsliga vårdnaden om och förmynderskapet för utländska fosterbarn. Även i vissa andra avseenden är barnets rättsliga ställning osäker.

Socialutredningen har i sina slutbetänkanden (SOU 1977:40 och 41) Socialtjänst och Socialförsäkringstillägg framlagt vissa förslag som ökar socialnämndernas möjligheter att följa de utländska fosterbarnens förhållanden. Utredningen har betonat att presumtiva adoptivföräldrar genom att ta hit ett barn från ett annat land åtar sig ett ansvar gentemot såväl detta barn som barnets hemland. Utredningen har vidare anfört att det förekommer att föräldrar sviker sitt ansvar genom att inte fullfölja adoptionen. Enligt utredningens mening måste det vara en strävan att så långt möjligt förhindra att sådana situationer uppkommer. Socialutredningen har ansett att det

genom socialnämndernas uppföljning skapas möjligheter att medverka till att adoption genomförs. Bestämmer föräldrarna sig för att inte fullfölja adoptionen kan nämnderna på ett tidigt stadium bistå barnen.

I sitt remissyttrande över socialutredningens betänkanden har nämnden för internationella adoptionsfrågor (NIA) anfört att socialnämndernas tillsynsmöjligheter inte är en tillräcklig garanti för barnen. Nämnderna kan t. ex. generellt bistå barnen men de kan inte ålägga föräldrarna att ansöka om adoption. NIA har vidare hänvisat till den av motionären redovisade domen av högsta domstolen. Till NIA:s kännedom har också kommit ärenden där ena föräldern avlidit innan adoptionen blivit genomförd, varvid barnet inte blivit berättigat till barnpension. NIA har i yttrandet uttalat att det bör ske en ändring i lagstiftningen på dessa områden så att barnen även före adoption får en rättslig ställning som är jämförbar med biologiska barns och adoptivbarns ställning.

Frågor rörande internationella adoptioner har setts över av en särskild arbetsgrupp som tillkallats av socialministern 1977. Arbetsgruppen slutförde sitt uppdrag i år genom att i en departementspromemoria – (Ds S 1978:6) Internationella adoptioner. Riktlinjer och organisationsförslag – lägga fram förslag om organisationen av den framtida adoptionsverksamheten. Förslagen berör dock inte de genom motionen aktualiserade frågorna angående de blivande adoptivbarnens rättsliga ställning.

Enligt utskottets mening är det angeläget att de utländska barnens trygghet *garanteras under den tid som förflyter innan adoptionen kan genomföras* och att deras bästa kan tillgodoses. Som motionären framhåller får det anses att Sverige har en särskild förpliktelse gentemot barnens hemländer att sörja för att barnens intressen tillvaratas. Utskottet anser därför att det beträffande frågor om utländska blivande adoptivbarn snarast bör komma till stånd en översyn som syftar till en ändrad lagstiftning. Vid en sådan översyn bör inte bara det i motionen berörda spörsmålet angående underhållsskyldighet tas upp utan också frågor om en förstärkning av barnens rättsliga ställning i övrigt prövas. Enligt utskottets mening kan översynen lämpligen ske i anslutning till det pågående utredningsarbetet angående barnens rätt. Utskottet föreslår därför att motionen 33 och utskottets betänkande i denna del överlämnas till utredningen om barnens rätt.

Avdrag på underhållsbidrag och bidragsförskott

I propositionen föreslås att förälder, som är skyldig att utge underhållsbidrag, i viss utsträckning skall få göra avdrag på underhållsbidraget för de kostnader som uppkommer när barnet vistas hos henne eller honom. Som huvudregel gäller enligt 7 kap. 4 § FB att avdrag får göras med 1/40 av det månatliga underhållsbidraget för varje helt dygn av barnets vistelse. En förutsättning för avdragsrätten är att föräldern haft barnet hos sig en sammanhängande tid av minst fem hela dygn. Med ett dygn avses tiden

mellan kl. 0 och kl. 24. Avdrag enligt huvudregeln får inte göras på underhållsbidrag som belöper på senare tid än sex månader från utgången av den kalendermånad då vistelsen upphörde.

Föreligger särskilda skäl kan domstol förordna om andra villkor för avdragsrätten än de som följer av huvudregeln.

Har förälder rätt till avdrag på underhållsbidrag enligt 7 kap. 4 § FB skall avdragsrätten under vissa närmare angivna förutsättningar också beaktas vid återkrav på bidragsförskott (15 § andra stycket förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott). Avdragsrätt föreligger dock endast om den underhållsskyldige haft barnet hos sig minst fem sammanhängande, hela dygn. I de fall avdragsrätten beaktas vid återkrav på bidragsförskott skall enligt 4 a § andra stycket förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott vidare gälla att det till barnet utgående bidragsförskottet skall minskas med avdragsbeloppet.

I motionerna 1978/79:31 (vpk), 34 (s) och 37 (m) yrkas att bestämmelsen i 7 kap. 4 § föräldrabalken skall ändras i tre avseenden. För det första vill motionärerna att den underhållsskyldige skall få göra avdrag så snart han eller hon haft barnet hos sig en sammanlagd tid av minst tre dygn under en kalendermånad. Vidare vill motionärerna att tiden för barnets vistelse inte skall räknas i hela kalenderdygn utan i 24-timmarsperioder från den tidpunkt då barnet togs emot av den underhållsskyldige. Slutligen yrkas det att avdraget skall för varje dygn bestämmas till 1/30 av det månatliga underhållsbidraget. Till stöd för yrkandena åberopas i motionerna att avdragsrätten bör utformas så att den stimulerar till täta och regelbundna kontakter mellan föräldrar och barn. Avdrag bör därför få ske också i fall när föräldern har barnet hos sig kortare tider under en viss period. Vidare anser motionärerna att den i propositionen föreslagna regeln om att endast hela kalenderdygn skall räknas inte är rimlig. Enligt motionärerna bör den tid barnet faktiskt varit hos föräldern läggas till grund för avdragsrätten. Härigenom uppnås bl. a. att avdrag får ske för umgänge under veckoslut. Slutligen menar motionärerna att under den tid, då barnet vistas hos den underhållsskyldige föräldern, har den andra föräldern inte några andra kostnader för barnet än de fasta utgifterna. Dessa täcks i stort sett av bostads- och barnbidrag. Skäl saknas därför enligt motionärerna för att avdragsrätten skall begränsas till tre fjärdedelar av bidraget.

Socialutskottet framhåller i sitt yttrande över propositionen i aktuell del och de föreliggande motionerna att det ligger i barnets intresse att barnet får hålla god kontakt med båda sina föräldrar. I de fall där föräldrarna inte sammanbor är det angeläget att den bidragsskyldige föräldern har möjligheter till regelbundet och ofta återkommande umgänge med sitt barn. I likhet med departementschefen anser socialutskottet att denna kontakt inte får försvåras av att föräldern inte har råd att utöver underhållsbidraget bekosta barnets vistelse hos honom eller henne i någon större utsträckning. Starka skäl finns således enligt socialutskottet för att avdragsrätten bör ges en generös utformning. Vid ett ställningstagande till frågan måste emellertid också andra

omständigheter vägas in. Sålunda gäller det – framhåller socialutskottet – att skapa ett system som ter sig rättvist också för den andre föräldern och som inte leder till onödiga konflikter mellan föräldrarna. Med hänsyn till att en regel om avdragsrätt även skall tillämpas inom bidragsförskottssystemet är det vidare angeläget att bestämmelserna utformas så att de inte försäkringskassorna administrativt merarbete. Från dessa utgångspunkter anser socialutskottet att de i motionerna framlagda förslagen ter sig mindre tillfredsställande. Socialutskottet pekar särskilt på att den förordade 24-timmarsregeln i praktiken kan leda såväl till tvister mellan föräldrarna om när barnet skall lämnas och hämtas som till problem för försäkringskassorna. Beträffande förslaget att avdrag skall få ske redan när den underhållsskyldige haft barnet hos sig en sammanlagd tid av endast tre dygn under en kalendermånad framhålls att det otvivelaktigt skulle komma att medföra en väsentligt ökad arbetsbelastning för försäkringskassorna.

Vad härefter gäller frågan om avdragets storlek kan det enligt socialutskottet i och för sig förefalla skäligt att avdraget bestäms till 1/30. Som departementschefen framhåller tar emellertid en sådan regel inte tillbörlig hänsyn till att den förälder hos vilken barnet regelmässigt bor har vissa fasta kostnader som inte minskar därför att barnet är borta. Dessa kostnader torde inte till fullo täckas av barn- och bostadsbidrag. Ett tillmötesgående av motionärernas önskemål skulle därför enligt socialutskottets mening medföra en ekonomisk belastning för den inte bidragsskyldige föräldern och skapa ett motstånd hos denne mot utövandet av umgängesrätten.

Enligt socialutskottets mening utgör förslagen i propositionen en rimlig avvägning mellan de delvis motstridiga intressen som gör sig gällande vid ett ställningstagande till avdragsrättens omfattning. Såvitt gäller bidragsförskotten anser socialutskottet således att propositionen bör bifallas och att motionerna bör avstyrkas.

Lagutskottet delar den uppfattning som kommit till uttryck i socialutskottets yttrande. Flera av de skäl som i yttrandet anförs mot en vidgad rätt till avdrag på bidragsförskott gör sig gällande också vid en bedömning av frågan om i vilken omfattning avdrag skall få ske på underhållsbidrag. Mot ett genomförande av motionsförslagen talar också att en mer omfattande avdragsrätt leder till administrativt merarbete hos kronofogdemyndigheterna när bidrag tas ut genom införsel. Utskottet vill härutöver framhålla att föräldrarna när det gäller underhållsbidrag har full frihet att avtala om att andra villkor än de som anges i huvudregeln skall tillämpas. Föreligger särskilda skäl har som ovan redovisats domstol möjlighet att avvika från huvudregeln. Som framhålls av departementschefen kan sådana skäl föreligga t. ex. om barnet regelbundet besöker den bidragsskyldige föräldern under kortare perioder än fem dygn.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet bifall till propositionen i förevarande del och avstyrker följaktligen bifall till motionerna 31, 34 och 37.

Som ovan berörts skall rätten till avdrag på underhållsbidrag kunna beaktas vid återkrav på bidragsförskott enligt 15 § andra stycket förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott. En förutsättning härför är dock att den underhållsskyldige inom tre månader från utgången av den kalendermånad då barnets vistelse hos föräldern upphörde anmäler till försäkringskassan, att han eller hon är berättigad till avdrag. Har den underhållsskyldige fått avdrag vid återkrav på bidragsförskott skall kommande bidragsförskott minskas i motsvarande mån.

I motionen 1978/79:36 (c) yrkas (yrkandet 2) att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförs om lämpligheten av att det ovan nämnda avdraget på utgående bidragsförskott eller underhållsbidrag till den underhållsberättigade fördelas på en längre tidsperiod. Motionärerna framhåller att det föreslagna avdragssystemet kan leda till komplikationer mellan föräldrarna. Som exempel härpå nämner motionärerna fall då barnet vistas hos den underhållsskyldige under juli månad och avdraget på utgående bidragsförskott sker först i december. En sådan ordning kan upplevas negativt av den förälder som uppbär bidragsförskottet och få menlig inverkan när frågan om barnets vistelse hos den andre föräldern åter aktualiseras. Motionärerna anser det angeläget att man inte i strävandena att tillgodose de underhållsskyldigas krav på rättvisa inför ett system som försvårar dessas möjligheter att ha sitt barn hos sig. Motionärerna förordar därför att större avdrag bör fördelas under en längre tidsperiod, exempelvis ett halvt år.

Utskottet vill för sin del framhålla att det av motionärerna aktualiserade spörsmålet närmast synes beröra den föreslagna ordningen för avdrag på bidragsförskott. Som motionärerna påpekar innebär förslagen i propositionen att reduceringen av utgående bidragsförskott kan komma att ske först sedan flera månader förflutit från tiden för barnets vistelse hos den underhållsskyldige. I likhet med vad som anförs i socialutskottets yttrande anser lagutskottet att man inte kan räkna med att en förälder som uppbär bidragsförskott för den tid barnet är borta alltid tar hänsyn till att en reduktion kan komma att göras vid en senare tidpunkt. I vart fall större avdrag på bidragsförskottet kan därför otviveltaktigt i vissa fall leda till ekonomiska svårigheter för en förälder och påverka dennes inställning till umgängesrättens utövande. Som departementschefen framhåller är det dock inget som hindrar att nedsättningen av bidragsförskottet slås ut över flera månader. Med hänsyn till angelägenheten av att de nya reglerna om avdragsrätt inte leder till att kontaktmöjligheterna mellan en underhållsskyldig förälder och dennes barn försvåras vill lagutskottet i likhet med socialutskottet understryka vikten av att försäkringskassorna begagnar möjligheten att fördela nedsättningen av bidragsförskott på en längre tid.

När det gäller reglerna om bidragsförskott anser socialutskottet på anförda skäl att något särskilt tillkännagivande från riksdagens sida i frågan inte är erforderligt. Lagutskottet delar denna uppfattning. Inte heller erfordras någon åtgärd med anledning av motionen såvitt rör rätten till avdrag på

underhållsbidrag. Enligt utskottets mening torde man nämligen inte behöva befara att det föreslagna systemet för avdrag för underhållsbidrag skall leda till några problem motsvarande dem som kan uppkomma vid tillämpningen av reglerna om bidragsförskott. Underhållsbidrag betalas normalt i förskott för kalendermånad. Avdraget kommer därför att göras på det bidrag som förfaller till betalning omedelbart efter barnets vistelse hos den bidragsskyldige. Som departementschefen uttalar kan avdraget också göras på eventuellt tidigare förfallna men ännu inte betalda bidrag. Inte i något av fallen kommer dock någon längre tid att förflyta, innan avdragsfrågan aktualiseras.

Utskottet har i olika sammanhang strukit under vikten av att barnet ges tillfälle till ett väl tilltaget umgänge med den förälder som inte har vårdnaden om barnet. Som framgår av det tidigare anförda är ett syfte med de nya reglerna om avdragsrätt att underlätta kontakten mellan barnet och den bidragsskyldige föräldern. Genom rätten att göra avdrag på underhållsbidraget får den bidragsskyldige föräldern nu bättre ekonomisk möjlighet att bekosta barnets vistelse hos honom eller henne. Samtidigt är det emellertid angeläget att reglerna inte är så utformade att de leder till konflikter mellan föräldrarna och därigenom motverkar sitt syfte. Vid bl. a. den hearing utskottet höll i Västerås uttrycktes farhågor för att de nu föreslagna reglerna skulle kunna få en sådan negativ effekt. Enligt utskottets mening är det därför betydelsefullt att regeringen med uppmärksamhet följer utvecklingen och tar de initiativ som kan visa sig erforderliga. Vad utskottet sålunda anført bör ges regeringen till känna. Ställningstagandet innebär att utskottet tillstyrker bifall till motionen 1978/79:36 (c), yrkandet 3, vari begärts att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att utvecklingen följs i fråga om vilka konsekvenser den i propositionen föreslagna avdragsrätten kan få för underhållsskyldigas möjligheter att utöva umgängesrätten.

Behovsprövning av bidragsförskott

Enligt 2 § lagen om bidragsförskott föreligger inte rätt till bidragsförskott om barnet bor ihop med den underhållsskyldige. Bidragsförskottet utgår inte heller om det föreligger grundad anledning anta att den underhållsskyldige betalar fastställt underhållsbidrag och bidraget inte understiger bidragsförskottet eller om det är uppenbart att den underhållsskyldige på annat sätt sörjt eller sörjer för att barnet får motsvarande underhåll. Slutligen kan bidragsförskott vägras om vårdnadshavaren uppenbarligen utan giltigt skäl underlåter att vidta eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag eller faderskap till barnet fastställt.

I propositionen föreslås att bidragsförskott inte heller skall lämnas om barnet av annat skäl uppenbarligen saknar behov av bidragsförskott (2 § d). Av propositionen (s. 93) framgår att förslaget i första hand motiverats av behovet av en bestämmelse som gör det möjligt att ingripa mot missbruk av

bidragsförskottssystemet vid gemensam vårdnad. Enligt departementschefen bör emellertid en bestämmelse om behovsprövning inte införas enbart för de fall där föräldrarna har gemensam vårdnad. Begränsningar i rätten till bidragsförskott bör verka generellt och inte inrikta sig bara på en viss grupp människor.

I motionen 1978/79:29 (s) yrkas (yrkandet 2) avslag på propositionen i förevarande del. Motionärerna anser att den nya bestämmelsen inte är nödvändig för att förebygga de mycket fåtaliga fall av missbruk av bidragsförskottssystemet vid gemensam vårdnad, som kan tänkas förekomma under överskådlig tid. Vidare pekas på att regeln fått en alldeles för generell avfattning och att den kommer att leda till en försämring av de underhållsberättigades situation. Enligt motionärerna finns det inte något skäl som talar mot att man avvaktar resultatet av det pågående utredningsarbetet angående samhällsstödet till ensamstående föräldrar, innan man överväger en bestämmelse som den föreslagna. Också i motionen 1978/79:36 (c) kritiseras den föreslagna bestämmelsen. Motionärerna framhåller att den – med hänsyn till departementschefens motivuttalanden (se prop. s. 198 och 199) – kommer att leda till att inte bara höginkomsttagare utan också ensamstående föräldrar med en månadsinkomst av omkring 4 000 kr. kommer att bli utan bidragsförskott till sina barn. Det framhålls vidare att det är något förvånande att nya regler om grunderna för bidragsförskott föreslås medan en utredning av frågan om samhällsstödet till ensamstående föräldrar pågår. Motionärerna har dock förståelse för att förslaget kan vara motiverat men anser att tillämpningsområdet för regeln om behovsprövning bör begränsas till gemensam vårdnad, eftersom syftet med införandet av regeln främst är att föräldrar med gemensam vårdnad skall förhindras missbruka bidragsförskottssystemet. Genom en sådan inskränkning av tillämpningsområdet drabbas inte någon grupp som f. n. har rätt till bidragsförskott. I motionen yrkas (yrkandet 5) att den nya bestämmelsen skall gälla endast barn som står under vårdnad av båda föräldrarna.

Socialutskottet tillstyrker i sitt yttrande bifall till motionen 29, yrkandet 2, och avstyrker således förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott såvitt avser 2 § d). Enligt socialutskottet tillgodoses härigenom i väsentlig mån också önskemålen i motionen 36, yrkandet 5. Socialutskottet anför som skäl för ställningstagandet att resultatet av den pågående översynen av bidragsförskottssystemet bör avvaktas, innan man tar ställning till huruvida en regel om behovsprövning av bidragsförskott bör införas.

Lagutskottet vill för sin del anföra att de nya reglerna om bidragsförskott vid gemensam vårdnad, som departementschefen framhåller, kan tänkas inbjuda till missbruk av bidragsförskottssystemet i något större utsträckning än de regler som f. n. gäller. Enligt utskottets mening är det givetvis betydelsefullt att sådant missbruk förebyggs liksom att man eljest kan förhindra ett obehörigt utnyttjande av samhällets resurser för stöd åt barnfamiljerna. Med hänsyn härtill framstår det som motiverat att bidrags-

förskott skall kunna vägras i fall då förmånen framstår som klart oberättigad. Vid ställningstagandet till frågan måste emellertid beaktas att införandet av en regel om behovsprövning innebär att bidragsförskottsinstitutet tillförs ett nytt och viktigt rättsligt moment. I likhet med socialutskottet anser lagutskottet att resultatet av det pågående utredningsarbetet beträffande samhällets stöd till ensamstående föräldrar bör avvaktas innan man tar ställning till huruvida en sådan reform som föreslagits i propositionen bör genomföras. Utskottet vill också peka på att ett uppskov med ställningstagandet inte skulle medföra att samhället helt skulle avhända sig möjligheten att ingripa mot missbruk av bidragsförskottssystemet. Utöver den aktuella regeln om behovsprövning innehåller nämligen propositionen förslag till vissa andra bestämmelser (4 § fjärde stycket och 4 a § första stycket) som syftar till att förhindra att föräldrar skall göra en obehörig vinst genom bidragsförskott. Med hänsyn till angelägenheten av att missbruk av bidragsförskottssystemet kan förhindras förutsätter lagutskottet i likhet med socialutskottet att kommittén för översyn av samhällsstödet till ensamstående föräldrar ägnar uppmärksamhet åt frågan och följer utvecklingen när det gäller tillämpningen av den nya regeln om bidragsförskott vid gemensam vårdnad.

I enlighet med det anförda tillstyrker utskottet bifall till motionen 29, yrkandet 2, och avstyrker således förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott såvitt avser 2 § d). Härigenom tillgodoses i väsentlig mån också önskemålen i motionen 36, yrkandet 5. Utskottets ställningstagande medför att 7 § samma lagförslag måste ändras i redaktionellt hänseende.

Återkrav av bidragsförskott

När bidragsförskott utgår skall den underhållsskyldige till försäkringskassan betala det fastställda underhållsbidraget, dock högst det belopp som motsvarar bidragsförskottet. Enligt 18 § lagen om bidragsförskott kan emellertid försäkringskassan besluta om eftergift av återkrav om det är skäligt med hänsyn till att den underhållsskyldige har varit sjuk, arbetslös, omhändertagen för vård eller haft stor försörjningsbörda. Eftergift kan också meddelas, om det av annan anledning framstår som skäligt.

Familjelagssakkunniga lade i sitt betänkande fram ett förslag till nytt system för återkrav av bidragsförskott. Förslaget innebar i huvudsak att bidragsförskotten skulle frigöras från beroendet av fastställt underhållsbidrag och att försäkringskassan skulle få möjlighet att självständigt pröva den underhållsskyldiges förmåga att till det allmänna betala tillbaka utgivna bidragsförskott. Återkrav och återbetalning skulle bli en angelägenhet mellan kassan och den underhållsskyldige. Såvitt avsåg underhållsbidragen som förskotterades av allmänna medel skulle man slippa jämkningsprocesser vid domstol, eftersom återbetalningsskyldigheten hela tiden kunde anpassas efter växlingarna i den underhållsskyldiges betalningsförmåga.

Enligt propositionen bör förslaget inte genomföras nu. I stället föreslås att möjligheterna till omprövning av underhållsbidrag skall ökas samt att – som ett komplement till jämkningsinstitutet – försäkringskassan skall kunna medge eftergift helt eller delvis när det är påkallat av ändring i den underhållsskyldiges ekonomiska förhållanden. Den nya bestämmelsen om eftergift har upptagits i 18 § förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott.

I motionen 1978/79:29 (s) hänvisas till att förslagen i propositionen om begränsning av indexhöjningarna av underhållsbidrag kan medföra en generell lättnad i underhållsbördan. Enligt motionärerna är det emellertid uppenbart att utvecklingen av bidragsförmågan varierar för de olika bidragskyldiga och att många över huvud taget inte förmår öka sin bidragsförmåga. Vidare framhålls att de underhållsskyldiga som regel inte kan förväntas väcka talan om jämkning av underhållsbidrag ens om underhållsbördan blir mycket betungande. Särskilt gäller detta för de bidragsskyldiga som har det sämst ställt och som också ofta har svårt att tillvarata sina intressen. Motionärerna pekar vidare på att domstolarna blir kraftigt belastade, om jämkningsprocesser kommer att föras i den utsträckning som kan vara motiverat. Med hänsyn till de angivna förhållandena anser motionärerna det nödvändigt att man finner ett system som medger att skyldigheten att återbetala bidragsförskott kan prövas rutinmässigt så att underhållsbördan kontinuerligt kan anpassas till förmågan hos de underhållsskyldiga som har det sämst ställt. Enligt motionärernas mening är det förslag till återkravssystem som framlades av familjelagssakkunniga väl ägnat att läggas till grund för ett fortsatt utredningsarbete. Motionärerna anser att förslaget bör överarbetas av kommittén för översyn av samhällsstödet till ensamstående föräldrar och yrkar (yrkandet 6) att riksdagen hos regeringen begär förslag om en fortlöpande skyldighet att återbetala bidragsförskott i enlighet med vad som anförs i motionen.

Socialutskottet anför i sitt yttrande följande med anledning av motionen 29 i förevarande del.

Som departementschefen framhåller har det nuvarande systemet för återkrav av utgivna bidragsförskott brister och på längre sikt måste kanske andra lösningar sökas. Enligt utskottets mening skulle åtskilliga fördelar stå att vinna om prövningen av skyldigheten att betala tillbaka bidragsförskott frigörs från de civilrättsliga avgörandena om underhållsbidrag. En sådan ordning skulle ge försäkringskassan möjligheter att fortlöpande anpassa återkraven efter ändringarna i den underhållsskyldiges inkomster och andra ekonomiska förhållanden. Vidare skulle antalet jämkningsprocesser kunna nedbringas, vilket skulle vara till fördel inte bara för samhället utan även i hög grad för parterna i de enskilda fallen. Många remissinstanser har också uttalat sig positivt om de sakkunnigas förslag. I likhet med departementschefen anser emellertid utskottet att tiden ännu inte är mogen för genomförandet av ett sådant system som familjelagssakkunniga förordat. Inte heller kan förslaget utan ytterligare överväganden läggas till grund för lagstiftning. Utskottet utgår från att kommittén för översyn av samhällsstödet till

ensamstående föräldrar i samband med behandlingen av bidragsförskottsinstitutet tar upp spørsmålet om hur återbetalningsskyldigheten bättre skall kunna anpassas till den faktiska ekonomiska bärkraften hos den underhållsskyldige. Något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionen 1978/79:29 i förevarande del är därför inte erforderligt.

Lagutskottet delar socialutskottets uppfattning och anser således att motionen 29 i förevarande del inte påkallar någon åtgärd från riksdagens sida.

Indexändringarna och underhållsbidrag till barn

I lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag (den s. k. indexlagen) föreskrivs att underhållsbidrag som på grund av lag skall utgå till bl. a. eget barn och makes barn skall ändras med hänsyn till penningvärdets förändring. Underhållsbidragen ändras årligen den 1 april, men endast om basbeloppet för mars med minst fem procent överstiger eller underskrider det basbelopp som låg till grund för den senaste ändringen. Gällande underhållsbidrag ändras med det procenttal med vilket basbeloppet har ändrats. Statistiska centralbyrån räknar varje år ut om och i så fall med vilken procentsats utgående underhållsbidrag skall ändras. Beslutade ändringar tillkännages bl. a. i Svensk författningssamling (SFS). Lagens konstruktion innebär att även om underhållsbidraget fastställts endast kort tid före den 1 april skall bidraget justeras med samma procenttal som övriga underhållsbidrag. Höjningarna av underhållsbidragen har under senare år varit betydande. Sålunda uppgick höjningarna åren 1975–1977 till resp. 11, 11 och 7 procent. I år har bidragen höjts med 14 procent.

I propositionen föreslås att indexändringen av underhållsbidrag till barn för framtiden dämpas på det sättet att ändringen bestäms till viss andel av ändringen av basbeloppet. Andelen föreslås bli satt till sju tiondelar. Vidare föreslås att bidrag som har bestämts under en tremånadersperiod före en generell ändring, dvs. under tiden januari–mars, skall justeras först den 1 april året därpå med det procenttal som då är aktuellt.

I motionen 1978/79:29 (s) påpekas att i propositionen inte lämnas någon närmare motivering till förslaget att endast 70 procent av penningvärdeförsämringen skall kompenseras när det gäller underhållsbidrag till barn. Motionärerna anser dock förslaget rimligt med hänsyn till den reallönesänkning som ägt rum under senare år. Motionärerna framhåller att utvecklingen av reallönerna kan bli en annan i framtiden. Enligt motionärerna är det därför nödvändigt att regeringen följer utvecklingen och – om så skulle behövas årligen – lägger fram förslag för riksdagen till de jämkningar i kompensationsgraden som kan föranledas av utvecklingen i fråga om löner och priser och av ändringar i skattelagstiftningen. Motionärerna yrkar (yrkandet 5) att riksdagen ger regeringen till känna vad de sålunda anfört.

Utskottet erinrar om att syftet med indexlagen har varit att möjliggöra att underhållsbidragen automatiskt följer penningvärdet så att den underhållsberättigade slipper ständigt återkommande jämningsprocesser. De höjningar av underhållsbidragen som har skett under senare år torde som regel ha kompenserat barnet för de ökade kostnader som penningvärdedförsämringen har medfört. Indexlagen måste därför anses ha fyllt sitt syfte.

Samtidigt har indexlagen emellertid fått negativa verkningar för de underhållsskyldiga, eftersom deras betalningsförmåga inte alltid har ökat i samma grad som underhållsbidragen. I 1976 års lagstiftningsärende framhöll utskottet (LU 1975/76:33 s. 96) att de kraftiga, årliga höjningarna av underhållsbidragen torde ha bidragit till att de underhållsskyldigas situation ofta blivit allvarlig. Särskilt gällde detta personer som hade låga inkomster eller som av olika anledningar inte följt med i den allmänna löneutvecklingen. Enligt utskottets mening fanns det därför starka skäl som talade för en reform på området. Som framgår av vad utskottet inledningsvis anfört ställde sig riksdagen bakom utskottets uttalande.

Vid en reform av indexsystemet hade det självfallet varit önskvärt att man kunnat finna en metod varigenom underhållsbidragen automatiskt justeras med hänsyn till pris- och inkomstutvecklingen så att bidragen kommer att ligga på samma nivå som efter en omprövning av domstol. Som departementschefen framhåller går det dock knappast att finna en sådan metod. Utskottet delar därför departementschefens uppfattning att man får nöja sig med en reglering som genomsnittligt sett kan väntas ge ett någorlunda rättvisande resultat.

Som framgår av det föregående innebär *propositionens* förslag att indexändringen för framtiden begränsas till sju tiondelar av ändringen av basbeloppet. Någon motsvarande begränsning görs däremot inte när det gäller höjning av utgående bidragsförskott, som ju också är anknutet till basbeloppet. Barnets grundbehov är därför tryggt även vid inflation. Såsom departementschefen påpekar innebär det föreslagna systemet således att det allmänna träder emellan i fråga om barn, som har bidragsförskott, och tar över kostnadsansvaret till den del höjningen av bidragsbeloppen begränsas. Med hänsyn till det anförda kan utskottet inte dela den av företrädare för föreningen Nike framförda åsikten att den föreslagna lagändringen skulle komma att på ett orimligt sätt drabba det underhållsberättigade barnet.

Familjelagssakkunniga hade föreslagit ett annat system för att lätta de underhållsskyldigas bördor. Remissinstanserna har därför inte yttrat sig över den föreslagna dämpningen av indexändringen. Såsom motionärerna framhåller lämnas i *propositionen* inte någon motivering till att dämpningen av index bestämts till just sju tiondelar av ändringen av basbeloppet. Utskottet har därför svårt att bilda sig en uppfattning om huruvida den föreslagna lagändringen verkligen kommer att ge de underhållsskyldiga en rimlig lättnad i deras försörjningsbördor utan att den samtidigt i nämnvärd mån försämrar den underhållsberättigades situation. Utskottet finner sig dock i

brist på annan utredning böra tillstyrka förslaget i propositionen. Tilläggas bör att om det skulle visa sig att en indexhöjning i det enskilda fallet skulle leda till ett inte rimligt resultat har såväl den underhållsskyldige som den underhållsberättigade alltid möjlighet att på grund av ändrade förhållanden begära jämkning av underhållsbidraget. Den underhållsskyldige kan också få eftergift av återkrav på bidragsförskott.

När det därefter gäller motionärernas förslag om täta, kanske årliga jämkningar av andelstalet vill utskottet framhålla att det är angeläget att man har en någorlunda fast regel. Inte minst för de underhållsberättigade är det av betydelse att veta att underhållsbidragen på ett visst bestämt sätt följer ändringarna i basbeloppet. Utskottet kan därför inte tillstyrka motionen 1978/79:29 i förevarande del. Utskottet vill emellertid framhålla att det i samband med utredningsarbetet angående samhällsstödet till särlevande föräldrar kan finnas anledning att ompröva den nu föreslagna indexregleringen. Denna måste därför anses som i viss mån provisorisk. I slutprotokollet (s. 429) hänvisar departementschefen till detta förhållande och tillägger att om det längre fram skulle visa sig att andelstalet är mindre lämpligt avvägt får en ändring åter ske.

Underhållsskyldigheten mellan makar

I propositionen behålls reglerna i 5 kap. giftermålsbalken (GB) om *underhållsskyldighet mellan makar under bestående äktenskap*. Bestämmelserna har emellertid omarbetats och moderniserats. Vidare införs bestämmelser i 5 kap. 1 § om att makarna skall gemensamt vårda hem och barn och i 5 kap. 2 § om att de skall fördela utgifter och sysslor mellan sig.

Enligt utskottets mening är det värdefullt att det bland de allmänna bestämmelserna om äktenskapet i 5 kap. GB tas in regler som ger uttryck för ett nutida sätt att se på rollfördelningen i familjen. Genom den föreslagna regleringen tillgodoses också önskemål som tidigare framförts i riksdagen (LU 1975/76:28). När det gäller reglerna om underhållsskyldighet under äktenskapet synes dessa inte i och för sig fylla någon större praktisk funktion. En process om underhållsbidrag mellan makar torde nämligen som regel leda till äktenskapsskillnad. Lagbestämmelser om underhållsskyldighet kan dock ha betydelse inför förestående skilsmässa, särskilt under betänketid. Enligt utskottets mening är det därför riktigt att GB också i fortsättningen innehåller regler om makars ekonomiska förpliktelser mot varandra.

När det därefter gäller reglerna om *underhållsbidrag efter äktenskapsskillnad* i 11 kap. 14 § GB föreslås att som huvudregel skall gälla att varje make efter äktenskapsskillnad svarar för sin försörjning. Med avsteg från huvudregeln skall underhållsbidrag dock kunna utgå till frångild make under en övergångstid. Har maken svårt att försörja sig efter upplösningen av ett långvarigt äktenskap eller finns det synnerliga skäl, skall maken ha rätt till underhållsbidrag även för en längre tid. Liksom enligt gällande rätt skall

underhållsskyldigheten vara beroende av den bidragsskyldige makens förmåga och övriga omständigheter.

Såsom departementschefen framhåller innefattar den nu föreslagna regleringen inte någon brytning med gällande rätt utan innebär snarast en vidareutveckling av den rättspraxis som har utbildats under senare år vid tillämpningen av nuvarande bestämmelser. Förslagen har också fått en bred anslutning vid remissbehandlingen. Utskottet anser för sin del att det är värdefullt att huvudprincipen, att frånskilda makar skall anses som ekonomiskt oberoende av varandra, nu kommer till klart uttryck i GB. Denna huvudprincip kan dock inte genomföras fullt ut. Fortfarande finns det många äktenskap där den ene maken har en betydligt svagare ekonomisk ställning än den andre maken. Det är därför nödvändigt att äktenskapslagstiftningen innehåller bestämmelser som ger den ekonomiskt svagare maken rätt till bidrag från den andre maken under i första hand en omställningsperiod efter skilsmässan. Att begränsa rätten till underhållsbidrag enbart till en omställningsperiod skulle emellertid leda till obilliga konsekvenser. Såsom framhålls i propositionen kan det ibland efter ett långvarigt äktenskap vara svårt för den make som har ägnat all sin tid åt skötseln av hem och barn att komma in i förvärvslivet. Ålder och sjukdom kan medverka till att den underhållsberättigade maken inte heller efter en övergångstid har möjligheter att skaffa sig en rimlig försörjning. Underhållsbidrag bör enligt utskottets mening i sådana fall kunna utgå under längre tid. I likhet med departementschefen anser utskottet vidare att i sådana fall, då ene maken på grund av arbetsfördelningen i hemmet kunnat nå en god position i förvärvslivet medan den andre maken inte haft denna möjlighet, bör visst underhållsbidrag kunna utgå för längre tid även om den andre maken lyckas skaffa sig en mindre egen inkomst. Utskottet vill emellertid stryka under att bidrag för längre tid endast bör utdömas undantagsvis. Genom att i lagtexten används uttrycket synnerliga skäl torde man kunna utgå från att tillämpningen av bestämmelsen blir restriktiv.

På anförda skäl tillstyrker utskottet propositionen i denna del.

En fråga som tilldragit sig särskilt intresse, när det gäller underhåll till frånskilda, är vad som skall ske med underhållsbidraget vid den *underhållsberättigades omgifte*. Enligt 11 kap. 14 § andra stycket andra punkten GB i dess nu gällande lydelse upphör skyldigheten att betala periodiskt underhållsbidrag till frånskild make, när den underhållsberättigade gifter om sig. Om den underhållsberättigade däremot sammanlever med annan under äktenskapsliknande former utan att gifta om sig upphör inte bidragsskyldigheten automatiskt. Familjelagssakkunniga konstaterade i sitt betänkande att det förekommer att den underhållsberättigade lever som gift men underlåter att ingå äktenskap just för att undvika att bidraget skall upphöra. Enligt de sakkunniga finns också exempel på skilsmäsoavtal där den underhållsskyldige sökt gardera sig mot en sådan situation. Om det visas att den underhållsberättigade genom sammanlevnaden har uppnått en förbättring i

sina ekonomiska förhållanden kan emellertid en jämkning ske. Sådana processer förekommer också i viss utsträckning.

Familjelagssakkunniga föreslog enhälligt att den nuvarande bestämmelsen om ett upphörande av underhållsskyldigheten vid omgifte skulle slopas. En majoritet av remissinstanserna har dock avstyrkt förslaget.

I propositionen har departementschefen anslutit sig till de sakkunnigas förslag och föreslår att bestämmelsen i 11 kap. 14 § andra stycket andra punkten GB skall utgå.

Förslaget att slopa bestämmelsen kritiserar i motionen 1978/79:35 (m). Motionärerna framhåller att förslaget att underhållsskyldigheten i princip skall kvarstå vid omgifte saknar förankring i nu gällande rättsuppfattning. Enligt motionärernas mening måste det vara principiellt felaktigt att skapa ett rättsförhållande som inte bara saknar stöd hos allmänheten utan t. o. m. enligt vissa remissinstanser skulle te sig onaturligt och stötande. Motionärerna anser vidare att propositionens förslag strider mot den på äktenskapet grundade underhållsskyldigheten mellan makar. Förslaget möjliggör dubbel underhållsskyldighet, dels från tidigare maken, dels från maken i det sist ingångna äktenskapet. Det rimmar enligt motionärerna också illa med att pension till efterlevande make i regel upphör vid omgifte. Motionärerna menar också att man i förevarande hänseende inte helt kan jämföra äktenskap och samlevnad under äktenskapsliknande former, eftersom ny make men ej samboende har laglig skyldighet att bidra till den andra partens underhåll. Propositionens förslag kommer enligt motionärerna även att försvåra strävan efter likformighet med andra länders familjelagstiftning och hämma det internationella lagstiftningssamarbetet. Motionärerna anser på anförda skäl att den nuvarande regeln att underhållsbidrag ej skall utgå vid omgifte alljämt bör äga giltighet och yrkar att i den i propositionen föreslagna 14 a § i 11 kap. GB införs en bestämmelse motsvarande den som nu finns i 11 kap. 14 § andra stycket andra punkten GB.

Utskottet erinrar om att situationen i dag är den att en bidragsberättigad person som gifter om sig går miste om underhållsbidrag för all framtid, även om det nya äktenskapet inte medför någon ekonomisk förbättring och även om det skulle upplösas efter kort tid utan att grunda någon ny underhållsskyldighet. En bidragsberättigad person som flyttar samman med annan person men inte ingår formellt äktenskap förlorar däremot inte sitt bidrag automatiskt. Eventuell förbättring i hans eller hennes ekonomiska omständigheter får bedömas vid fråga om jämkning.

Utskottet anser för sin del att det inte är rimligt att sådana reellt likartade fall skall behandlas olika. Många frånskilda som betalar underhållsbidrag till sin förre make upplever det också som orättvist att, sedan maken har flyttat samman med annan partner, underhållsskyldigheten skall bestå enbart av den anledningen att den förre maken undviker att ingå formellt äktenskap. Enligt utskottets mening kan det inte heller vara lämpligt att frågan om underhållsbidrag skall påverka valet av samlevnadsform. En möjlig lösning

på ifrågavarande problem skulle givetvis vara att införa en bestämmelse om att underhållsbidrag upphör också vid äktenskapsliknande samlevnad med ny partner. Vad som då måste fastställas är om det i det enskilda fallet verkligen är fråga om äktenskapsliknande samlevnad, något som kan stöta på uppenbara svårigheter. Den andra tänkbara lösningen är att, såsom föreslås i propositionen, upphäva regeln att underhållsbidrag ej skall utgå vid omgifte.

Om man väljer den sistnämnda lösningen slipper man besvären med att söka bevisa äktenskapsliknande samlevnad. För en sådan lösning talar vidare andra skäl. Såsom framgår av vad utskottet tidigare anfört skall underhållsbidrag till frånskild make utges endast undantagsvis för längre tid än under en omställningsperiod. Beslut om underhållsbidrag för längre tid kan komma att grundas på omständigheter som att den underhållsskyldige maken har kunnat skaffa sig en god levnadsstandard tack vare den andre makens insatser i hemmet med åsidosättande av dennes rent personliga intressen. Utskottet delar departementschefens uppfattning att det saknas anledning att låta den nye maken bära följderna av en sådan arbetsfördelning i den omgifte makens äldre äktenskap.

Vad utskottet nu anfört talar för att man bör välja lösningen att låta underhållsskyldigheten kvarstå vid den underhållsberättigades omgifte. Det är visserligen riktigt som motionärerna anför att äktenskaps- och samboendefallen inte är teoretiskt helt jämförbara, eftersom vid omgifte den nye maken är underhållsskyldig mot den omgifte maken medan det inte finns någon underhållsskyldighet för den samboende partnern. Den faktiska familjesituationen är dock, som utskottet ovan anfört, likartad. Utskottet erinrar om att man även på andra ställen i propositionen vid utformandet av lagbestämmelser utgått från den faktiska familjesituationen. Sålunda skall enligt förslaget till 3 kap. 4 § FB underhållsskyldig förälder få i vissa fall förbehålla sig ett belopp för underhåll åt samboende, om de har barn gemensamt, och detta oaktat att föräldern inte har någon underhållsskyldighet enligt lag gentemot den samboende.

Enligt utskottets mening har förslaget i propositionen om att låta underhållsskyldigheten kvarstå vid den underhållsberättigades omgifte sådana fördelar att förslaget bör genomföras. Utskottet vill framhålla att regeringens förslag knappast kommer att leda till någon skärpning av underhållsskyldigheten eftersom ett behållande av den nuvarande bestämmelsen troligen endast skulle få till följd att en underhållsberättigad make väljer att flytta samman med sin nye partner utan giftermål. Beaktas bör även att ett slopande av den nuvarande bestämmelsen inte innebär att underhållsskyldigheten måste bestå oförändrad. Huruvida den skall bestå oförändrad eller inte får bedömas med ledning av de vanliga jämkningsreglerna. Som departementschefen påpekar kan vidare eventuella olägenheter med den nya regleringen delvis undvikas genom att makar vid äktenskapskillnad avtalar om att bidraget skall upphöra vid omgifte eller jämförbara förhållanden. En

sådan överenskommelse kan också tas in i en underhållsdom.

På anförda skäl tillstyrker utskottet propositionen i förevarande del och avstyrker följaktligen bifall till motionen 35.

Vissa processuella frågor m. m.

I propositionen föreslås vissa ändringar i reglerna om *domstols handläggning av underhålls- och vårdnadsfrågor*. Förslaget innebär att så gott som samtliga vårdnadsfrågor i fortsättningen kommer att handläggas som mål vid domstol och inte som domstolsärenden. Föräldrar som vill ha ändring i vårdnaden kan alltid samtidigt få frågan om underhåll till barnen prövad. Är föräldrarna överens om både vårdnad och underhåll kan de få dom efter en gemensam ansökan och utan att de behöver inställa sig vid rätten. Möjlighet införs också att handlägga flera underhållsmål i en rättegång. En sådan sammanföring av mål kan vara lämplig när det är önskvärt att en underhållsskyldig får sin bidragsskyldighet mot flera barn prövad i ett sammanhang.

Genom den nu föreslagna regleringen får man till stånd en enkel och smidig handläggning av underhålls- och vårdnadsfrågor vid domstol. Reformen innebär minskade kostnader och besvär för parter och domstol. Förslaget tillgodoser också de önskemål om processuella förenklingar som utskottet framförde vid behandlingen av 1976 års vårdnadsreform (LU 1975/76:33 s. 115 f.). Vidare undanröjs vissa olägenheter, som justitieutskottet påtalade vid behandlingen av propositionen om nämndemäns medverkan i hovrätt (JuU 1975/76:44 s. 28). Lagutskottet tillstyrker på anförda skäl regeringens förslag i denna del.

I tre med anledning av propositionen väckta motioner tas upp frågor om *rättegångskostnad i underhållsmål*. I motionerna 1978/79:30 (vpk) och 38 (m) yrkas att riksdagen skall besluta att i FB införa en bestämmelse av innehåll att "den som för barnets talan skall ersätta motpartens rättegångskostnad om barnet blir förlorande part". Till stöd för yrkandet anför motionärerna att den omständigheten att barnet i ett mål åläggs att betala den underhållsskyldiges rättegångskostnader i praktiken leder till att den underhållsskyldige själv får betala den rättegång som han vunnit. Barnet har ju sällan några medel. Härtill kommer, som påpekas i motionen 38, att underhållsskyldig förälder, som kräver sitt barn på rättegångskostnader, skulle av de flesta betraktas med stor ovilja. Enligt motionärerna bör den som i praktiken för barnets talan, dvs. vårdnadshavaren, stå för kostnaderna. Förutom att en sådan ersättningsskyldighet ter sig rimlig gentemot övriga inblandade i målet skulle den också, anser motionärerna, utgöra en spärr mot onödiga rättegångar. – I motionen 1978/79:36 (c) anføres att de som sysslar med underhållsmål upplever det som en brist att den tappande parten i sådana mål regelmässigt skall svara för motpartens rättegångskostnader. Motionärerna anser att liksom ingen förälder av ekonomiska skäl skall hindras från att försöka få vårdnaden av sitt barn, bör inte heller någon av ekonomiska skäl avhålla sig från att begära

jämkning av underhållsbidrag eller bestrida den andres krav. En bestämmelse motsvarande den i 6 kap. 14 § FB, att vardera parten som regel skall bära sin rättegångskostnad, skulle dock enligt motionärerna kunna leda till missbruk av möjligheterna att ta upp frågan om jämkning av underhåll. Däremot borde en bestämmelse kunna införas innebärande att domstolen får förordna att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad, när rätten finner detta befogat. Med stöd av det anförda yrkar motionärerna (yrkandet 4) att riksdagen skall begära förslag till sådan ändring av FB att domstol i mål om fastställande eller jämkning av underhållsbidrag får förordna att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad.

De allmänna bestämmelserna om rättegångskostnader vid domstol återfinns i 18 kap. rättegångsbalken (RB). Huvudregeln är att part som förlorar ett mål skall ersätta motparten hans rättegångskostnader (1 §). Har den vinnande parten allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen får den tappande i stället ersätta staten vad som utgått i rättshjälp. Gäller målet ett rättsförhållande som inte kan bestämmas annat än genom dom, t. ex. äktenskapsskillnad, kan domstolen (2 §) förordna att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad. I praktiken tillämpas denna bestämmelse restriktivt. Kvittning torde framför allt ske när parterna är överens i den fråga som målet gäller eller när talan omedelbart medges. Om käranden i ett mål framställer flera yrkanden och ömsom vinner och förlorar gäller särskilda regler (4 §). Är det som den ena parten har tappat av endast ringa betydelse skall han ha full kostnadsersättning. I annat fall skall vardera parten bära sin kostnad eller den ene av dem tillerkännas jämkad ersättning. Kan kostnaderna för de olika yrkandena klart särskiljas skall dock ersättningskyldigheten bestämmas med hänsyn härtill. Motsvarande regel skall gälla för det fall att ett yrkande kan endast delvis bifallas (4 § andra stycket).

Nu angivna bestämmelser kompletteras av vissa regler i 3 och 6 §§ om ersättningskyldighet för part som gör sig skyldig till illojal eller försumlig processföring och därmed onödigtvis åsamkar motparten rättegångskostnader. 3 § avser sådana fall där vinnande part uppsåtligt eller genom försummelse har föranlett onödig rättegång. 6 § gäller försumlighet under själva rättegången. Ena parten kan genom att t. ex. göra invändning eller påstående som han insett eller bort inse saknar fog ha vållat kostnad för motparten. Sådan kostnad blir den försumlige skyldig att ersätta oberoende av hur kostnaden i målet i övrigt skall fördelas mellan parterna.

Har parts ställföreträdare, biträde eller ombud vållat onödig kostnad enligt 3 eller 6 § RB kan han åläggas att jämte parten solidariskt svara för kostnaderna (7 §).

Med hänsyn till de särskilda förhållandena i vårdnads mål, bl. a. att det från barnets synpunkt kan vara angeläget att fråga om föräldrarnas lämplighet blir föremål för domstolsprövning, infördes i samband med 1976 års vårdnadsreform särskilda rättegångskostnadsregler för sådana mål (6 kap. 14 § FB). Huvudregeln är, som påpekas i motionen 36, att vardera parten bär sin

rättegångskostnad. Oberoende av utgången i målet kan part dock förpliktas att helt eller delvis ersätta motparten dennes rättegångskostnader, om den förstnämnda parten har förfarit på det sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § RB eller om annars särskilda skäl föreligger. I likhet med vad som gäller enligt 18 kap. 7 § RB kan biträde, ombud eller ställföreträdare för part åläggas att jämte parten svara för kostnaden.

När det först gäller yrkandena att vårdnadshavaren, dvs. barnets ställföreträdare, skall kunna förpliktas att ersätta den underhållsskyldige hans rättegångskostnader vill utskottet framhålla att förslaget innebär att en person som inte är part i målet skall kunna åläggas kostnadsansvar. Utskottet erinrar om att utskottet i 1976 års lagstiftningsärende hade att-ta ställning till ett liknande motionsyrkande (mot. 1975/76:2420). Utskottet konstaterade då (LU 1975/76:33 s. 108) att en regel av ovan angiven innebörd var oförenlig med rättegångsbalkens regler och rättshjälpssystemet. Utskottet kunde därför inte ställa sig bakom motionärernas förslag. Någon anledning till ändrat ställningstagande kan utskottet inte finna. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna 30 och 38. Utskottet vill emellertid påpeka att skulle det visa sig att en vårdnadshavare gör sig skyldig till försumlig processföring genom att t. ex. föranleda en onödig rättegång, kan han eller hon enligt 18 kap. 7 § RB åläggas att jämte barnet solidariskt svara för den underhållsskyldiges rättegångskostnader.

Beträffande möjligheterna till kvittning av rättegångskostnader erinrar utskottet om att den ovannämnda motionen 1975/76:2420 även innehöll ett alternativyrkande om sådan kvittning. Utskottet anförde med anledning härav att mål angående underhållsbidrag är av dispositiv natur, dvs. att parterna disponerar helt över tvisteföremålet och inte är tvungna att begära domstols medverkan vid en reglering av sina mellanhavanden. Det skäl som hade anförts till stöd för kvittning av rättegångskostnader i vårdnadstvister kunde enligt utskottets mening därför inte läggas till grund för införandet av en regel om kvittning av rättegångskostnader även i underhållsmål. Utskottet framhöll också att risken för att behöva betala motpartens rättegångskostnader kunde avhålla en part från upprepade eller illa grundade processer. På anförda skäl avstyrkte utskottet bifall till motionsyrkandet. Utskottet tillade att dess ställningstagande självfallet inte uteslöt att det i samband med en allmän översyn av rättegångsbalken kunde finnas skäl att närmare överväga också bestämmelserna om fördelningen av rättegångskostnaderna. I detta sammanhang hänvisade utskottet till den aviserade rättegångsutredningen.

Utskottet vill peka på att utskottets ställningstagande 1976 gjordes mot bakgrund av bl. a. att det var ovanligt med mål om jämkning av underhållsbidrag. För att jämkning skulle kunna ske fordrades nämligen att det förelåg väsentligen ändrade förhållanden. Som utskottet inledningsvis anförte biföll riksdagen emellertid en av utskottets minoritet avgiven reservation (nr 13) med yrkande om att ordet väsentligen skulle utgå ur lagstiftningen. Från och

med den 1 januari 1977, då vårdnadsreformen trädde i kraft, har det således varit betydligt enklare att få till stånd en jämkning av underhållsbidrag. Antalet sådana mål har också ökat.

I det nu föreliggande förslaget till ändringar i FB ökas möjligheterna ytterligare att jämka underhållsbidrag. Bl. a. införs i 7 kap. 9 § FB en regel av innebörd att om fastställt underhållsbidrag inte har ändrats, bortsett från indexändringar, under en tid av sex år, kan underhållsbidraget omprövas utan att ändrade förhållanden behöver anges som grund härför. Som skäl för införandet av denna frihet att begära omprövning av dom eller avtal om underhållsbidrag anförs i propositionen att i fall då underhållstiden sträcker sig över många år är en genomsnittsberekening för hela tiden av kostnaderna för barnet inte särskilt förenlig med strävandena att anpassa underhållsbidrag efter de verkliga förhållandena. Vill parterna inte från början differentiera underhållet med hänsyn till barnets åldersperioder bör bidraget bestämmas med utgångspunkt i vad som som kan antas gälla under några år framåt.

Vad utskottet nu anfört visar att man har att räkna med att mål om jämkning av underhållsbidrag i framtiden kommer att bli vanligare än f. n. Enligt vad utskottet erfarit har redan de befintliga jämkningsmålen vållat domstolarna problem i fråga om fördelningen av rättegångskostnaderna. Vid den hearing som hållits i ärendet framhölls också från företrädare för tingsrätten i Västerås att de nuvarande rättegångskostnadsreglerna ibland ger otillfredsställande resultat.

Med hänsyn till det anförda kan utskottet ansluta sig till den i motionen 36 framförda uppfattningen att de nuvarande reglerna om rättegångskostnad i underhållsmål inte är helt tillfredsställande. Enligt utskottets mening bör bestämmelserna därför bli föremål för översyn. Det får ankomma på regeringen att närmare överväga i vilken ordning en sådan översyn skall ske. Vad utskottet nu anfört med anledning av motionen bör ges regeringen till känna.

I 20 kap. 9 § FB finns intagna vissa bestämmelser som innebär en särreglering av frågor om rättegångskostnad och fullföljd i mål eller ärenden där barnavårdsnämnd eller överförmyndare har rätt att föra talan. Enligt första stycket i lagrummet skall 20 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken (rättegångsbalkens promulgationslag, RP) äga motsvarande tillämpning. Detta innebär att RB:s regler för brottmål skall tillämpas i fråga om rättegångskostnad och om ordningen för målets fullföljande i högre rätt. Beträffande den som för talan på det allmännas vägnar skall vad som är föreskrivet för åklagare gälla i stället för bestämmelserna om föreliggande för part och parts utvävar i tvistemål. Av hänvisningen till 20 § RP jämförd med 7 kap. 4 § RB följer att talan som överförmyndare eller barnavårdsnämnd för i hovrätt får fullföljas till högsta domstolen (HD) endast av riksåklagaren (RÅ).

Den nu beskrivna särregleringen gäller enligt andra stycket i 20 kap. 9 § FB inte i fråga om mål om fastställande av faderskap eller underhåll till barn.

I propositionen föreslås att särregleringen ej heller skall omfatta mål om vårdnad om barn. Förslaget har sin grund i ett annat förslag i propositionen nämligen att barnavårdsnämnds begäran enligt 6 kap. 9 § FB, att vårdnaden skall tas ifrån förälder, skall för framtiden handläggas inte som domstolsärendet utan som tvistemål. Enligt departementschefens mening bör beträffande vårdnadsmål gälla samma processuella regler för barnavårdsnämnden som för den enskilda parten. Lagändringen får i fråga om rättegångskostnader till följd att de av utskottet i det föregående redovisade bestämmelserna i 6 kap. 14 § FB kommer att gälla.

Lagrådet har i samband med sin granskning av lagförslagen ifrågasatt (prop. s. 410) om inte tillämpligheten av 20 kap. 9 § FB kunde begränsas ytterligare. I fråga om barnavårdsnämnd syns paragrafen enligt lagrådet i fortsättningen bli tillämplig endast på ärenden om antagande av adoptivbarn och ärenden om entledigande av särskilt förordnad förmyndare som tillika är vårdnadshavare. Båda dessa fall torde vara mycket sällsynta. Lagrådet anser därför att det kan förtjäna övervägas om inte paragrafens tillämplighet kunde begränsas till mål och ärenden där överförmyndaren har rätt att föra talan.

Departementschefen anför i slutprotokollet (s. 426) att han delar lagrådets uppfattning att dessa frågor bör övervägas. Under hänvisning till att i lagutskottet behandlas en motion med begäran om översyn av paragrafens bestämmelser och till att resultatet av riksdagsbehandlingen bör avvaktas föreslår departementschefen att ändringen av paragrafen begränsas till vad han förordat i lagrådsremissen.

I den av departementschefen omnämnda motionen, 1977/78:997 (fp, c) anføres att, sedan åklagares tidigare gällande rätt att i vissa fall föra talan i mål och ärenden enligt FB har upphävts, finns det ingen anledning att ha kvar regler som innebär att RÅ i motsvarande ärenden skall föra det allmännas talan i HD. Denna typ av ärenden måste enligt motionärerna te sig rätt främmande för RÅ. De anser vidare att det för den enskilde kan te sig mindre tillfredsställande att ett mål eller ärende enligt FB får karaktär av brottmål. Brottmålsreglerna bör enligt motionärerna därför inte längre tillämpas i ärenden enligt FB. För att undvika att enskild parts situation försämras när det gäller rättegångskostnaderna kan enligt motionärerna särskilda regler införas rörande sådana kostnader. Med stöd av det anförda yrkar motionärerna att en översyn skall göras av bestämmelserna i 20 kap. 9 § FB.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen. En sammanställning över remissvaren finns intagen i bilaga 2.

Utskottet vill till en början erinra om att ett viktigt skäl för införandet av bestämmelserna i 20 § RP var önskvärdheten av en enhetlig reglering av de mål och ärenden, där åklagare utan samband med ansvarstalan eller annan myndighet förde talan på det allmännas vägnar. Tidigare hade allmän åklagare även vissa uppgifter enligt FB. Bl. a. hade han befogenhet att ansöka om entledigande av försumlig vårdnadshavare. Hänvisningen i FB till

20 § RP gällde därför också mål eller ärenden i vilka allmänne åklagaren förde talan. Befogenheten för åklagare att föra talan enligt FB upphävdes i samband med 1976 års vårdnadsreform. Som skäl härför åberopades bl. a. att det måste anses vara en främmande uppgift för allmänne åklagaren att bevaka att förmyndare inte är försumlig när det gäller utövandet av vårdnaden om underårig.

De skäl som ligger till grund för tillämpningen av 20 § RP i mål och ärenden enligt FB ägde enligt utskottets mening giltighet så länge som allmänne åklagaren hade uppgifter enligt FB. Sedan dessa uppgifter slopats kan utskottet inte finna att det längre föreligger några sakliga skäl att behålla en ordning som innebär att talan, som i lägre instanser förs av överförmyndare, överförmyndarnämnd eller barnavårdsnämnd, skall i HD övertas av RÅ. Såsom motionärerna påpekar måste det också anses vara en främmande uppgift för RÅ att bevaka det allmännas intresse när det gäller frågor enligt FB. I enlighet med det anförda kan utskottet ställa sig bakom motionärernas yrkande om en översyn av 20 kap. 9 § FB. Enligt utskottets mening får en ändring av talereglerna dock inte leda till att enskild parts situation försämrats i fråga om rättegångskostnaderna. Det får ankomma på regeringen att närmare besluta om hur den önskade översynen skall ske.

I anslutning till det anförda vill utskottet tillägga att 20 § RP är tillämplig på även andra rättsområden som ofta inte har någon närmare beröring sinsemellan. Som exempel på situationer där 20 § RP är tillämplig kan nämnas mål där talan förs av åklagare om äktenskapsskillnad vid tvegifte och giftermål i förbjudet led (11 kap. 5 § GB) och om förordnande om försäljning av fastighet vid bulvanförhållande (1 § lagen om bulvanförhållande i fråga om fast egendom). Ett annat exempel på mål där lagrummet skall tillämpas utgör mål där skogsvårdsstyrelsen för talan om åtgärder för att erhålla nöjaktigt skogstillstånd (20 § skogsvårdslagen).

Enligt vad utskottet inhämtat från RÅ-ämbetet fullföljs årligen endast ett tiotal mål och ärenden enligt 20 § RP till HD. Härav utgörs cirka hälften av ärenden enligt FB. Mot bakgrund av det anförda kan det, såsom hovrätten över Skåne och Blekinge anför i sitt remissvar, finnas skäl för t. ex. rättegångsutredningen att pröva om 20 § RP skall bestå eller begränsas till att avse endast mål, vari allmänne åklagaren för talan, eller helt slopas.

I kraftträdande, information m. m.

Huvuddelen av reformen föreslås träda i kraft den 1 juli 1979. De nya processuella reglerna om vårdnad m. m. samt förslaget till ändringar i indexlagen träder i kraft redan den 1 januari 1979. Bestämmelserna om rätt till avdrag på underhållsbidrag och bidragsförskott slutligen skall träda i kraft först den 1 januari 1980.

RAFA-utredningens samrådsgrupp, som är ett för riksförsäkringsverket (RFV), försäkringskassorna och personalorganisationerna gemensamt organ,

har i en skrivelse till utskottet hemställt att de delar av propositionen som berör försäkringskassorna och som avses träda i kraft den 1 juli 1979 skall i stället träda i kraft den 1 januari 1980. I skrivelsen hänvisas till att RFV:s och försäkringskassornas resurser under första halvåret 1979 i hög grad behöver disponeras för att få de nyligen genomförda handläggnings- och ADB-rutinerna att fungera tillfredsställande. Enligt samrådsgruppen kräver de ändringar som skall träda i kraft den 1 juli 1979 förberedelsestid för bl. a. utveckling av ADB-system, arbetsrutiner och personalutbildning. En förberedelsestid på endast ett halvt år är klart otillräcklig och kommer att medföra avsevärda administrativa svårigheter för RFV och försäkringskassorna.

Liknande synpunkter har framförts vid hearingen i Västerås av företrädare för länets försäkringskassa och inför utskottet av företrädare för RFV. De senare har upplyst att förberedelserna för utformandet av de i propositionen omnämnda riktlinjerna (se ovan s. 53) på grund av personalbrist kommit i gång först i slutet av november. Riktlinjerna måste vara klara senast i februari 1979 för att utbildningen skall hinna genomföras. Utbildningen skall bedrivas i två steg. Först skall 150 tjänstemän från försäkringskassorna utbildas centralt varefter de i sin tur skall bedriva utbildning på de olika kassorna. Samtidigt skall ADB-systemet utvecklas och uppdateras. Detta måste vara klart till i början av juni för att systemet skall kunna vara i drift den 1 juli.

Utskottet konstaterar till en början att tidpunkten, för när en ändrad lagstiftning skall träda i kraft, måste bestämmas efter en avvägning mellan å ena sidan intresset av att en angelägen reform genomförs så snart som möjligt och å andra sidan hänsynen till att vederbörande myndigheter får tillräcklig tid på sig att förbereda och informera om reformen. Som utskottet framhållit i annat sammanhang torde värdet av en reform allvarligt minska om den i inledningsskedet får en ofullgången och delvis felaktig tillämpning.

När lagrådsremissen skrevs och förslaget till ikraftträdandetiderna utformades torde regeringen ha utgått från att riksdagen skulle kunna besluta i ärendet tidigare än som nu blir fallet. På grund av bl. a. att propositionen avlämnades först den 13 oktober 1978 kommer riksdagen inte att kunna ta ställning till regeringens och utskottets förslag förrän tidigast den 13 december 1978. Detta innebär att de nya lagarna inte kan komma ut i svensk författningssamling förrän i omedelbar anslutning till att de första lagändringarna skall träda i kraft. Detta är självfallet mindre tillfredsställande. När det gäller de nya processuella reglerna innebär de dock förenklingar i handläggningsordningen vid domstolarna och bör därför utan större svårigheter kunna tillämpas omgående. Beträffande ändringarna i indexlagen får de huvudsakligen betydelse först sedan basbeloppet för mars 1979 fastställts och ev. indexändring därefter skall bestämmas. Det är dock angeläget att information om de nya indexreglerna snarast blir tillgänglig så att inte underhållsbidrag fastställs under t. ex. januari 1979 med utgångspunkt i att de

kan komma att räknas upp redan den 1 april 1979 med anledning av indexändring.

Beträffande därefter de lagändringar som berör försäkringskassornas verksamhet vill utskottet peka på att den ändring som fordrar det mest omfattande systemutvecklingsarbetet är införandet av rätten till avdrag på underhållsbidrag när barn vistas hos den bidragsskyldige. Som anförts ovan kommer den ändringen inte att träda i kraft förrän den 1 januari 1980, vilket innebär att en tid av ett år står till förfogande för förberedelsearbetet. När det gäller övriga lagändringar vill utskottet framhålla att det är angeläget att snarast åstadkomma lättnader för de bidragsskyldiga. Av särskild betydelse härvid är de nya bestämmelserna om rätt för den bidragsskyldige till förbehållsbelopp vid bidragsberäkningen, rätt till jämkningsavdrag, förkortad preskriptionstid och eftergift av återkrav av bidragsförskott. Det är vidare angeläget att rätten till underhållsbidrag och bidragsförskott vid gemensam vårdnad snarast införs. Som framgår av vad utskottet anför inledningsvis underströk utskottet detta redan i samband med 1976 års vårdnadsreform och uttryckte då förhoppningen att bestämmelser härom skulle kunna vara i kraft den 1 januari 1977. Vad gäller frågan huruvida vederbörande myndigheter hinner förbereda och informera om reformen erinrar utskottet om att utskottet i det föregående har avstyrkt regeringens förslag till behovsprövning av bidragsförskott. Om riksdagen bifaller utskottets hemställan kommer en lagändring, som hade kunnat medföra omfattande förberedelsearbete, att utgå. Enligt utskottets mening borde förberedelsearbetet beträffande övriga lagändringar kunna hinna avslutas i sådan tid före den 1 juli 1979 att de kan träda i kraft nämnda dag. Utskottet tillstyrker på anförda skäl de föreslagna ikraftträdande bestämmelserna.

I anslutning till det anförda vill utskottet stryka under betydelsen av att förberedelsearbetet inför den nya reformen drivs med kraft. I likhet med departementschefen anser utskottet att de nya riktlinjerna för beräkning av underhållsbidrag m. m. som skall tjäna till vägledning för försäkringskassorna och barnavårdsnämnderna bör finnas färdiga i så god tid att de kan ligga till grund för utbildning av personalen.

Uppenbarligen är det också nödvändigt att försäkringskassornas ADB-system är så utvecklat att det kan träda i funktion, när lagändringarna träder i kraft. Med hänsyn till det anförda kan utskottet helt ställa sig bakom vad som i motionen 1978/79:36 anförts om angelägenheten av att myndigheter som skall tillämpa de nya reglerna och som har till uppgift att utforma erforderligt material för information får tillräckliga resurser. Utskottet vill i detta sammanhang hänvisa till att regeringen den 29 september 1978 uppdragit åt RFV och socialstyrelsen att i samråd utarbeta och utfärda de ovannämnda riktlinjerna. Arbetet skall enligt regeringsbeslutet bedrivas med utgångspunkt i de förslag som lagts fram i lagrådsremissen med beaktande av de ändringar som kan följa av lagrådsgranskningen och av riksdagens beslut. I regeringsbeslutet medges vidare RFV och socialstyrelsen rätt att överskrida

lönekostnadsanslaget för respektive myndighet med vardera 80 000 kr. för att utföra utredningsuppdraget. Utskottet utgår från att regeringen följer förberedelsearbetet och om så visar sig erforderligt ställer de ytterligare resurser till förfogande, som kan krävas för att reformen skall kunna genomföras den 1 juli 1979.

Utskottet har vid åtskilliga tillfällen framhållit behovet av information om ny lagstiftning. Genom detta lagstiftningsärende införs nya bestämmelser som har ingripande betydelse för makar, föräldrar och barn. Utskottet vill därför kraftigt stryka under att det är angeläget att en bred information om de nya reglerna och deras konsekvenser kommer till stånd. Erfarenheterna visar emellertid att det är svårt att göra lagstiftarens intentioner kända. Detta illustreras av att, såsom utskottet ovan anfört, det fortfarande råder missuppfattning om innebörden av institutet gemensam vårdnad, oaktat reglerna härom varit i kraft i det närmaste två år. Det är därför av vikt att särskilt intresse läggs ned på utformningen av den information som skall spridas till allmänheten. Utskottet vill även framhålla betydelsen av att reformen och lagstiftarens syfte med den genom särskilda utbildningsinsatser görs väl kända hos personalen vid de rättsvårdande och sociala myndigheter och organ som kommer att handlägga frågor som har samband med lagstiftningen.

Vad utskottet nu anfört om resurser för och information om underhållsreformens genomförande bör ges regeringen till känna.

Övrigt

Utöver vad utskottet i föregående avsnitt anfört föranleder förslagen i propositionen inte några uttalanden från utskottets sida.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *gemensam vårdnad som huvudregel* att riksdagen avslår motionen 1977/78:995,
2. beträffande *tillämpningen av reglerna om gemensam vårdnad* att riksdagen avslår motionen 1977/78:1010,
3. beträffande *samhällsstöd vid gemensam vårdnad* att riksdagen avslår motionen 1978/79:29, yrkandet 1,
4. beträffande *förbehållsbelopp* att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:12 i denna del och med avslag på motionen 1978/79:29, yrkandena 3 och 4, godkänner vad utskottet anfört,
5. beträffande *metoden för beräkning av underhållsbidrag* att riksdagen

- a. med bifall till propositionen i denna del och med anledning av motionen 1978/79:32 godkänner vad utskottet anfört,
  - b. avslår motionen 1978/79:32 i den mån den inte tillgodosetts genom vad utskottet hemställt under a.,
6. beträffande *underhåll av styvbarn* att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:36, yrkandet 1, godkänner vad utskottet anfört,
  7. beträffande *blivande adoptivbarns rättsliga ställning* att riksdagen hos regeringen begär att motionen 1978/79:33 jämte utskottets betänkande i denna del överlämnas till utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt,
  8. att riksdagen antar 7 kap. 1 § i det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i föräldrabalken,
  9. att riksdagen antar 7 kap. 3 § förslaget till lag om ändring i föräldrabalken med i härvid fogad bilaga 3 som *utskottets förslag* betecknade lydelse,
  10. beträffande *underhållsskyldigs rätt till avdrag på underhållsbidrag och bidragsförskott* att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79:31, 1978/79:34 och 1978/79:37 antar 7 kap. 4 § förslaget till lag om ändring i föräldrabalken och 15 § förslaget till lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott,
  11. beträffande *avdrag på utgående underhållsbidrag och bidragsförskott* att riksdagen avslår motionen 1978/79:36, yrkandet 2,
  12. beträffande *avdragsrättens inverkan på umgängesrätten* att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:36, yrkandet 3, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört härom,
  13. beträffande *behovsprövning av bidragsförskott* att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:29, yrkandet 2, och med anledning av motionen 1978/79:36, yrkandet 5, antar 2 och 7 §§ förslaget till lag om ändring i lagen om bidragsförskott med i härvid fogad bilaga 3 som *utskottets förslag* betecknade lydelse,
  14. beträffande *återkrav av bidragsförskott* att riksdagen avslår motionen 1978/79:29, yrkandet 6,
  15. beträffande *indexändringar av underhållsbidrag* att riksdagen avslår motionen 1978/79:29, yrkandet 5,
  16. beträffande *underhållsbidrag till omgift make* att riksdagen med avslag på motionen 1978/79:35 antar 11 kap. 14 a § förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken,
  17. beträffande *rättegångskostnader i mål om underhållsbidrag till barn* att riksdagen
    - a. avslår motionerna 1978/79:30 och 1978/79:38,
    - b. med anledning av motionen 1978/79:36, yrkandet 4, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om översyn av rättegångskostnadsreglerna,

18. beträffande *överförmyndares och barnavårdsnämnds fullföljd av talan* att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:997 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om översyn av 20 kap. 9 § föräldrabalken.
19. beträffande *resurser för och information om underhållsreformens genomförande* att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:36, yrkandet 6, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört härom.
20. att riksdagen antar förslaget till lag om ändring i föräldrabalken i den mån det inte omfattas av vad utskottet hemställt ovan under 8–10.
21. att riksdagen antar förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken i den mån det inte omfattas av vad utskottet ovan hemställt under 16.
22. att riksdagen antar förslaget till lag om ändring i lagen om bidragsförskott i den mån det inte omfattas av vad utskottet ovan hemställt under 10. och 13.
23. att riksdagen antar övriga i propositionen framlagda lagförslag.

Stockholm den 5 december 1978

På lagutskottets vägnar
IVAN SVANSTRÖM

Närvarande: Ivan Svanström (c), Lennart Andersson (s), Inger Lindquist (m), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Arne Andersson i Gamleby (s), Sonja Fredgardh (c), Åke Gillström (s), Bo Siegbahn (m), Ingemar Konradsson (s), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Anne-Marie Gustafsson (c), Birgitta Johansson (s) och Margot Håkansson (fp).

Reservationer

1. vid moment 4 i utskottets hemställan

beträffande *förbehållsbelopp* av Lennart Andersson, Elvy Nilsson, Arne Andersson i Gamleby, Åke Gillström, Ingemar Konradsson, Owe Andréasson och Birgitta Johansson (samtliga s) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 55 med orden "Den nya" och slutar på s. 58 med orden "och 4" bort ha följande lydelse:

Den nya regeln om villkorlig underhållsskyldighet får sin största praktiska betydelse när det gäller att bestämma underhållsbidrag. I likhet med departementschefen anser utskottet att det finns ett behov av att för sådana

situationer ge den nya regeln ett mer konkret innehåll på det sättet att den underhållsskyldige förbehålls en viss del av sin inkomst för sin egen och sin familjs försörjning. Beträffande storleken av de belopp som bör kunna förbehållas vill utskottet i likhet med motionärerna framhålla att förslagen i propositionen inte kan anses ägnade att i tillräcklig utsträckning förhindra uppkomsten av betungande underhållsskulder för dem som har låga inkomster och beträffande vilka en lättnad i underhållsbördan således är särskilt angelägen. Utskottet vill härvidlag bl. a. peka på att det föreslagna förbehållsbeloppet om 1,2 basbelopp torde understiga vad som i dag tillämpas på åtskilliga håll när underhållsbidrag bestäms. Det bör vidare anmärkas att enligt departementschefens uttalande en riktpunkt för bedömningen av kostnaden för ett barns grundförsörjning bör vara 0,6 basbelopp per år. Förbehållsbeloppet för hemmavarande eget barn skall dock normalt endast vara 0,4 basbelopp. Som framhålls av motionärerna synes propositionen i förevarande del ha utformats med siktet inställt snarare på att återbetalningen av bidragsförskott skall säkerställas i största möjliga utsträckning än på att underhållsbördan skall kunna lättas för dem som har det sämst ställt.

Enligt utskottets mening skulle en bättre anpassning av underhållsbördan till den underhållsskyldiges ekonomiska bärkraft minska riskerna för social utslagning. Om den underhållsskyldige inte belastas med en alltför tyngande bidragsskyldighet kan detta också medverka till att relationerna såväl mellan föräldrarna som mellan den bidragsskyldige och barnet förbättras. Också i andra hänseenden framstår det som angeläget att man intar en mera generös attityd mot den underhållsskyldige än den som präglar propositionen. Av dessa skäl bör den bidragsskyldige i enlighet med motionärernas förslag kunna medges rätt att få behålla en andel av sin disponibla inkomst.

Självfallet är det emellertid angeläget att en lättnad i underhållsbördan för en underhållsskyldig förälder inte leder till försämrade villkor för barnet och den andre föräldern. Som påpekas av motionärerna har barnet sitt grundbehov av underhållsbidrag tryggt genom bidragsförskottet. I de inkomstlägen där förbehållsbeloppen kommer att ha störst betydelse torde det endast undantagsvis bli aktuellt att underhållsbidrag bestäms till högre belopp än bidragsförskottet. En minskning av underhållsbidragets storlek leder därför som regel inte till någon försämring för den bidragsberättigade. I stället får det allmänna träda in och bära en del av kostnaderna för barnets underhåll. Det kan emellertid inte uteslutas att förhållandena i vissa fall är sådana att bidragsförskottet såsom reglerna f. n. är utformade inte kan utnyttjas som ett medel att lätta underhållsbördan för de som har låga inkomster. Detta har sin förklaring i att det nuvarande bidragsförskottssystemet är bristfälligt och i många fall inte ger tillräckligt stöd åt ensamstående föräldrar med låga inkomster. Som berörts inledningsvis pågår f. n. en översyn av samhällets stöd till barn till ensamstående föräldrar. Med hänsyn till vikten av att problemen på området snarast får en tillfredsställande lösning vill utskottet understryka att utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt. Sammanfatt-

ningsvis anser utskottet att den underhållsskyldiges förmåga att betala underhållsbidrag bör bedömas i enlighet med vad som förordats i motionen 1978/79:29 i förevarande del.

Utskottet anser det inte tekniskt möjligt att slå fast de angivna riktlinjerna i lagtext. Som framhålls i motionen har inte heller regeringen i propositionsförslagets lagtext lyckats fånga in reglerna om förbehållsbelopp, trots ett i sak mindre nyanserat innehåll. De av departementschefen i propositionen gjorda uttalandena kompletterade med vad utskottet ovan anført torde även om de inte kläds i lagtext enligt utskottets mening ge tillräcklig vägledning vid tillämpningen av 7 kap. 1 och 2 §§ FB. Förslaget till 7 kap. 3 § FB bör således enligt utskottets mening utgå.

I enlighet med det anförda tillstyrker utskottet bifall till motionen 29 i förevarande del och avstyrker bifall till propositionen såvitt avser 7 kap. 3 § förslaget till ändring i FB.

dels att utskottets hemställan under 4. bort ha följande lydelse:

4. beträffande *förbehållsbelopp* att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:29, yrkandena 3 och 4, och med anledning av propositionen 1978/79:12 i motsvarande del godkänner vad utskottet anført.

2. vid moment 6 i utskottets hemställan

beträffande *underhåll av styvbarn* av Lennart Andersson, Elvy Nilsson, Arne Andersson i Gamleby, Åke Gillström, Ingemar Konradsson, Owe Andréasson och Birgitta Johansson (samtliga s) som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – anser

att den del av utskottets yttrande på s. 60 som börjar med orden "Utskottet tillstyrker" och slutar med orden "för styvbarnet" bort ha följande lydelse:

Utskottet tillstyrker på anförda skäl bifall till motionen 1978/79:36 i aktuell del och förordar således att förbehåll skall få ske för såväl hemmavarande eget barn som hemmavarande styvbarn. I enlighet med vad utskottet i det föregående anført bör 7 kap. 3 § förslaget till ändring i FB utgå. Någon särskild lagbestämmelse om förbehåll för styvbarn är inte heller erforderlig utan de av utskottet gjorda uttalandena får beaktas vid tillämpningen av 7 kap. 1 och 2 §§ FB. Genom vad i propositionen anförts om att förbehåll för underhåll av barn får ske oberoende av vad som annars gäller om en förälders underhållsskyldighet mot två eller flera barn framgår att endast hemmavarande eget barn och hemmavarande styvbarn som avses i 7 kap. 5 § FB berörs. Barnbarn, fosterbarn och styvbarn som flyttat hemifrån eller mot vilket underhållsskyldighet inte föreligger berörs ej. Utskottet vill vidare framhålla att förbehåll för styvbarns underhåll självfallet bara får ske när vad som utges till barnet av

den förälder med vilken den underhållsskyldige sammanlever och av barnets andre förälder eller för dennes räkning inte tillhoppa uppgår till förbehållsbeloppet. Uttalandet om att en avräkning på förbehållsbeloppet skall ske för vad som utges av den andre föräldern eller för dennes räkning kommer nämligen i styvbarnsfallen att gälla båda föräldrarna. Om det föranleds av omständigheterna i det särskilda fallet kan dock rätten liksom beträffande den underhållsskyldiges eget barn bestämma annat förbehållsbelopp för styvbar-net.

3. vid moment 9 i utskottets hemställan

av Lennart Andersson, Elvy Nilsson, Arne Andersson i Gamleby, Åke Gillström, Ingemar Konradsson, Owe Andréasson och Birgitta Johansson (samtliga s) som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – anser

att utskottets hemställan under 9. bort ha följande lydelse:

9. att riksdagen dels avslår propositionen såvitt avser 7 kap. 3 § förslaget till lag om ändring i föräldrabalken, dels beslutar att 7 kap. 3 § föräldrabalken i dess nuvarande lydelse skall upphävas.

4. vid moment 13 i utskottets hemställan

beträffande *behovsprövning av bidragsförskott* av Inger Lindquist (m) och Bo Siegbahn (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 67 med orden "Lagutskottet vill" och slutar på s. 68 med orden "redaktionellt hänseende" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är det viktigt att samhällets resurser i form av olika stöd går till dem som är i bäst behov därav. Samtidigt är det angeläget att hindra att samhällsstöd utnyttjas på ett obehörigt sätt. Lagutskottet anser i likhet med departementschefen att de nya reglerna om bidragsförskott vid gemensam vårdnad kan tänkas inbjuda till missbruk av bidragsförskottssystemet i något större utsträckning än de regler som för närvarande gäller. Med hänsyn härtill är det motiverat att såsom familjelagssakkunniga och departementschefen föreslagit att en regel nu införs som gör det möjligt att förhindra att bidragsförskott utbetalas till någon som uppenbarligen saknar behov därav. Utskottet delar familjelagssakkunnigas och departementschefens uppfattning att en sådan bestämmelse inte bör införas enbart för de fall där föräldrarna har gemensam vårdnad. Begränsningar i rätten till bidragsförskott bör verka generellt och inte inrikta sig bara på en viss grupp människor. Bestämmelsen bör därför ges allmän räckvidd. Departementschefens uttalanden i specialmotiveringen till lagrummet har emellertid fått en utformning som utskottet ej kan ställa sig bakom. Regeln bör endast tillämpas i fråga om helt odiskutabla och uppenbara fall, då det skulle framstå

som i det närmaste stötande att samhällets resurser används till ett obehövt bidrag. Av paragrafens lydelse framgår också att bidragsförskott kan vägras endast i uppenbara fall då bidragsförskottet framstår såsom klart obehövt. Ett sådant fall kan vara då barnet genom egna inkomster av t. ex. förmögenhet helt kan svara för sin egen försörjning. Barnet har i den situationen inte rätt till underhållsbidrag enligt 7 kap. 2 § FB och det är rimligt och riktigt att samhällets resurser i en sådan situation inte tas i anspråk. Ett annat uppenbart fall föreligger, då den förälder som barnet bor hos har utomordentligt goda ekonomiska förutsättningar att svara för barnets underhåll.

Med den utformning som lagregeln har fått och med det snäva tillämpningsområde som bestämmelsen enligt lagutskottets mening bör ha fyller den ett uppenbart behov och bör därför införas redan nu. Regeln kan självfallet, som departementschefen framhåller, ses som ett provisorium i avvaktan på den översyn av bidragsförskottssystemet som f. n. pågår inom utredningen angående stödet till särlevande föräldrar.

I enlighet med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 29 i aktuell del. Utskottets ställningstagande innebär att syftet med motionen 36 i denna del huvudsakligen tillgodoses,

dels att utskottets hemställan under 13. bort ha följande lydelse:

13. beträffande *behovsprövning av bidragsförskott* att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:36, yrkandet 5, och med avslag på motionen 1978/79:29, yrkandet 2. antar 2 § förslaget till lag om ändring i lagen om bidragsförskott.

5. vid moment 14 i utskottets hemställan

beträffande *återkrav av bidragsförskott* av Lennart Andersson, Elvy Nilsson, Arne Andersson i Gamleby, Åke Gillström, Ingemar Konradsson, Owe Andréasson och Birgitta Johansson (samtliga s) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 69 med orden "Socialutskottet anför" och slutar på s. 70 med orden "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Socialutskottets majoritet anför i sitt yttrande att något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionen 29 i förevarande del inte är erforderligt. Utskottets majoritet hänvisar till kommittén för översynen av samhällsstödet till ensamstående föräldrar. De socialdemokratiska ledamöterna har en avvikande mening och anser att kommittén bör få tilläggsdirektiv att ta upp det genom motionen aktualiserade spörsmålet.

Lagutskottet vill för sin del framhålla att det nuvarande systemet för återkrav av utgivna bidragsförskott har, som departementschefen framhåller, brister. Enligt utskottets mening skulle åtskilliga fördelar stå att vinna om prövningen av skyldigheten att betala tillbaka bidragsförskott frigörs från de civilrättsliga avgörandena om underhållsbidrag. En sådan ordning skulle ge

försäkringskassan möjligheter att fortlöpande anpassa återkraven efter ändringarna i den underhållsskyldiges inkomster och andra ekonomiska förhållanden. Vidare skulle antalet jämningsprocesser kunna nedbringas, vilket skulle vara till fördel inte bara för samhället utan även i hög grad för parterna i de enskilda fallen. Många remissinstanser har också uttalat sig positivt om de sakkunnigas förslag. Förslaget kan emellertid inte utan ytterligare överväganden läggas till grund för lagstiftning. Enligt utskottets mening är det angeläget att ett system för återkrav av bidragsförskott i enlighet med familjelagssakkunnigas och motionärernas förslag snart kommer till stånd. Utskottet anser på grund av det anförda att kommittén för översyn av samhällsstödet till ensamstående föräldrar skyndsamt bör ta upp frågan om hur återbetalningsskyldigheten bättre skall kunna anpassas till den faktiska ekonomiska bärkraften hos den underhållsskyldige. Kommittén bör få tilläggsdirektiv i enlighet härmed. Vad utskottet anført med anledning av motionen 29 i förevarande del bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 14. bort ha följande lydelse:

14. *beträffande återkrav av bidragsförskott* att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:29, yrkandet 6, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført angående översyn av ordningen för återkrav av bidragsförskott.

6. vid moment 15 i utskottets hemställan

beträffande indexändringar av underhållsbidrag av Lennart Andersson, Elvy Nilsson, Arne Andersson i Gamleby, Åke Gillström, Ingemar Konradsson, Owe Andréasson och Birgitta Johansson (samtliga s) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 72 börjar med orden "När det" och slutar med orden "åter ske" bort ha följande lydelse:

När det därefter gäller den i motionen 29 väckta frågan om en översyn av andelstalet vill utskottet framhålla att redan den omständigheten att andelstalet synes ha fastställts efter en ren skälighetsbedömning talar för att det efter en tid bör bli föremål för prövning. Enligt utskottets mening måste också beaktas att den allmänna utvecklingen under de år indexlagen varit i kraft har företett stora variationer. Vissa år har det på arbetsmarknaden varit löneförhöjningar, som inneburit standardförbättringar för löntagarna, andra år har den genomsnittlige löntagaren fått en viss standardsänkning. Enligt utskottets mening torde man kunna räkna med att det även i framtiden kommer att vara stora variationer i löneutvecklingen. Även prisutvecklingen kommer med all sannolikhet att fluktuera. Utskottet vill vidare peka på att den underhållsskyldiges förmåga att betala underhållsbidrag också påverkas av ändringar i skattelagstiftningen. På grund av det anförda kan utskottet ställa sig bakom motionärernas uttalanden om att det är nödvändigt att regeringen följer utvecklingen och lägger fram de förslag till jämkningar i

andelstalet som kan föränledas av löne- och prisutvecklingen samt av ändringar i skattelagstiftningen. Skulle det blir kraftiga och snabba förändringar i inkomst- och prisutvecklingen kan det självfallet blir erforderligt med årliga jämkningar av andelstalet.

Vad utskottet sålunda anfört bör ges regeringen till känna. Ställningstagandet innebär att utskottet tillstyrker bifall till motionen 29, yrkandet 5.

dels att utskottets hemställan under 15. bort ha följande lydelse:

15. beträffande *indexändringar av underhållsbidrag* att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:29, yrkandet 5, ger regeringen till känna vad utskottet anfört härom.

7. vid moment 16 i utskottets hemställan

beträffande *underhållsbidrag till omgift make* av Inger Lindquist (m) och Bo Siegbahn (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 74 med orden "Utskottet erinrar" och slutar på s. 76 med orden "motionen 35" bort ha följande lydelse:

Som utskottet anfört ovan upphör således underhållsbidrag automatiskt att utgå vid omgifte men ej om den underhållsberättigade flyttar samman med annan part under äktenskapsliknande förhållanden utan att ingå ett formellt äktenskap. Dessa fall kan i förstone te sig likartade, och utskottet har därför i och för sig förståelse för önskemålet om en likartad reglering. Enligt utskottets mening föreligger det dock en avgörande skillnad mellan å ena sidan ett nytt äktenskap och å andra sidan enbart ett samboende under äktenskapsliknande förhållanden. Vid omgifte blir nämligen den nye maken underhållsskyldig medan någon sådan skyldighet inte åvilar den samboende parten. Ett slopande av den nuvarande bestämmelsen om att underhållsbidrag upphör vid omgifte skulle därlför kunna leda till dubbel underhållsskyldighet, dels från maken i det tidigare äktenskapet, dels från maken i det sist ingångna äktenskapet. Som motionärerna anför rimmar förslaget också illa med att pension till efterlevande make i regel upphör vid omgifte.

Motionärerna hävdar att regeringens förslag saknar förankring i nu gällande rättsuppfattning. Detta påstående har stöd i vad remissinstanserna anfört. Några remissinstanser har t. o. m. ansett att förslaget torde för många framstå som orättfärdigt, onaturligt och t. o. m. anstötligt. Att nu i propositionen mot en majoritet av remissinstansernas uppfattning lägga fram ett förslag till lagändring som helt torde sakna stöd i den allmänna rättsuppfattningen finner utskottet förvånande. Med hänsyn till det anförda kan utskottet inte biträda propositionens förslag. Utskottet föreslår därlför att riksdagen med bifall till motionen 35 fogar till 14 a § förslaget till lag om ändring i GB en mening av innebörd att om den underhållsberättigade ingår nytt äktenskap skall bidrag ej vidare utges.

Utskottet vill tillägga att vad utskottet ovan anfört inte innebär att utskottet saknar förståelse för att många underhållsskyldiga upplever det som orättvist att underhållsbidrag skall utgå, när den underhållsberättigade flyttar samman med ny part utan att ingå ett nytt äktenskap. En lösning på detta problem hade varit att låta underhållsbidraget upphöra även vid samboende utan äktenskap. I sådant fall måste dock kunna fastställas att ett samboende kommit till stånd, något som torde möta på uppenbara svårigheter. Utskottet kan därför inte förorda att en regel motsvarande den som enligt utskottet skall gälla vid omgift införs vid samboende. Utskottet vill emellertid erinra om att bidraget kan jämkas eller slopas om den omständigheten att den underhållsberättigade lever tillsammans med annan under äktenskapsliknande förhållanden medför en ändring till det bättre i den underhållsberättigades ekonomi.

dels att utskottets hemställan under 16. bort ha följande lydelse:

16. att riksdagen beträffande *underhållsbidrag till omgift make* med bifall till motionen 1978/79:35 antar 14 a § förslaget till lag om ändring i giftemålsbalken med följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse:

Propositionens förslag

Utskottets förslag

14 a §

Underhållsbidrag efter äktenskapsskillnad utges fortlöpande. Om det finns särskilda skäl kan rätten dock bestämma att bidraget skall erläggas med ett engångsbelopp.

Underhållsbidrag efter äktenskapsskillnad utges fortlöpande. Om det finns särskilda skäl kan rätten dock bestämma att bidraget skall erläggas med ett engångsbelopp. *Utges bidraget fortlöpande och ingår den underhållsberättigade nytt äktenskap, skall bidrag ej vidare utges.*

Socialutskottets yttrande*Bilaga 1***1978/79:2 y****över i propositionen 1978/79:12 framlagda förslag till lag om ändring i barnavårdslagen (1960:97) och lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott jämte motioner***Till lagutskottet*

Lagutskottet har den 17 oktober och den 9 november 1978 beslutat inhämta socialutskottets yttrande över propositionen 1978/79:12 om underhåll till barn och frånskilda, m. m., såvitt avser i propositionen framlagda förslag till lag om ändring i barnavårdslagen (1960:97) och lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott jämte följande motioner, nämligen motionen 1978/79:29 av Lennart Andersson m. fl. (s), såvitt avser yrkandena 1, 2, 3, 4 och 6, motionen 1978/79:31 av Lars Werner m. fl. (vpk), motionen 1978/79:34 av Olle Göransson (s) och Kerstin Andersson i Kumla (s), motionen 1978/79:36 av Martin Olsson m. fl. (c), såvitt avser yrkandena 2 och 5 samt motionen 1978/79:37 av Alf Wennerfors (m).

Utskottet*Inledning*

I propositionen föreslås nya regler om den familjerättsliga underhållsskyldigheten. Reformen innefattar en fullständig revision av de civilrättsliga reglerna i föräldrabalken och giftermålsbalken men berör också lagen om bidragsförskott och annan lagstiftning. Ett huvudsyfte är att mildra underhållsbördan för underhållsskyldiga som har svag ekonomi. Förslagen innebär bl. a. följande.

Föräldrarnas underhållsskyldighet mot sina barn begränsas i princip till att gälla till dess barnet fyller 18 år. Om barnet då inte har avslutat gymnasiestudier eller annan grundutbildning, står underhållsskyldigheten likväl kvar så länge barnet studerar. Den upphör dock senast när barnet fyller 21 år.

Föräldrarnas underhållsplikt blir i fortsättningen aldrig ovillkorlig utan görs beroende av föräldrarnas ekonomiska förmåga och barnets behov. I lagen skrivs in en rätt för en förälder att förbehålla sig ett belopp för sitt eget underhåll när underhållsbidrag skall bestämmas till ett barn. Förbehållsbeloppet bestäms med ledning av ett normalbelopp för levnadskostnader. Normalbeloppet per år utgör 1,2 basbelopp enligt lagen om allmän försäkring (med basbeloppet som sedan april 1978 utgör 12 600 kr. blir normalbeloppet 1 260 kr. i månaden). Till detta kommer skälig kostnad för bostad. I vissa fall kan den underhållsskyldige förbehållas även belopp för hemmavarande makes eller samboendes underhåll. Också försörjningsskyldigheten mot barn

som vistas hemma beaktas när bidraget skall beräknas.

Reglerna om förbehållsbelopp syftar till större enhetlighet i rättstillämpningen. Meningen är att de skall kompletteras med vissa centralt meddelade riktlinjer till barnvårdsnämnder och försäkringskassor om hur underhållsbidrag bör beräknas.

Indexhöjningarna av underhållsbidrag till barn dämpas. De årliga höjningarna begränsas i fortsättningen till 7/10 av höjningen av basbeloppet. En höjning som hittills skulle ha varit 10 % blir alltså endast 7 %. Vidare görs inte någon indexändring av sådana bidrag som har bestämts högst tre månader före en generell ändring.

En nyhet är att en förälder som är skyldig att betala underhållsbidrag får rätt till avdrag på bidraget, om han eller hon har haft barnet hos sig under en sammanhängande tid av minst fem hela dygn. Avdraget föreslås bli 1/40 av underhållsbidraget för varje helt dygn som barnet vistas hos föräldern. Varar vistelsen en hel månad, blir avdraget alltså 3/4 av månadsbidraget. Om det finns särskilda skäl kan domstol bestämma andra villkor för denna avdragsrätt. Föräldrarna kan också själva avtala om andra villkor. Avdraget beaktas i princip även i fall då bidragsförskott utgår.

Bestämmelserna om jämkning av domar och avtal om underhållsbidrag har setts över. Möjligheterna ökas att i en och samma rättegång få prövat en underhållsskyldigs underhållsansvar mot flera barn. Försäkringskassorna får lättare att meddela eftergift enligt bidragsförskottslagen av återkrav mot den bidragsskyldige för förskott som har lämnats barnet.

Föräldrar som har gemensam vårdnad om ett barn kan f. n. inte förpliktas att utge underhållsbidrag till barnet. Något bidragsförskott kan inte heller lämnas. För att inte institutet gemensam vårdnad i praktiken skall förbehållas föräldrar som är ekonomiskt oberoende och inte behöver samhällets stöd införs rätt till underhållsbidrag och bidragsförskott även i fall då föräldrar som har del i vårdnaden inte båda varaktigt bor tillsammans med barnet. I samband härmed föreslås en regel om behovsprövning av bidragsförskott.

Huvuddelen av reformen föreslås träda i kraft den 1 juli 1979. För vissa av de nya reglerna föreslås andra tider för ikraftträdandet. Bl. a. skall rätten till avdrag på underhållsbidrag och på bidragsförskott träda i kraft först den 1 januari 1980.

Till grund för förslagen i propositionen ligger ett år 1977 av familjelagsakkunniga avgivet delbetänkande (SOU 1977:37) Underhåll till barn och fränskilda. Betänkandet har varit föremål för en omfattande remissbehandling.

Sedan betänkandet framlades, har regeringen år 1977 tillkallat en kommitté (S 1977:16) för översyn av samhällsstödet till ensamstående föräldrar. I direktiven framhålls att samhällsutvecklingen har ändrat förutsättningarna för existerande former av stöd till de särlevande föräldrarna och aktualiserat samhällsinsatser i delvis andra former. Kommittén har till uppgift att klarlägga vilka behov av särskilda stödåtgärder som numera finns för familjer

där föräldrarna lever åtskilda eller en förälder saknas utöver de generellt verkande insatserna för alla barnfamiljer. Utgångspunkten bör vara att stödet skall riktas till barnen. Vidare bör syftet med samhällsstödet vara att barn till föräldrar som lever åtskilda och barn vars ena förälder saknas skall tillförsäkras levnadsvillkor som så långt möjligt är likvärdiga dem som tillkommer barn med sammanboende föräldrar. Kommittén skall bl. a. studera om de nuvarande särskilda stödformerna för ensamstående föräldrar är rätt utformade i förhållande till de särskilda stödbehoven hos denna grupp. Kommittén skall också uppmärksamma frågan om avvägningen mellan vårdnadshavarens och den underhållsskyldige förälderns försörjningsinsatser med hänsyn bl. a. till i vilken utsträckning de har utgifter för barnet samt deltar i vården och omsorgen om dem.

I det följande behandlar utskottet under särskilda avsnitt förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott i de delar som berörs av motionsyrkanden. I övrigt föranleder propositionen såvitt gäller de förslag som socialutskottet har att yttra sig över inte några erinringar från utskottets sida.

Bidragsförskott vid gemensam vårdnad

Bidragsförskott utgår f. n. till barn i fall då barnet står under endast den ene förälderns vårdnad eller då ingen av föräldrarna har vårdnaden. Har bara den ene föräldern vårdnaden utgår bidragsförskottet enligt huvudregeln med ett årligt belopp som motsvarar 40 % av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, dvs. f. n. 5 040 kr. per år eller 420 kr. i månaden.

Vid en reform år 1976 (prop. 1975/76:170, LU 1975/76:33, rskr 1975/76:397) ändrades reglerna om vårdnad så att inte bara gifta föräldrar utan även fränskilda och ogifta föräldrar numera har möjlighet att ha gemensam vårdnad om sina barn och detta oavsett om föräldrarna bor tillsammans eller ej. Väljer föräldrar att i enlighet med de nya vårdnadsreglerna utöva vårdnaden gemensamt kan emellertid bidragsförskott f. n. inte utgå. Inte heller är någon av föräldrarna skyldig att betala underhållsbidrag enligt reglerna i föräldrabalken.

Som inledningsvis berörts föreslås i propositionen att förälder, som har vårdnaden om barn gemensamt med den andre föräldern, skall bli skyldig att betala underhållsbidrag till barnet under förutsättning att barnet varaktigt bor tillsammans med endast den andre föräldern. Vidare föreslås att i § lagen om bidragsförskott ändras så att bidragsförskott skall kunna utges till barnet i förhållande till den förälder som sålunda skall vara bidragsskyldig.

I motionen 1978/79:29 av Lennart Andersson m. fl. (s) riktas kritik mot den föreslagna ordningen och yrkas (yrkandet 1) att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till ett samhällsstöd till föräldrar med gemensam vårdnad i enlighet med vad som anförs i motionen. Motionärerna anser att ett system med underhållsbidrag vid gemensam vårdnad strider mot den gemensamma vårdnadens idé. En lösning som på sikt bättre stämmer överens med tanken

bakom vårdnadsreformen är enligt motionen att – oavsett var barnet för tillfället vistas – bidragsförskott på begäran av föräldrarna betalas ut till den av dem de bestämmer och att de blir solidariskt återbetalningsskyldiga på grundval av en på medeltalet av föräldrarnas inkomster beräknad underhållsskyldighet. Med hänsyn till angelägenheten av att rätten till bidragsförskott snarast införs för särlevande föräldrar med gemensam vårdnad vill motionärerna inte motsätta sig att förslaget i propositionen genomförs. I motionen framhålls emellertid att regeringen skyndsamt bör lägga fram förslag till samhällsstöd för föräldrar med gemensam vårdnad, vilket – utan att det bryter mot principerna för stödet till ensamstående föräldrar i övrigt – gör det möjligt för föräldrarna att dela det faktiska ansvaret för barnet.

Utskottet vill till en början framhålla att bidragsförskotten utgör ett betydelsefullt inslag i samhällsstödet till barn vars föräldrar inte bor tillsammans. Enligt utskottet är det otillfredsställande att rätten till bidragsförskott skall vara beroende av om föräldrarna delar den rättsliga vårdnaden eller ej. Som framhölls vid riksdagsbehandlingen 1976 av vårdnadsreformen och som också understryks av departementschefen i den nu aktuella propositionen är en ändring av lagstiftningen på området särskilt angelägen med hänsyn till att det annars finns risk för att institutet gemensam vårdnad för inte sammanboende föräldrar i huvudsak förbehålls dem som är ekonomiskt oberoende och inte behöver samhällets stöd.

Enligt utskottets mening är det således viktigt att reglerna om bidragsförskott nu ändras så att ingen behöver avstå från gemensam vårdnad av ekonomiska skäl. Beträffande propositionens förslag till lösning av frågan vill utskottet emellertid i likhet med motionärerna framhålla att reglerna om underhållsbidrag och bidragsförskott vid gemensam vårdnad synes mindre väl förenliga med tankegångarna bakom vårdnadsreformen. En viktig förutsättning för att föräldrar som inte är gifta med varandra skall kunna utöva vårdnaden gemensamt är nämligen att de är ense om att dela vårdnadsansvaret. En gemensam rättslig vårdnad innebär att föräldrarna tillsammans skall besluta i en mängd frågor som rör barnet, t. ex. vem som skall handha den faktiska vården, hur barnets fostran och studier skall tillgå och hur mycket var och en av föräldrarna skall bidra med till barnets underhåll. Enligt utskottets mening torde endast i undantagsfall föräldrar klara av att utöva vårdnaden gemensamt om de är oense i fråga om hur underhållsskyldigheten skall fullgöras och därför måste tillgripa utvägen att få underhållsbidrag fastställt. Som framhölls av föredragande statsrådet i den ovan nämnda propositionen 1975/76:170 kan ett skäl för en upplösning av föräldrarnas gemensamma vårdnad vara att någon av föräldrarna undandrar sig sin skyldighet att bidra till barnets underhåll.

Som närmare redovisats ovan (s. 2 och 3) pågår f. n. en översyn av bidragsförskottssystemet och andra former av samhällsstöd för ensamstående föräldrar. Med hänsyn till innehållet i direktiven ankommer det på utredningen att pröva frågan hur samhällsstödet till föräldrar med gemensam

vårdnad skall utformas. Något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionen 1978/79:29 i förevarande del är därför inte erforderligt.

Behovsprövning av bidragsförskott

Enligt 2 § lagen om bidragsförskott föreligger inte rätt till bidragsförskott om barnet bor ihop med den underhållsskyldige. Bidragsförskott utgår inte heller om det föreligger grundad anledning anta att den underhållsskyldige betalar fastställt underhållsbidrag och bidraget inte understiger bidragsförskottet eller om det är uppenbart att den underhållsskyldige på annat sätt sörjer eller sörjer för att barnet får motsvarande underhåll. Slutligen kan bidragsförskott vägras om vårdnadshavaren uppenbarligen utan giltigt skäl underlåter att vidta eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag eller faderskap till barnet fastställt.

I propositionen föreslås att bidragsförskott inte heller skall lämnas om barnet av annat skäl uppenbarligen saknar behov av bidragsförskott (2 § d). Av propositionen (s. 93) framgår att förslaget i första hand motiverats av behovet av en bestämmelse som gör det möjligt att ingripa mot missbruk av bidragsförskottssystemet vid gemensam vårdnad. Enligt departementschefen bör emellertid en bestämmelse om behovsprövning inte införas enbart för de fall där föräldrarna har gemensam vårdnad. Begränsningar i rätten till bidragsförskott bör verka generellt och inte inrikta sig bara på en viss grupp människor.

I motionen 1978/79:29 av Lennart Andersson m. fl. (s) yrkas (yrkandet 2) avslag på propositionen i förevarande del. Motionärerna anser att den nya bestämmelsen inte är nödvändig för att förebygga de mycket fåtaliga fall av missbruk av bidragsförskottssystemet vid gemensam vårdnad, som kan tänkas förekomma under överskådlig tid. Vidare pekas på att regeln fått en alldeles för generell avfattning och att den kommer att leda till en försämring av de underhållsberättigades situation. Enligt motionärerna finns det inte något skäl som talar mot att man avvaktar resultatet av det pågående utredningsarbetet angående samhällsstödet till ensamstående föräldrar, innan man överväger en bestämmelse som den föreslagna.

Också i motionen 1978/79:36 av Martin Olsson m. fl. (c) kritiscras den föreslagna bestämmelsen. Motionärerna framhåller att den – med hänsyn till departementschefens motivuttalanden (se prop. s. 198 och 199) – kommer att leda till att inte bara höginkomsttagare utan också ensamstående föräldrar med en månadsinkomst av omkring 4 000 kr. kommer att bli utan bidragsförskott till sina barn. Det framhålls vidare att det är något förvånande att nya regler om grunderna för bidragsförskott föreslås medan en utredning av frågan om samhällsstödet till ensamstående föräldrar pågår. Motionärerna har dock förståelse för att förslaget kan vara motiverat men anser att tillämpningsområdet för regeln om behovsprövning bör begränsas till gemensam vårdnad, eftersom syftet med införandet av regeln främst är att

föräldrar med gemensam vårdnad skall förhindras missbruka bidragsförskottssystemet. Genom en sådan inskränkning av tillämpningsområdet drabbas inte någon grupp som f. n. har rätt till bidragsförskott. I motionen yrkas (yrkandet 5) att den nya bestämmelsen skall gälla endast barn som står under vårdnad av båda föräldrarna.

Som framhålls av departementschefen kan de nya reglerna om bidragsförskott vid gemensam vårdnad tänkas inbjuda till missbruk av bidragsförskottssystemet i något större utsträckning än de regler som f. n. gäller. Enligt utskottets mening är det självfallet angeläget att förhindra att samhällets resurser för stöd åt barnfamiljerna utnyttjas på ett obehörigt sätt. Skäl finns därför som talar för att bidragsförskott bör kunna vägras i fall då förmånen framstår som klart oberättigad. Vid en bedömning av propositionens förslag i nu aktuell del måste emellertid beaktas att, som tidigare berörts, utformningen av bidragsförskottssystemet f. n. är föremål för en genomgripande översyn. Enligt utskottets mening bör resultatet av utredningsarbetet avvaktas innan man tar ställning till huruvida en regel om behovsprövning av bidragsförskott bör införas. Vid ställningstagandet har utskottet även tagit hänsyn till att propositionen utöver den nu aktuella regeln om behovsprövning innehåller förslag till vissa andra bestämmelser som syftar till att förhindra att föräldrar skall göra en obehörig vinst genom bidragsförskottssystemet (4 § fjärde stycket och 4 a § första stycket). Med hänsyn till angelägenheten av att missbruk av bidragsförskottssystemet kan förhindras förutsätter utskottet att kommittén för översyn av samhällsstödet till ensamstående föräldrar ägnar uppmärksamhet åt frågan och följer utvecklingen när det gäller tillämpningen av den nya regeln om bidragsförskott vid gemensam vårdnad.

På grund av det anförda tillstyrker utskottet bifall till motionen 1978/79:29, yrkandet 2, och avstyrker således förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott såvitt avser 2 § d). Härigenom tillgodoses i väsentlig mån också önskemålen i motionen 1978/79:36 yrkandet 5.

Avdrag på bidragsförskott

Enligt 7 kap. 4 § förslaget till ändring av föräldrabalken skall förälder som är skyldig att utge underhållsbidrag i viss utsträckning få göra avdrag på underhållsbidraget för de kostnader som uppkommer när barnet vistas hos henne eller honom. Som huvudregel gäller att avdrag får göras med 1/40 av det månatliga underhållsbidraget för varje helt dygn av barnets vistelse. En förutsättning för avdragsrätten är att föräldern haft barnet hos sig en sammanhängande tid av minst fem dygn.

Har förälder rätt till avdrag på underhållsbidrag enligt 7 kap. 4 § föräldrabalken skall avdragsrätten under vissa närmare angivna förutsättningar också beaktas vid återkrav på bidragsförskott (15 § andra stycket förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott). I de fall avdragsrätten beaktas vid

återkrav på bidragsförskott skall enligt 4 a § andra stycket förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott vidare gälla att det till barnet utgående bidragsförskottet skall minskas med avdragsbeloppet.

I motionerna 1978/79:31 av Lars Werner m. fl. (vpk), 1978/79:34 av Olle Göransson (s) och Kerstin Andersson i Kumla (s) samt 1978/79:37 av Alf Wennerfors (m) framställs yrkanden om att bestämmelsen i 7 kap. 4 § föräldrabalken skall ges en annan utformning i tre avscenden. För det första vill motionärerna att den underhållsskyldige skall få göra avdrag så snart han eller hon haft barnet hos sig en sammanlagd tid av minst tre dygn under en kalendermånad. Vidare vill motionärerna att tiden för barnets vistelse inte skall räknas i hela kalenderdygn utan i 24-timmarsperioder från tidpunkten då barnet mottogs hos den underhållsskyldige. Slutligen yrkas det att avdraget skall bestämmas till 1/30 av det månatliga underhållsbidraget. Till stöd för yrkandena återopas i motionerna att avdragsrätten bör utformas så att den stimulerar till täta och regelbundna kontakter mellan föräldrar och barn och att avdrag därför bör få ske också i fall när föräldern har barnet hos sig kortare tider under en viss period. Vidare anser motionärerna att den i propositionen föreslagna regeln om att endast hela kalenderdygn skall räknas inte är rimlig. Enligt motionärerna bör den tid barnet faktiskt varit hos föräldern läggas till grund för avdragsrätten. Härigenom uppnås bl. a. att avdrag får ske vid umgängen under veckoslut. Slutligen framhåller motionärerna att under den tid, då barnet vistas hos den underhållsskyldige föräldern, den andra föräldern inte har några andra kostnader för barnet än de fasta utgifterna. Dessa täcks i stort sett av bostads- och barnbidrag. Skäl saknas därför enligt motionärerna för att avdragsrätten skall begränsas till tre fjärdedelar av bidraget.

Utskottet vill för sin del framhålla att det ligger i barnets intresse att barnet får hålla god kontakt med båda sina föräldrar. I de fall där föräldrarna inte sammanbor är det angeläget att den bidragsskyldige föräldern har möjligheter till regelbundet och ofta återkommande umgänge med sitt barn. Som departementschefen framhåller får denna kontakt inte försvåras av att föräldern inte har råd att utöver underhållsbidraget bekosta barnets vistelse hos honom eller henne i någon större utsträckning. Starka skäl finns således för att avdragsrätten bör ges en generös utformning. Vid ett ställningstagande till frågan måste emellertid också andra omständigheter vägas in. Sålunda gäller det att skapa ett system som ter sig rättvist också för den andre föräldern och som inte leder till onödiga konflikter mellan föräldrarna. Med hänsyn till att en regel om avdragsrätt även skall tillämpas inom bidragsförskottssystemet är det vidare angeläget att bestämmelserna utformas så att de inte förorsakar försäkringskassorna administrativt merarbete. Från dessa utgångspunkter ter sig de i motionerna framlagda förslagen mindre tillfredsställande. Utskottet vill särskilt peka på att den förordade 24-timmarsregeln i praktiken kan leda såväl till tvister mellan föräldrarna om när barnet skall lämnas och hämtas som till problem för försäkringskassorna. Beträffande

LU 1978/79:9

förslaget att avdrag skall få ske redan när den underhållsskyldige haft barnet hos sig en sammanlagd tid av tre dagar under en kalendermånad bör framhållas att det otvivelaktigt skulle komma att medföra en väsentligt ökad arbetsbelastning för försäkringskassorna.

Vad härefter gäller frågan om avdragets storlek kan det i och för sig förefalla skäligt att avdraget bestäms till 1/30. Som departementschefen framhåller tar emellertid en sådan regel inte tillbörlig hänsyn till att den förälder hos vilken barnet regelmässigt bor har vissa fasta kostnader som inte minskar därför att barnet är borta. Dessa kostnader torde inte till fullo täckas av barn- och bostadsbidrag. Ett tillmötesgående av motionärernas önskemål skulle därför enligt utskottets mening medföra en ekonomisk belastning för den inte bidragsskyldige föräldern och skapa ett motstånd hos denne mot utövandet av umgängesrätten.

Enligt utskottets mening utgör förslagen i propositionen en rimlig avvägning mellan de delvis motstridiga intressen som gör sig gällande vid ett ställningstagande till avdragsrättens omfattning. Såvitt gäller bidragsförskotten anser utskottet således att propositionen bör bifallas och att motionerna bör avstyrkas. Med hänsyn till umgängesfrågornas betydelse förutsätter utskottet att regeringen med uppmärksamhet följer utvecklingen när det gäller tillämpningen av de nya reglerna om avdragsrätt.

Som ovan berörts skall rätten till avdrag på underhållsbidrag kunna beaktas vid återkrav på bidragsförskott enligt 15 § andra stycket förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott. En förutsättning härför är dock att den underhållsskyldige inom tre månader från utgången av den kalendermånad då barnets vistelse hos föräldern upphörde anmäler till försäkringskassan att han eller hon är berättigad till avdrag. Har den underhållsskyldige fått avdrag vid återkrav på bidragsförskott skall det härefter utgående bidragsförskottet minskas i motsvarande mån.

I motionen 1978/79:36 av Martin Olsson m. fl. (c) yrkas (yrkandet 2) att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om lämpligheten av att vid avdragsrätt för underhållsskyldiga avdraget på utgående bidragsförskott eller underhållsbidrag till den underhållsberättigade fördelas på en längre tidsperiod. Motionärerna framhåller att det föreslagna avdragssystemet kan leda till komplikationer mellan föräldrarna. Som exempel härpå nämner motionärerna fall då barnet vistas hos den underhållsskyldige under juli månad och avdraget på utgående bidragsförskott sker först i december. En sådan ordning kan upplevas negativt av den förälder som uppbär bidragsförskottet och få menlig inverkan när frågan om barnets vistelse hos den andre föräldern åter aktualiseras. Motionärerna anser det angeläget att man inte i strävandena att tillgodose de underhållsskyldigas krav på rättvisa inför ett system som försvårar dessas möjligheter att ha sitt barn hos sig. Motionärerna förordar därför att större avdrag bör fördelas under en längre tidsperiod, exempelvis ett halvt år.

Som motionärerna påpekar innebär den föreslagna ordningen att reduce-

ringen av utgående bidragsförskott kan komma att ske först sedan flera månader förflutit från tiden för barnets vistelse hos den underhållsskyldige. Enligt utskottets mening kan man inte räkna med att en förälder som uppbär bidragsförskott för den tid barnet är borta alltid tar hänsyn till att en reduktion kan komma att göras vid en senare tidpunkt. I vart fall större avdrag på bidragsförskottet kan därför otvivelaktigt i vissa fall leda till ekonomiska svårigheter för en förälder och påverka dennes inställning till umgängesrättens utövande. Som departementschefen framhåller är det inget som hindrar att nedsättningen av bidragsförskottet slås ut över flera månader. Med hänsyn till vad utskottet tidigare uttalat om angelägenheten av att de nya reglerna om avdragsrätt inte leder till att kontaktmöjligheterna mellan en underhållsskyldig förälder och dennes barn försvåras, vill utskottet understryka vikten av att försäkringskassorna begagnar möjligheten att fördela nedsättningen av bidragsförskott på en längre tid. Något särskilt tillkännagivande från riksdagens sida i denna fråga är inte erforderligt. Med det anförda får motionen anses besvarad i aktuell del.

Återkrav av bidragsförskott

När bidragsförskott utgår skall den underhållsskyldige till försäkringskassan betala det fastställda underhållsbidraget dock högst det belopp som motsvarar bidragsförskottet. Enligt 18 § lagen om bidragsförskott kan emellertid försäkringskassan besluta om eftergift av återkrav om det är skäligt med hänsyn till att den underhållsskyldige har varit sjuk, arbetslös, omhändertagen för vård eller haft stor försörjningsbörda. Eftergift kan också meddelas, om det av annan anledning framstår som skäligt.

Familjelagssakkunniga lade i sitt betänkande fram ett förslag till nytt system för återkrav av bidragsförskott. Förslaget innebar i huvudsak att bidragsförskotten skulle frigöras från beroendet av fastställt underhållsbidrag och att försäkringskassan skulle få möjlighet att självständigt pröva den underhållsskyldiges förmåga att till det allmänna betala tillbaka utgivna bidragsförskott. Återkrav och återbetalning skulle bli en angelägenhet mellan kassan och den underhållsskyldige. Såvitt avsåg underhållsbidragen som förskotterades av allmänna medel skulle man slippa jämkningsprocessen vid domstol, eftersom återbetalningsskyldigheten hela tiden kunde anpassas efter växlingarna i den underhållsskyldiges betalningsförmåga.

Enligt propositionen bör förslaget inte genomföras nu. I stället föreslås att möjligheterna till omprövning av underhållsbidrag skall ökas samt att – som ett komplement till jämkningsinstitutet – försäkringskassan skall kunna medge eftergift helt eller delvis när det är påkallat av ändring i den underhållsskyldiges ekonomiska förhållanden. Den nya bestämmelsen om eftergift har upptagits i 18 § förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott.

I motionen 1978/79:29 av Lennart Andersson m. fl. (s) hänvisas till att

förslagen i propositionen om begränsning av indexhöjningarna av underhållsbidrag kan medföra en generell lättnad i underhållsbördan. Enligt motionärerna är det emellertid uppenbart att utvecklingen av bidragsförmågan varierar för de olika bidragsskyldiga och att många över huvud taget inte förmår öka sin bidragsförmåga. Vidare framhålls att de underhållsskyldiga som regel inte kan förväntas väcka talan om jämkning av underhållsbidrag ens om underhållsbördan blir mycket betungande. Särskilt gäller detta för de bidragsskyldiga som har det sämst ställt och som också ofta har svårt att tillvarata sina intressen. Motionärerna pekar vidare på att domstolarna blir kraftigt belastade om jämningsprocesser kommer att föras i den utsträckning som kan vara motiverat. Med hänsyn till de angivna förhållandena anser motionärerna det nödvändigt att man finner ett system som medger att skyldigheten att återbetala bidragsförskott kan prövas rutinmässigt så att underhållsbördan kontinuerligt kan anpassas till förmågan hos de underhållsskyldiga som har det sämst ställt. Enligt motionärernas mening är det förslag till återkravssystem som framlades av familjelagssakkunniga väl ägnat att läggas till grund för ett fortsatt utredningsarbete. Motionärerna anser att förslaget bör överarbetas av kommittén för översyn av samhällsstödet till ensamstående föräldrar och yrkar (yrkandet 6) att riksdagen hos regeringen begär förslag om en fortlöpande prövning av skyldigheten att återbetala bidragsförskott i enlighet med vad som anförs i motionen.

Som departementschefen framhåller har det nuvarande systemet för återkrav av utgivna bidragsförskott brister och på längre sikt måste kanske andra lösningar sökas. Enligt utskottets mening skulle åtskilliga fördelar stå att vinna om prövningen av skyldigheten att betala tillbaka bidragsförskott frigörs från de civilrättsliga avgörandena om underhållsbidrag. En sådan ordning skulle ge försäkringskassan möjligheter att fortlöpande anpassa återkraven efter ändringarna i den underhållsskyldiges inkomster och andra ekonomiska förhållanden. Vidare skulle antalet jämningsprocesser kunna nedbringas, vilket skulle vara till fördel inte bara för samhället utan även i hög grad för parterna i de enskilda fallen. Många remissinstanser har också uttalat sig positivt om de sakkunnigas förslag. I likhet med departementschefen anser emellertid utskottet att tiden ännu inte är mogen för genomförandet av ett sådant system som familjelagssakkunniga förordat. Inte heller kan förslaget utan ytterligare överväganden läggas till grund för lagstiftning. Utskottet utgår från att kommittén för översyn av samhällsstödet till ensamstående föräldrar i samband med behandlingen av bidragsförskottsinstiutet tar upp spörsmålet om hur återbetalningsskyldigheten bättre skall kunna anpassas till den faktiska ekonomiska bärkraften hos den underhållsskyldige. Något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionen 1978/79:29 i förevarande del är därför inte erforderligt.

Vid bedömningen av eftergiftsfrågorna enligt 18 § förslaget till ändring av lagen om bidragsförskott bör enligt propositionen de bestämmelser om förbehållsbelopp vid beräkning av underhållsbidrag som upptagits i 7 kap. 3 §

förslaget till ändring av föräldrabalken kunna tjäna till ledning. Nämnda bestämmelser innebär att den underhållsskyldige alltid får förbehållas vissa belopp för sitt eget och andras underhåll. Förbehållsbeloppet för den underhållsskyldiges eget underhåll skall omfatta skäliga bostadskostnader och andra vanliga levnadskostnader. De sistnämnda kostnaderna skall beräknas med ledning av ett normalbelopp som utgör 120 % av basbeloppet. Om särskilda skäl föreligger får den underhållsskyldige vidare förbehållas ett belopp för underhåll åt make eller samboende. Normalbeloppet utgör i sådant fall 60 % av basbeloppet. Slutligen får den underhållsskyldige under vissa närmare angivna förutsättningar även förbehålla sig ett belopp om 40 % av basbeloppet för underhåll av eget hemmavarande barn. Vad som återstår sedan de angivna förbehållsbeloppen dragits av från den underhållsskyldiges nettoinkomst (dvs. bruttoinkomsten minskad med skatter) får i princip tas i anspråk för täckande av barnets behov av underhållsbidrag.

I motionen 1978/79:29 yrkas vissa ändringar i det föreslagna systemet för beräkning av den underhållsskyldiges förmåga att betala underhållsbidrag. Motionärerna föreslår att riksdagen inte skall anta 7 kap. 3 § förslaget till ändring av föräldrabalken och att riksdagen i stället som motiv till de grundläggande bestämmelserna om föräldrars underhållsskyldighet mot sina barn i 7 kap. 1 § förslaget till ändring av föräldrabalken gör uttalanden om storleken av underhållsbidrag i enlighet med vad som anförs i motionen (yrkandena 3 och 4). Enligt motionärerna är förslagen i propositionen inte tillräckliga för att man skall hindra att betungande underhållsskulder uppkommer för dem som har den sämsta ekonomiska ställningen. Motionärerna pekar bl. a. på att när det gäller förbehåll för underhåll av den underhållsskyldiges eget hemmavarande barn normalbeloppet är endast 0,4 basbelopp fastän normalkostnaden för ett barn i propositionen beräknas till 0,6 basbelopp. Enligt motionärerna bör den underhållsskyldige få disponera vissa andelar av sin inkomst utöver förbehållsbeloppen för eget och andras underhåll. I motionen föreslås att – sedan förbehållsbeloppen avräknats från nettoinkomsten – i princip endast 50 % av överskottet skall kunna tas i anspråk för underhållsbidrag till ett barn. Är det frågan om underhållsskyldighet mot två barn skall 60 % av överskottet kunna utgå i underhållsbidrag och mot tre eller flera barn högst 65 %.

Enligt utskottets mening är det angeläget att riskerna för social utslagning av de underhållsskyldiga minskas. Nuvarande regler om eftergift av återkrav på bidragsförskott utgör ett betydelsefullt instrument när det gäller att lätta situationen för underhållsskyldiga med särskilt svåra problem. Som ovan redovisats innebär förslagen i propositionen att försäkringskassorna skall få möjligheter att medge eftergift i större utsträckning än f. n. på grund av förändringar i den underhållsskyldiges ekonomiska förhållanden. Starka skäl talar för att man vid utformningen av eftergiftsinstitutet bör inta en generös attityd gentemot de underhållsskyldiga. Samtidigt måste emellertid beaktas att det råder ett nära samband mellan fastställd underhållsskyldighet och

LU 1978/79:9

skyldighet att återbetala bidragsförskott. Så länge detta samband består måste enligt utskottets mening bedömningen av förmågan att betala tillbaka bidragsförskott ske enligt i princip samma normer som tillämpas vid fastställande av underhållsbidrag. En annan ordning skulle säkerligen upplevas negativt av dem som fullgör sin underhållsskyldighet genom att utge fastställt underhållsbidrag och kunna medföra att ansevärd medel av samhällets resurser för stöd åt ensamstående föräldrar tas i anspråk därför att allt flera kommer att anlita bidragsförskottssystemet för att slippa betala hela det fastställda underhållsbidraget.

Det anförda leder utskottet till den uppfattningen att de normer som skall tjäna till ledning vid bedömningen av en underhållsskyldigs förmåga att utge underhållsbidrag också bör vara vägledande vid den fortlöpande prövning som försäkringskassan skall göra enligt regeln om eftergift av återkrav på bidragsförskott. Med hänsyn till att det ankommer på lagutskottet att ta ställning till hur reglerna om underhållsbidrag bör utformas anser sig socialutskottet inte böra göra något uttalande med anledning av motionen 1978/79:29 i förevarande delar (yrkandena 3 och 4).

Stockholm den 23 november 1978

På socialutskottets vägnar
KERSTI SWARTZ

Närvarande: Kersti Swartz (fp), Nils Carlshamre (m), Evert Svensson (s), Karin Andersson (c), John Johnsson (s), Bengt Bengtsson (c), Ivar Nordberg (s), Kjell Nilsson (s), Britt Wigenfeldt (c), Sven-Gösta Signell (s), Ulla Tillander (c), Stig Alftin (s), Lena Öhrsvik (s), Marianne Lundqvist (fp) och Blenda Littmarck (m).

Avvikande mening

beträffande återkrav av bidragsförskott av Evert Svensson, John Johnsson, Ivar Nordberg, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell, Stig Alftin och Lena Öhrsvik (samtliga s), som anser att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Som departementschefen" och slutar med "inte erforderligt" bort ha följande lydelse:

Det nuvarande systemet för återkrav av utgivna bidragsförskott har, som departementschefen framhåller, brister. Enligt utskottets mening skulle åtskilliga fördelar stå att vinna om prövningen av skyldigheten att betala tillbaka bidragsförskott frigörs från de civilrättsliga avgörandena om underhållsbidrag. En sådan ordning skulle ge försäkringskassan möjligheter att fortlöpande anpassa återkraven efter ändringarna i den underhållsskyldiges

inkomster och andra ekonomiska förhållanden. Vidare skulle antalet jämningsprocesser kunna nedbringas, vilket skulle vara till fördel inte bara för samhället utan även i hög grad för parterna i de enskilda fallen. Många remissinstanser har också uttalat sig positivt om de sakkunnigas förslag. Förslaget kan emellertid inte utan ytterligare överväganden läggas till grund för lagstiftning. Enligt utskottets mening är det angeläget att ett system för återkrav av bidragsförskott i enlighet med familjclagssakkunnigas och motionärernas förslag snarast kommer till stånd. Utskottet anser på grund av det anförda att kommittén för översyn av samhällsstödet till ensamstående föräldrar skyndsamt bör ta upp frågan om hur återbetalningsskyldigheten bättre skall kunna anpassas till den faktiska ekonomiska bärkraften hos den underhållsskyldige. Kommittén bör få tilläggsdirektiv i enlighet härmed. Vad utskottet sålunda anför med anledning av motionen 1978/79:29 i förevärande del bör ges regeringen till känna.

Sammanställning över remissyttranden med anledning av motionen 1977/78:997

RÅ och Sveriges domareförbund samt hovrätten över Skåne och Blekinge har tillstyrkt motionen. Övriga remissinstanser – Svenska kommunförbundet, Stockholms överförmyndarnämnd och Föreningen Sveriges överförmyndare – har inte velat tillstyrka att den begärda översynen kommer till stånd.

RÅ ansluter sig till motionärernas uppfattning att det från flera synpunkter framstår som omotiverat att brottnålsreglerna skall tillämpas när det gäller handläggningen av mål och ärenden angående FB. En sådan ordning kunde vara befogad så länge allmän åklagare hade viss initiativrätt när det gällde mål och ärenden enligt FB. Åklagarens befattning med dessa frågor har numera upphört. Först i HD har RÅ möjlighet att inverka på en process som i lägre instanser förts av personer helt utanför RÅ-ämbetet. Sakliga skäl för en sådan ordning kan inte anses föreligga. Enligt RÅ framstår det som mest ändamålsenligt att överförmyndarens respektive överförmyndarnämndens talerätt utvidgas till att omfatta rättegången i HD.

Sveriges domareförbund delar motionärernas uppfattning att brottnålsreglerna inte längre bör tillämpas vid fullföljd av mål och ärenden enligt FB. Förbundet instämmer vidare i motionärernas uttalande att en ändring av bestämmelserna inte bör leda till att en enskild parts situation försämrats i fråga om rättegångskostnaderna och att, om hänvisningen i 20 kap. 9 § FB borttages, särskilda kostnadsregler därför bör införas i lagen.

Enligt *hovrätten över Skåne och Blekinge* bör en översyn av bestämmelserna i 20 kap. 9 § FB ingå som ett led i en allmän översyn av bestämmelserna i 20 § RP.

Hovrätten anför att det synes opåkallat att ha kvar en hänvisning i FB som gör att brottnålsregler i vissa avseenden blir tillämpliga, särskilt när åklagare ej längre har talerätt enligt FB. Att brottnålsreglerna skall tillämpas torde enligt hovrätten också strida mot en allmän strävan att i tvister mellan det allmänna och den enskilde så mycket som möjligt ge processen karaktär av civil tvist mellan jämställda parter. Enligt hovrätten kan fördelarna med brottnålsreglerna i kostnadshänseende, såsom motionärerna påpekat, behållas genom särskilda regler om kostnaderna.

Hovrätten framhåller vidare, att bestämmelsen i 20 kap. 9 § FB kan ses som en förtydligande hänvisning till 20 § RP. Det torde enligt hovrätten därför vara naturligt att se det av motionärerna väckta spörsmålet i ett större sammanhang. Som huvudskäl för införande av 20 § RP anfördes önskvärdheten av en enhetlig reglering av de mål och ärenden, där åklagare utan samband med ansvarstalan eller annan myndighet förde talan å det allmännas vägnar. Vid en allmän översyn kan det enligt hovrätten övervägas

om skälen för stadgandet i 20 § RP fortfarande är beaktansvärda. Övervägandena kan leda till slutsatsen att önskvärdheten av enhetlig reglering ej hindrar särbestämmelser för mål och ärenden enligt FB, vari överförmyndare och barnavårdsnämnd för talan. Skäl kan också framkomma som talar för att tillämpningen av 20 § RP begränsas till mål och ärenden, i vilka åklagare för talan, eller för att 20 § RP i sin helhet upphävs. Hovrätten anför att den saknat anledning att närmare gå igenom tillämpningsområdet för 20 § RP men velat peka på att det här rör sig om rättsområden utan närmare beröring sinsemellan.

Svenska kommunförbundet delar motionärernas uppfattning att det kan synas märkligt att endast RÅ har rätt att fullfölja talan i mål om omyndighetsförklaring. Enligt förbundet har emellertid de mål och ärenden där överförmyndaren har rätt att föra talan större likhet med RB:s brottmål än med RB:s tvistemål på det sättet att det i realiteten inte rör sig om en process mellan två likvärdiga parter utan, såsom i brottmålsprocessen, om en process mellan myndighet och enskild. Det förefaller enligt förbundets mening med hänsyn härtill naturligare att RB:s för den enskilde förmånligare bestämmelse om rättegångskostnader i brottmål får gälla framför tvistemålsreglerna.

I Kommunförbundets yttrande hänvisas vidare till att, när det gäller frågan om rättegångskostnaderna, 20 § RP är tillämplig inte bara i mål om exempelvis omyndighetsförklaring utan även i mål om arvode till förmyndaren eller gode mannen. Om tingsrätten ändrar en överförmyndares arvodesbeslut är överförmyndaren enligt allmänna regler behörig att föra talan mot tingsrättens beslut i hovrätten. Förbundet påpekar att även i denna process RB:s regler om brottmål blir tillämpliga på de rättegångskostnader som uppstår för förmyndaren eller gode mannen i hovrätten. En arvodesprocess av detta slag bör emellertid enligt förbundets mening vara att jämföras med en ren förvaltningsprocess som förs mellan myndigheten och enskild. Motionärernas hemställan om översyn av bestämmelserna är alltså i och för sig befogad, anser förbundet, som dock f. n. inte anser sig kunna tillstyrka den begärda översynen. Anledningen härtill är att förbundet anser att man först bör skaffa sig ytterligare erfarenhet av tillämpningen av 1974 års förmyndarskapsreform och att förmyndarskapsreglerna, sedan sådan erfarenhet vunnits, bör underkastas en samlad översyn.

I yttrandena från *Stockholms överförmyndarnämnd* och *Föreningen Sveriges överförmyndare* anføres bl. a. att man från överförmyndarhåll inte har uppfattningen att enskild part i den aktuella typen av ärenden upplever sig som part i brottmål. Ingen av dessa remissinstanser finner något skäl att ändra den nuvarande lagstiftningen på området.

Av utskottet framlagda förslag till ändringar i regeringens lagförslag

Förslaget till Lag om ändring i föräldrabelken

Regeringens förslag

Utskottets förslag

7 kap.

3 §

När underhållsbidrag bestäms enligt 2 § får den bidragsskyldige förbehålla sig ett belopp för eget eller annans underhåll enligt andra-fjärde styckena.

Förbehållsbelopp för den bidragsskyldiges eget underhåll innefattar alla vanliga levnadskostnader. Bostadskostnaden beräknas för sig efter vad som är skäligt. De andra levnadskostnaderna beräknas med ledning av ett normalbelopp. För år räknat utgör normalbeloppet 120 procent av gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Om det finns särskilda skäl får ett belopp förbehållas för underhåll åt make som den bidragsskyldige varaktigt bor tillsammans med. Med make jämställs annan som den bidragsskyldige varaktigt bor tillsammans med, om de har barn gemensamt. Förbehållsbeloppet bestäms enligt andra stycket. Normalbeloppet utgör dock 60 procent av basbeloppet.

Oberoende av vad som annars gäller om en förälders underhållsskyldighet mot två eller flera barn får den bidragsskyldige för underhåll åt varje hemmavarande *eget* barn förbehålla sig ett belopp som, tillsammans med vad som utges till barnet av den andra föräldern eller för dennas räkning, för år utgör 40 procent av gällande basbelopp. Rätten kan dock bestämma ett annat förbehållsbelopp om det föranleds av omständigheterna i det särskilda fallet.

Oberoende av vad som annars gäller om en förälders underhållsskyldighet mot två eller flera barn får den bidragsskyldige för underhåll åt varje hemmavarande barn förbehålla sig ett belopp som, tillsammans med vad som utges till barnet av den andra föräldern eller för dennas räkning, för år utgör 40 procent av gällande basbelopp. Rätten kan dock bestämma ett annat förbehållsbelopp om det föranleds av omständigheterna i det särskilda fallet.

Förslaget till

Lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott

2 §

Bidragsförskott lämnas ej, om

a) vårdnadshavaren uppenbarligen utan giltigt skäl underlåter att vidtaga eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag eller faderskap till barnet fastställt;

b) det föreligger grundad anledning antaga att den underhållsskyldige i vederbörlig ordning betalar fastställt underhållsbidrag icke understigande vad som skulle utgå i bidragsförskott enligt 4 § första och andra styckena;

c) det finnes uppenbart att den underhållsskyldige annorledes sörjt eller sörjer för att barnet erhåller motsvarande underhåll;

d) barnet av annat skäl uppenbarligen saknar behov av bidragsförskott.

c) det finnes uppenbart att den underhållsskyldige annorledes sörjt eller sörjer för att barnet erhåller motsvarande underhåll.

7 §

Sedan bidragsförskott sökts skall, under förutsättning att den underhållsskyldiges vistelseort är känd eller kan utrönas, omedelbart till honom avsändas meddelande om ansökningen med föreläggande att, därest han har något att anföra i anledning av ansökningen, inom viss kort tid muntligen eller skriftligen yttra sig. I meddelandet skall tillika lämnas underrättelse om stadgandena i 1 § första och andra styckena, 2 § b), c) och d) samt 4 § tredje stycket.

När försäkringskassan meddelat beslut i ärendet, skall sökande och vårdnadshavare skriftligen under rättas om beslutet. Beslutet skall skriftligen delgivas den underhållsskyldige. Har ansökan om bidragsförskott ej bifallits eller bifallits endast till viss del, skall beslutet

Sedan bidragsförskott sökts skall, under förutsättning att den underhållsskyldiges vistelseort är känd eller kan utrönas, omedelbart till honom avsändas meddelande om ansökningen med föreläggande att, därest han har något att anföra i anledning av ansökningen, inom viss kort tid muntligen eller skriftligen yttra sig. I meddelandet skall tillika lämnas underrättelse om stadgandena i 1 § första och andra styckena, 2 § b) och c) samt 4 § tredje stycket.

När försäkringskassan meddelat beslut i ärendet, skall sökande och vårdnadshavare skriftligen under rättas om beslutet. Beslutet skall skriftligen delgivas den underhållsskyldige. Har ansökan om bidragsförskott ej bifallits eller bifallits endast till viss del, skall beslutet

delgivas även sökanden och vårdnadshavaren. Har förskott beviljats, skall därvid underrättelse lämnas sökande och vårdnadshavaren om stadgandena i 12 och 13 §§ samt, i annat fall än som avses i 4 § tredje stycket, den underhållsskyldige om föreskrifterna i 2 § b), c) och d) samt 16 §.

delgivas även sökanden och vårdnadshavaren. Har förskott beviljats, skall därvid underrättelse lämnas sökanden och vårdnadshavaren om stadgandena i 12 och 13 §§ samt, i annat fall än som avses i 4 § tredje stycket, den underhållsskyldige om föreskrifterna i 2 § b) och c) samt 16 §.

Innehållsförteckning**Ärendet**

Ingress	1
Lagförslagen	
1. lag om ändring i föräldrabalken	3
2. lag om ändring i giftermålsbalken	16
3. lag om ändring i ärvdabalken	27
4. lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s.1)	27
5. lag om ändring i barnavårdslagen (1960:97)	29
6. lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott	30
7. lag om ändring i lagen (1966:680) om ändring av vissa underhålls- bidrag	34
8. lag om ändring i införeslagen (1968:621)	36
9. lag om ändring i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag	37
10. lag om ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstols- ärenden	38
11. lag om ändring i lagen (1962:512) om indrivning i Sverige av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge	39

Motionsyrkanden	41
------------------------------	----

Utskottet

Inledning	44
Propositionens huvudsakliga innehåll	46
Gemensam vårdnad	48
Underhållsskyldighet mot barn	52
Avdrag på underhållsbidrag och bidragsförskott	62
Behovsprövning av bidragsförskott	66
Återkrav av bidragsförskott	68
Indexändringarna och underhållsbidrag till barn	70
Underhållsskyldigheten mellan makar	72
Vissa processuella frågor	76
Ikraftträdande, information m. m.	81
Övrigt	84
Utskottets hemställan	84

Reservationer .....

1. förbehållsbelopp (s)	86
2. underhåll till styvbarn (s)	88
3. Upphävande av 7 kap. 3 § FB (s)	89
4. behovsprövning av bidragsförskott (m)	89
5. återkrav av bidragsförskott (s)	90

LU 1978/79:9 113

6. indexändringar av underhållsbidrag (s)	91
7. underhållsbidrag till omgift make (m)	92

Bilagor

Socialutskottets yttrande	94
Sammanställning av remissvar	107
Av utskottet framlagda förslag till ändringar i regeringens lagförslag	109

